

T.C.

NIĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER ANABİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

**6.SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA
DERS PROGRAMINDAKİ KAVRAMLARIN
YER ALMA DURUMU**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Yasemin KARAKUŞ

Niğde

Temmuz, 2019

T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

6.SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA
DERS PROGRAMINDAKİ KAVRAMLARIN
YER ALMA DURUMU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yasemin KARAKUŞ

Danışman:

Doç. Dr. Halil TOKCAN

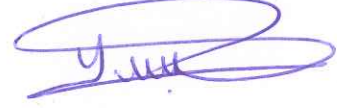
Niğde

Temmuz, 2019

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Ders Programındaki Kavramların Yer Alma Durumu” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde tez yazım kılavuzuna uygun olarak tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullandıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım 31/07/2019

Yasemin KARAKUŞ

ONAY SAYFASI

Halil TOKCAN danışmanlığında Yasemin KARAKUŞ tarafından hazırlanan "6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Ders Programındaki Kavramların Yer Alma Durumu" adlı bu çalışma jürimiz tarafından Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

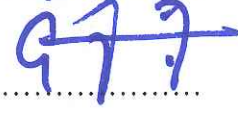

31/07/2019

JÜRİ :

Danışman : Doç. Dr. Halil TOKCAN

Üye : Doç. Dr. Yavuz TOPKAYA

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Melek KÖRÜKÇÜ

.....

.....

.....

ONAY :

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun Tarih ve
..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. Gökhan ÖZDEMİR
Enstitü Müdürü

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

6.SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA

DERS PROGRAMINDAKİ KAVRAMLARIN

YER ALMA DURUMU

KARAKUŞ, Yasemin

Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Halil TOKCAN

Temmuz 2019, 95 sayfa

Bu çalışmanın temel amacı; 2005 yılı 6. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan kavramların ders kitaplarına ne şekilde ve ne düzeyde yansıdığını belirlemektir. Bu amaçla Talim Terbiye Kurulu onaylı MEB ve özel yayınevine ait birer adet ders kitabı incelenmiş ve programdaki kavramların yansıma düzeyleri incelenmiştir. Araştırmanın amaçlarını gerçekleştirmek üzere nitel araştırma yönteminden doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Verilerin toplanmasında 2005 yılında uygulamaya geçen sosyal bilgiler dersi öğretim programı (4.,5.,6. Ve 7. Sınıf)'nda yer alan kavramlar ve bu kavramların veriliş düzeyi dikkate alınmış; bu kavramların belirlenen iki ders kitabında yer alıp almadığı ve hangi düzeylerde yer aldığı incelenmiştir. Araştırma amacına yönelik olarak seçilen iki ders kitabında yer alan kavramlar önce tek tek bulunmuş daha sonra bunların programda geçen düzeylerle örtüşme durumu incelenmiştir. Araştırmada üç uzman görüşüne göre kavram, sadece kitaplarda belirtiliyor yani ismi geçiyor ise *GİRİŞ*, kavram hakkında kısa bir açıklama, bilgi ve görsel varsa *GELİŞTİRME* ve kavram hakkında açıklama, örneklerle destekleme, sorular ve görsellerle açıklamalarda bulunuluyorsa veya çalışma kitabında etkinlikler verilmişse *PEKİŞTİRME* düzeyi olarak kabul edilmiştir. Bu yolla 6. Sınıf programında yer alan 124 kavram tek tek incelenmiştir. Sonuç olarak araştırmada programa göre; iki ders kitabında kavramların yer alıp almadığına, kavramların veriliş düzeylerinin programa uygun olup olmadığına, varsa programdan farklı verilmiş kavramlar vb. gibi bulguların tespiti yapılmaya çalışılmıştır. Bu amaçla, yapılan çalışmaların azlığı dikkat çekmiş olup sayısının artırılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kavramlar, Sosyal Bilgiler, Ders Kitapları, Öğretim Programı

ABSTRACT

MASTER THESIS

THE STATUS OF THE CONCEPTS IN THE CURRICULUM TO BE INCLUDED IN THE 6TH GRADE SOCIAL STUDIES TEXTBOOK

KARAKUŞ, Yasemin

Department of Social Studies Education

Thesis Advisor: Associate Professor. Dr. Halil TOKCAN

July 2019, 95 pages

The main purpose of this study; 2005 Year 6th grade to determine how and at what level the concepts in the classroom social studies curriculum are reflected in the textbooks. For this purpose, one textbook belonging to the board of Education approved MEB and special publication house was examined and the reflection levels of the concepts in the program were examined. In order to realize the objectives of the research, document examination method was used from qualitative research method. In the collection of data, the concepts and the level of delivery of these concepts were taken into consideration in the social studies curriculum which was implemented in 2005 (for 4, 5, 6 and 7th grade) and examined whether these concepts are included in the two textbooks and at what levels. The concepts contained in the two textbooks selected for research purposes were first found individually and then their overlap with the levels in the program were examined. According to the three experts in the research, the concept is only mentioned in the books, meaning that if the name is mentioned in the INTRODUCTION, a brief description of the concept is the DEVELOPMENT section if you have information and visuals and explanation about the concept has been considered as a level of REINFORCEMENT if statements are made with examples, questions and visuals, or activities are given in the workbook. In this way, 124 concepts in the 6th class program's curriculum were examined individually. Consequently, according to the curriculum of teaching in research; In the two textbooks, it was tried to determine whether concepts were included, whether the levels of concepts were appropriate for the program, findings such as concepts given differently from the program, etc. For this purpose, the scarcity of the work to be done has been noted and it is recommended to increase the number.

Keywords: Concepts, Social Studies, Textbooks, Curriculum

ÖNSÖZ

Yaptığım bu çalışmada, 2005 yılı 6. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan kavramların ders kitaplarına ne şekilde ve ne düzeyde yansıdığını belirlemektir.

Çalışmanın konusunun belirlenmesinden çalışmamın tamamlanmasına kadar bana daima yol gösteren, zorlandığım, eksik kaldığım her anda bilgi ve tecrübesi ile en çok da yardımseverliği ile çalışmamda büyük emeği olan değerli danışmanım, sayın hocam Doç. Dr. Halil TOKCAN'a tüm emeği, sabrı ve çabaları için sonsuz saygı ve teşekkürlerimi sunarım. Yine çalışmamda jüri üyesi olarak katkı yapan Doç. Dr. Yavuz TOPKAYA ve Dr. Öğr. Üyesi Melek KÖRÜKCÜ' ye teşekkür ederim.

Hayatımın her anında benim için en değerli olan, benden hiçbir desteğini ve yardımını esirgemeyen, beni benden daha çok kaygı edip düşünen, bana kol kanat geren kızım yapar diyen yüce gönüllü koca çınar "Canım Babama" ve bana karşı inancını hiçbir zaman yitirmeyen her zaman yanımda olmaya çalışan hakkını hiçbir zaman ödeyemeyeceğim, yaşama sebebim güzel kadın "Canım Anneme" sonsuz teşekkür ederim.

Bu günlere gelmemde çok büyük emeği olan, benim için ikinci annem dediğim canımdan çok sevdiğim ve saygı duyduğum biricik Babaanneme sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Çalışma dönemim boyunca benden hiçbir desteğini esirgemeyen, her ihtiyaç duyduğum anda yanımda olan, bu çalışmayı bitirmemde en az benim kadar emek sarf eden, duyarlı, sabırlı, sevecen sevgili eşim Hasan KARAKUŞ'a gönülden sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca bu çalışma esnasında, her ne kadar istemeden de olsa ihmal ettiğim, canımdan can parçam biricik prensesim, evimin neşesi, minnak kızım Melek Lina'm sana sonsuz sevgilerimi sunuyorum, iyi ki varsın Meleğim.

Ayrıca bu çalışma esnasında bana maddi manevi desteği olan, bütün hocalarıma, dostlarıma ve sevdiklerime sonsuz teşekkürler.

Hepiniz iyi ki varsınız.

Yasemin KARAKUŞ

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI.....	i
ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
EKLER LİSTESİ.....	xiii

I.BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. PROBLEM DURUMU	1
1.2. PROBLEM CÜMLESİ	3
1.3. ALT PROBLEMLER	3
1.4. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	3
1.5. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	3
1.6. ARAŞTIRMANIN SAYILTI LARI	4
1.7. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI.....	5
1.8. TANIMLAR	6

II. BÖLÜM

KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. SOSYAL BİLGİLER.....	7
2.2. 2005 SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI.....	9
2.2.1. Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Genel Amaçları	10
2.2.2. Programın Vizyonu	11
2.2.3. Programın Temel Yaklaşımı	12
2.3. ÖĞRETİMDE DERS KİTABI	13
2.4. KAVRAM NEDİR?	15
2.4.1. Kavramların Özellikleri	17
2.4.1.1 Kavramlar, insan tecrübesine dayalı olarak zaman içerisinde değişirler	17
2.4.1.2 Objeler ve olayların algılanan özellikleri bireyden bireye değişir	18
2.4.1.3 Kavramların orijinal hali vardır	18
2.4.1.4 Kavramın bazı özellikleri, bazen birden fazla kavramın üyesi olabilirler ...	18

2.4.1.5	Kavramlar nesnelerin (objelerin) ve olayların hem doğrudan hem de dolaylı olarak gözlenebilen özelliklerinden oluşur	18
2.4.1.6	Kavramlar çok boyutludur	19
2.4.1.7	Kavramlar kendi aralarında özelliklerine uygun belli ölçütlere göre gruplanabilirler.....	19
2.4.1.8	Kavramlar dille bağlantılıdır ve sözcüklerle ifade edilir.....	19
2.4.1.9	Kavramların sahip olduğu özellikler de kendi içinde birer kavramdır.....	19
2.4.2.	Kavramların Sınıflandırılması.....	20
2.4.2.1	Basit Kavramlar	21
2.4.2.2	Birleşimli Kavramlar	21
2.4.2.3	Ayrışimli Kavramlar	21
2.4.2.4	İlişkisel Kavramlar.....	21
2.5	KAVRAM ÖĞRENME	22
2.5.1	Ürün olarak kavram öğrenme	23
2.5.2	Süreç olarak kavram öğrenme.....	23
2.6	SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE KAVRAM ÖĞRETİMİ.....	24
2.6.1	Olgu.....	26
2.6.2	Kavram.....	27
2.6.3	Genelleme	27
2.6.3.1	Betimsel genellemeler.....	27
2.6.3.2	Koşullu genellemeler	27
2.6.3.3	Değer temelli genellemeler	28
2.7	İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	30

III. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.1.	ARAŞTIRMANIN MODELİ	32
3.2.	ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ	32
3.3.	VERİ TOPLAMA ARACI	32
3.4.	VERİLERİN TOPLANMASI.....	33
3.5.	VERİLERİN ANALİZİ	33
3.6.	VERİLERİN GEÇERLİLİK VE GÜVENİRLİĞİ.....	38

IV. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

4.1	1.Alt Probleme ve 2. Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	39
-----	---	----

4.2	3.Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	44
4.3	4. Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	48
4.4	5.Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	59
4.5	6.Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	78

V. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1.	SONUÇLAR.....	81
5.2.	ÖNERİLER.....	85
KAYNAKÇA.....		86
EKLER		91
ÖZGEÇMİŞ		95

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1: Sosyal Bilgiler Öğretimi Kapsamında Yer Alan Diğer Bilim Dalları.....	7
Tablo 2: 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı 6. Sınıf Öğrenme Alanları, Üniteler	10
Tablo 3: Kavramları Sınıflama Sistemi.....	20
Tablo 4: “Olgu/ Kavram/ Genelleme ve İlke-Kuram” ilişkisi gösterilmiştir.....	26
Tablo 5: 2005 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Ders Kitaplarında (MEB Yayinevi-Yakınçağ Yayinevi) Yer Alan ve Yer Almayan Kavramların Listesi	40
Tablo 6: 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Almayıp MEB. Yayinevinde Yer Alan 104 Kavram	44
Tablo 7: 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Almayıp Özel Yayinevinde Yer Alan 63 Kavram	46
Tablo 8: 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile Ders Kitaplarında (MEB-Özel Yayinevi) Verilme Düzeyi Aynı Olan Kavramlar	48
Tablo 9: 6.Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve MEB. Yayinevinde Verilme Düzeyleri Aynı Olan Kavramlar	51
Tablo 10: 6.Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Özel Yayinevinde Verilme Düzeyleri Aynı Olan Kavramlar	56
Tablo 11: 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile Ders Kitaplarında (MEB-Özel Yayinevi) Verilme Düzeyi Aynı Olmayan Kavramlar	59
Tablo 12: 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında (MEB-Özel Yayinevi) Verilme Düzeyi Aynı Olan Kavramlar	78

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: İlköğretim 6. Sınıf sosyal bilgiler dersi Özel Yayınevinde soyut düzeyde kavramların verilmiş örneği (“kültür” kavramı)	29
Şekil 2: İlköğretim 6. Sınıf sosyal bilgiler dersi Özel Yayınevinde somut düzeyde kavramların verilmiş örneği (“sanat” kavramı)	29
Şekil 3: İlköğretim 6. Sınıf sosyal bilgiler dersi MEB. Yayınevinde somut düzeyde kavramların verilmiş örneği (“yerleşme” kavramı)	29
Şekil 4: İlköğretim 6. Sınıf sosyal bilgiler dersi MEB. Yayınevinde soyut düzeyde kavramların verilmiş örneği (“Düşünce” kavramı).....	30
Şekil 5: Kuş Bakışı Kavramı 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Yer Almayıp, MEB Yayınevinde Yer Alan Kavram.....	45
Şekil 6: Toy(Kurultay), otağ(çadır) kavramları 6. Sınıf Sosyal Programında Yer Almayıp, MEB. Yayınevinde Yer Alan Kavramlar.....	45
Şekil 7: Nanoteknoloji Kavramı 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Yer Almayıp, MEB Yayınevinde Yer Alan Kavram.....	46
Şekil 8: Toy, Emir, Destan ve Buyruk kavramları 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Yer Almayıp, Özel (Yakınçağ) Yayınevinde Yer Alan Kavramlar	47
Şekil 9: Bedevi, Çöl ve Vaha kavramları 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Yer Almayıp, Özel Yayınevinde Yer Alan Kavramlar.....	47
Şekil 10: Gaza kavramının MEB Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi.....	48
Şekil 11: Gaza kavramının Özel (Yakınçağ) Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi	49
Şekil 12: Pazar ve Yatırım kavramlarının MEB Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi.....	49
Şekil 13: Pazar ve Yatırım kavramlarının Özel (Yakınçağ) Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi	50
Şekil 14: Anayasa kavramının MEB Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi	50
Şekil 15: Anayasa kavramının Özel (Yakınçağ) Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi.....	51
Şekil 16: Varsayım kavramının MEB Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi	52
Şekil 17: Buluş kavramının MEB Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi.....	52
Şekil 18: Turizm kavramının MEB Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi	53
Şekil 19: Meşrutiyet kavramının MEB Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi.....	53
Şekil 20: Dil kavramının MEB Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi	54
Şekil 21: Devlet kavramının MEB Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi	54
Şekil 22: Dayanışma kavramının MEB Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi	55
Şekil 23: Afet kavramının MEB Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi.....	55
Şekil 24: Kurultay kavramının Özel (Yakınçağ) Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi.....	56
Şekil 25: Fetih kavramının Özel (Yakınçağ) Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi	57
Şekil 26: Kaynak kavramının Özel (Yakınçağ) Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi.....	57

Şekil 27: Vatan kavramının Özel (Yakınçağ) Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi	58
Şekil 28: Sözleşme kavramının Özel (Yakınçağ) Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi	58
Şekil 29: Aile kavramının MEB Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi	60
Şekil 30: Grup kavramının MEB Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi	61
Şekil 31: Akrabalık kavramının MEB Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi	61
Şekil 32: Hoşgörü kavramının MEB Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi	61
Şekil 33: Bağımsızlık kavramının MEB Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi	62
Şekil 34: Birey kavramının MEB Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi	62
Şekil 35: Kutup kavramının MEB Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi	62
Şekil 36: Kurultay kavramının MEB Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi	63
Şekil 37: Kut kavramının MEB Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi	63
Şekil 38: Gümrük kavramının MEB Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi	64
Şekil 39: Çevre Kirliliği kavramının MEB Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi	64
Şekil 40: Değer kavramının MEB Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi	65
Şekil 41: Harita kavramının MEB Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi	65
Şekil 42: Milat kavramının MEB Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi	66
Şekil 43: Uygarlık kavramının MEB Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi	66
Şekil 44: Doğal kaynaklar kavramının MEB Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi	67
Şekil 45: Girişimcilik kavramının MEB Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi	67
Şekil 46: İhracat kavramının MEB Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi	68
Şekil 47: Oligarşi kavramının MEB Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi	68
Şekil 48: Monarşi kavramının MEB Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi	68
Şekil 49: Kültür kavramının MEB Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi	69
Şekil 50: Değişim kavramının MEB Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi	69
Şekil 51: Rol kavramının Özel (Yakınçağ) Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi	69
Şekil 52: Milli Egemenlik kavramının Özel (Yakınçağ) Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi	70
Şekil 53: Tüketim kavramının Özel (Yakınçağ) Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi	70
Şekil 54: Yargı kavramının Özel (Yakınçağ) Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi	71
Şekil 55: Varsayım kavramının Özel (Yakınçağ) Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi	71
Şekil 56: Yerleşme kavramının Özel (Yakınçağ) Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi	72
Şekil 57: Çevre kavramının Özel (Yakınçağ) Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi	72
Şekil 58: Teokrasi kavramının Özel (Yakınçağ) Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi	73
Şekil 59: Oligarşi kavramının Özel (Yakınçağ) Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi	73

Şekil 60: Olgu kavramının Özel (Yakınçağ) Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi	74
Şekil 61: Kültür kavramının Özel (Yakınçağ) Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi	74
Şekil 62: Millet kavramının Özel (Yakınçağ) Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi	75
Şekil 63: Nüfus kavramının Özel (Yakınçağ) Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi	75
Şekil 64: Okyanus kavramının Özel (Yakınçağ) Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi	76
Şekil 65: Özgürlük kavramının Özel (Yakınçağ) Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi	76
Şekil 66: Uygarlık kavramının Özel (Yakınçağ) Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi	77
Şekil 67: Sosyal bilim kavramının Özel (Yakınçağ) Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi	77
Şekil 68: İthalat ve İhracat kavramlarının Özel (Yakınçağ) Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi	79
Şekil 69: İthalat ve İhracat kavramlarının MEB Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi	80
Şekil 70: Özel Yayınevinde Ünite Öncesi Kavramların Gösterimi	84

KISALTMALAR LİSTESİ

Ed.	: Editör
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
NCSS	: Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi
TDK	: Türk Dil Kurumu
Vb	: Ve benzeri
Vd	: Çok Yazarlı Eserlerde İlk Yazardan Sonrakiler
Yy	: Yüzyıl

EKLER LİSTESİ

Ek 1: İncelenen MEB. Yayınları 6. Sınıf İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	91
Ek 2: İncelenen Yakın Çağ Yayınları 6. Sınıf İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	93

I.BÖLÜM

GİRİŞ

Bu bölümde problem durumu, problem cümlesi, alt problemler, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, araştırmanın sayıtları, araştırmanın sınırlılıkları ve tanımlar üzerinde durulmuştur.

1.1. PROBLEM DURUMU

Ders kitapları ile ilgili olarak vurgulanması gereken ilk ve akla gelen önemli nokta bu kitapların özel bir kitleye yani öğrencilere/ çocuklara karşı hazırlanmış olmasıdır. Bu demek oluyor ki planlanıp, hazırlanmasından çocukların önüne getirilene kadar çok defa düşünülerek yapılması gerekmektedir. Çünkü genç ve tertemiz beyinlere verilecek ve çok defa etkileşim de bulunacağı en temel eğitim aracı ders kitaplarıdır. Teknolojideki gelişmelerin beraberinde oluşan öğretim araçlarında meydana gelen çeşitliliğe rağmen ders kitaplarının kullanılan en önemli kaynaklardan biri haline gelmesinin nedeni müfredat programında soyut olarak planlanan amaç ve hedeflerin, somut bir halde kendini gösterdiği materyal olması ile alakalıdır. Yani kısaca ders kitapları; eğitim ve öğretimde programlarının en somut ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır (Güneş, 2002: Aktaran; Kabapınar, 2011).

Kavramlar, eşyanın, olayların, insanların ve insanların düşüncelerindeki benzerliklerin gruplandırılması buna bağlı olarak oluşturulan gruplara verdiğimiz adlardır. Edinilen deneyimlerle iki veya daha fazla varlığın ortak özelliklerine bakılarak bir gruplama yapabiliriz bu şekilde farklı yönlerini görebiliriz. Oluşturulan bu grup zihnimizde bir düşünce birimi olarak yer eder. Düşünce birimini ise ifade etmekte kullandığımız sözcük (veya sözcükler) bir kavramdır. Kavramları somut eşya, olaylar veya varlıklar olarak değil, ortak özellikleri olan gruplar olarak ulaştığımız soyut düşünce birimleridir. Kavramları gerçek dünyada bulamayız sadece düşüncelerimizde vardır. Gerçek dünyada kavramların ancak örnekleri bulunabilir (MEB, 2005).

Kavramların değişen farklı bilgi ve objeler arasındaki farklılıklardan yola çıkarak zihinde oluşan kavramı şu şekil tanımlıyor: İnsanlar, çevresinde görmüş

olduğu her şeyin benzerlik ve farklılıklarına bakarak ayırt eder. Örneğin, kapısı, penceresi, bacası, sıra, masa, tahta, tebeşir vs. değişebilen okulların, ortak yönleri bu özellikleri kendilerinde bulundurmasıdır. Bu edinilen algılarla zihnimize oluşan imaj okul olarak adlandırılır. Yukarıdaki örnekte olduğu gibi kavramlar insanların düşünceleri sonucu geliştirilmiştir (Ülgen, 2001).

Bilgilerin yapı taşlarını oluştururken kavramlar bir birleri ile oluşturdukları etkileşimleri sonucunda da bilimsel ilkeleri meydana getirir. İnsanlar, dünyaya geldikten itibaren düşünce birimleri olan kavramları ve onların adları olan sözcükleri öğrenirler. Bu öğrendikleri kavramları sınıflar, aralarındaki ilişkileri bulur ve böylece bilgilerine anlam kazandırır. Anlam kazanan kavramları yeniden düzenler düzenlenen bu kavramlarla yeni kavramlar ve yeni bilgiler üretirler. İnsanın bu zihinsel öğrenme süreci süreklilik arz etmektedir. Öğretmenlerin kavramların bilimdeki ve insan zihnindeki yerini ve önemini bilmesi bunların da eğitim ve öğretim hayatında etkili kullanımı yapıyor olması öğretmenlere çok değerli bilgi ve beceriler kazandırır.

Eğitimde “problem çözen birey” ile sosyal teoride, devlet politikalarında, ekonomide ve orduda yazılan kişinin imgeleri ile kıyaslandığında farklar ortaya çıkmaktadır. Geçmiş, şimdi ve gelecekte eğitim ve diğer sosyal uygulamalar arasında ilerleme, okul bilgisi, gücü ve sosyal içerme / dışlama ile ilgili problemleri ilişkilendiren değişen alanlara dikkat çekilmektedir (Popkewitz, 1998). Yani eğitim hemen hemen her alana kendini göstermektedir.

Eğitim öğretim çalışmalarının her geçen gün biraz daha iyileştiği, teknolojinin eğitim hayatına hızla girdiği şu zamanda yine de eğitim ve öğretimde en çok karşılaşılan materyal hiç şüphesiz ders kitaplarıdır. Bu ders kitaplarında verilen her kavram özenle verilmelidir. Çünkü öğrencilerin okulda öğrendikleri her kavram onların hayatları boyunca düşüncelerini ifade etmekte kullanacakları kavramlar olacaktır. Genç beyinler okullarda yani ders kitaplarında öğrendikleri kavramlarla şekillenecektir.

Bu araştırmada “6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Ders Programındaki Kavramların Yer Alma Durumu” incelenmiş olup, belirtilen ders kitaplarındaki kavramların düzeylerinin programda belirtilen düzeylerle uyuşup uyuşmadığı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1.2. PROBLEM CÜMLESİ

6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programındaki Kavramların Ders Kitaplarına Yansıma Düzeyi Nasıldır?

1.3. ALT PROBLEMLER

1. 6. Sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alıp ders kitaplarında (MEB-Özel Yayınevi) yer alan kavramlar nelerdir?
2. 6. Sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alıp ders kitaplarında (MEB-Özel Yayınevi) yer almayan kavramlar nelerdir?
3. 6. Sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer almayıp ders kitaplarında (MEB-Özel Yayınevi) yer alan kavramlar nelerdir?
4. 6. Sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile ders kitaplarında (MEB-Özel Yayınevi) verilme düzeyi aynı olan kavramlar nelerdir?
5. 6. Sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile ders kitaplarında (MEB-Özel Yayınevi) verilme düzeyi aynı olmayan kavramlar nelerdir?
6. 6. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında (MEB-Özel Yayınevi) verilme düzeyi aynı olan kavramlar nelerdir?

1.4. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışmanın temel amacı; 2005 yılı 6. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan kavramların ders kitaplarına ne şekilde ve ne düzeyde yansıdığını belirlemektir. Bu amaçla Talim Terbiye Kurulu onaylı MEB ve özel yayınevine ait ders kitaplarında yer alan programdaki kavramların ders kitaplarına yansıma düzeyleri incelenmiştir.

1.5. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

1998 yılında çok disiplinli yaklaşımla hazırlanan program sosyal bilgiler öğretim programı 2005 yılında revize edilmiş ve disiplinler arası bir yaklaşımla uygulanmaya konmuştur. 2005 yılında yenilenen bu programla birlikte daha önceki programlarda yer alamayan üç önemli unsur kavram-beceri ve değer olmuştur. 2005 programıyla birlikte artık kavram, beceri ve değer öğretimine verilen önem artmıştır.

Kavram öğretimi gerek öğretim programının gerekse hayatın önemli bir parçasıdır. Sosyal Bilgiler Programı, kişinin kendi hayatından yola çıkarak yaşadığı toplumu ve dünyayı daha yaşanabilir ve kabul edilebilir olduğunu göstermek için bir anlam arayışındadır. Bu anlamın yapılandırılması için gerekli olan dört temel evre

vardır. Bu evreleri şu şekilde sıralanabiliriz; Olgu-kavram-genelleme ve ilke-kuramdır. Sosyal bir insan deneyimlerinin bütünlüğünü ele alınarak tek başlarına değerlendirilmeleri engellenir. Bu dört evre, insanların dünyayı daha bütüncül görmelerini sağlayan hiyerarşik zihinsel etkinliklerdir. Kavramlarla tanımlanmalıdır olgular. Doğru belirlenmiş kavramlar ilkeleri, ilkelerde birleşerek kuramları oluştururlar (MEB, 2004).

Sosyal bilgiler programında yer alan kavramlar genel olarak eğitim ve öğretim hayatında yaygın olarak kullanılan materyallerin başında gelen ders kitapları aracılığı ile verilmektedir. Ders kitapları genel anlamda öğretimde kullanılan en önemli araçlardır.

Ders kitabı, belli bir dersin (Türkçe, Tarih, felsefe vs.) öğretimi için belli düzeydeki öğrencilere yönelik hazırlanan, içeriği öğretim programına uygun olan, incelemesi yapılarak onaylanmış temel kaynaktır. Küçükahmet (2011)'inde belirttiği gibi ders kitapları öğretimde öğretmenin gücünü verimli kullanmasına, verilmesi gerekenleri belli bir sistematiğe vermesine yardımcı olurken; öğrencinin de öğretmenin anlattıklarını istediği yerde ve zaman da kendine uygun şekilde tekrar etmesine imkân sağlayan temel materyaldir. Ders kitapları, öğretim programının uygulanması açısından en fazla kullanılan araçlardır. Eğitimin amaçlarını gerçekleştirirken öğrencilerin öğrenme yaşantılarına istenilen yönde yön veren ve karşımıza en çok çıkan öğretim aracıdır. Bu nedenle programda verilmek istenen tüm unsurlar ders kitabında yer almalıdır. 2005 sosyal bilgiler öğretim programında bu unsurlardan biri de elbette ki kavramlardır.

Bu çalışma 2005 yılında uygulamaya geçen sosyal bilgiler öğretim programı (4.,5.,6. ve 7. Sınıf) içinde yer alan kavramların ders kitaplarına ne şekilde ve ne oranda yansıdığını göstermesi açısından önemlidir. Çalışmanın bundan sonra bu konuda yapılacak çalışmalara kaynaklık edeceği de düşünülmektedir.

1.6. ARAŞTIRMANIN SAYILTILARI

1. Araştırma kapsamında incelenen ders kitapları evreni temsil eder niteliktedir
2. Araştırma için alınan uzman görüşleri yeterli düzeydedir.

1.7. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Bu araştırma:

1. 2005 yılı 6. Sınıf sosyal bilgiler öğretim programı ile,
2. Talim terbiye kurulu tarafından onaylı iki 6. Sınıf ders kitabı (MEB Yayınları-Yakınçağ Yayınları) ile
3. 6. Sınıf sosyal bilgiler öğretim programında yer alan kavramların ders kitaplarına uyumunun incelenmesi ile sınırlıdır.

1.8. TANIMLAR

Sosyal Bilgiler: Kişinin kendini rahat bir şekilde ifade edebildiği bir toplumda sorumlu bireyler (vatandaş) yetiştirmek için insan ilişkilerini inceleyen, kültürel mirasın temel özelliklerini aktaran bir programdır (Garcia & Michaelis, 2001).

Ders Kitabı: Ders kitabı, belli bir dersin (Türkçe, Tarih, felsefe vs.) öğretimi için belli düzeydeki öğrencilere yönelik hazırlanan, içeriği öğretim programına uygun olan, incelemesi yapılarak onaylanmış temel kaynaktır (Ceyhan ve Yiğit, 2003)

Kavram: Kavram, genel anlamda insan zihninde oluşarak anlaşılan, bir birinden farklı obje, olay ve olguların değişebilen ortak özelliklerini temsil eden bir bilgi formu yapısıdır, bir sözcükle ifade edilir (Ülgen, 2001: 100).

II. BÖLÜM

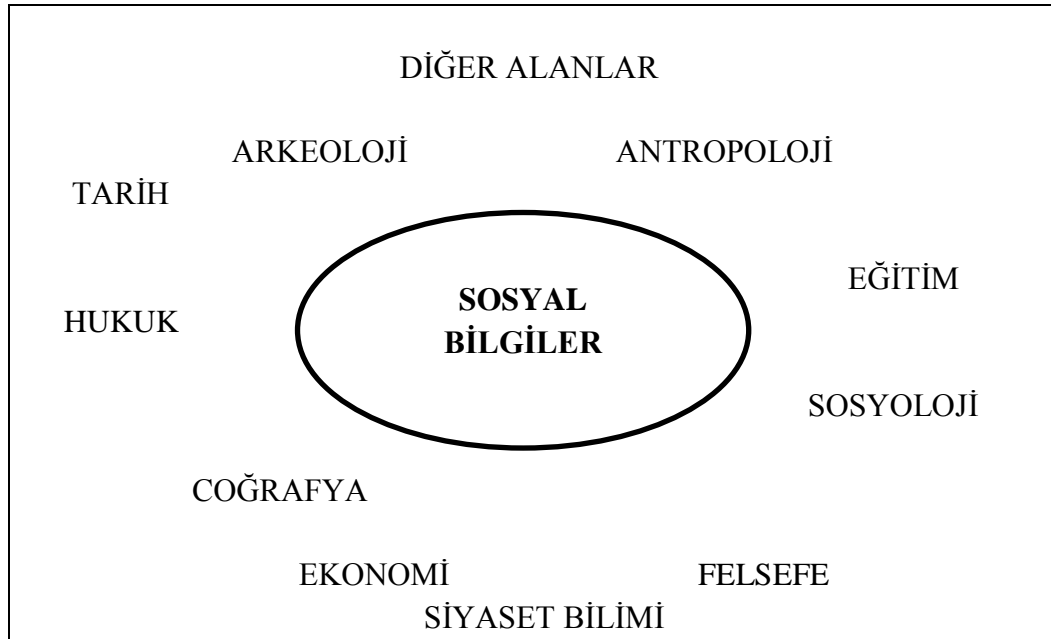
KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. SOSYAL BİLGİLER

Sosyal bilgiler kavramı ilk olarak 19. yy başlarında Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkmıştır. O yıllarda ABD'de sosyal sözcüğü en çok kullanılan sözcüklerden birisiydi ve bu nedenle birçok reformun başında bir sıfat olarak kullanılmaktaydı. Bunlara örnek verecek olursak; sosyal gelişme, sosyal verimlilik, sosyal gerçek, sosyal araştırmalar, sosyal kontrol, sosyal eğitim vs. Sosyal bilgilerde bunlardan birisidir (Hertzberg, 1981; Aktaran; Doğanay, 2005).

Sosyal bilgiler, toplumda karşılaşılan gerçeklikleri kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bunun sonucunda elde edilen diğer bilimlerle içli dışlı olmuş dirik bilgiler topluluğu olarak tanımlanabilir. Toplumsal gerçek denildiğinde aklımıza toplumsal yaşamın her alanında karşımıza çıkan ve bu alanları düzenleyen her türlü aktivite akla gelebilir. İnsanın yaşamını daha kolay, daha rahat, mutlu ve huzurlu bir şekilde yaşaması, kendini geliştirip gerçekleştirmesini sağlayan tüm toplumsal olgular ve ilişkiler bu kavramın kapsamına girebilir. Bir bakıma tüm sosyal bilimlerin, tarih, felsefe vb. diğer etkinliklerin kesiştiği bir alan olarak söylene bilinir (Sönmez, 1999).

Tablo 1:Sosyal Bilgiler Öğretimi Kapsamında Yer Alan Diğer Bilim Dalları

Tablo1'de Sönmez (1999)' a göre sosyal bilgiler, diğer sosyal bilim dalları ile ilişkisi olan çok geniş yelpazeye sahip disiplinler arası bir çalışma alanıdır.

Sosyal bilgiler, bireyin toplumsal bir varlık oluşuna yardımcı olmak amacıyla, vatandaşlık bilgisi konuları ile sosyal bilim dallarından(tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, vb.) konularını yansıtan, öğrenme alanlarının ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren, insanın sosyal ve fiziki çevresiyle karşılıklı ilişkisini geçmiş ile gelecek arasındaki bağlantısını inceleyen, toplu öğretim anlayışından yola çıkarak oluşturulmuş bir öğretim dersidir (MEB, 2005).

Sosyal bilgiler ile ilgili dört boyut ortaya çıkmaktadır.

1. Bireyin toplum içerisinde yerini belirlemesi amacın da olması,
2. Vatandaşlık bilgisi ve sosyal bilimi kapsayan konuları yansıtmaması,
3. Zaman boyunda insanın çevresiyle birlikte ele alması,
4. Toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ders olmasıdır (Safran, 2015: 3).

Barr, Barth ve Shermis (1978), sosyal bilgilerin vatandaşlık eğitimini iki temel amaç çerçevesinde konumlandırmıştır. Bunlar sosyal bilgilerin vatandaşlık eğitimi amacıyla olduğunu belirtirken sosyal bilimlerle insan bilimlerinden yararlandığını açıklamıştır (Aktaran; Safran, 2015).

Sosyal bilgiler alanında çok kültürlü bir toplumda var olan vatandaşlık eğitiminin etkilerini tartışılmaktadır (Anderson, C., Avery, P. G., Pederson, P. V., Smith, E. S., And John L. Sullivan 1997).

Sosyal Bilgiler eğitimiyle ilgili alanda uluslararası alanda neredeyse en büyük kuruluşlardan olan (NCSS, 2014)' göre Sosyal Bilgiler, vatandaşlık yeterlilikleri kazandırmak için sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirilmesinden meydana gelen bir çalışma alanıdır. Okul programı içinde Sosyal Bilgiler diğer sosyal bilim alanlarından (antropoloji, arkeoloji, ekonomi, vb.) ve doğa bilimlerinden hareketle elde edilen bilgilerin uygun bir şekilde ve ilgili içeriklerden süzülen sistematik ve eşgüdümlü bir çalışma alanı sağlar. Sosyal Bilgilerin temel amacı birbirlerine her ne sebepten bağlı olursa olsun insanların kültürel farklılıklarının farkına varan bir biriyle etkileşimine önem veren ve kamu yararına çalışan genç insanlara yardımcı olmaktır.

Gerek yabancı gerekse Türk bilim adamlarının tanımlarına bakacak olursak şöyle bir tanımlama yapabiliriz:

Sosyal bilgiler, temelde diğer bilimleri (sosyal ve beşeri bilimleri) sıkı sıkıya konu edinen, sosyal ve fiziki çevrenin etkisini zaman içerisinde diğer bilim dallarıyla bağdaştırıp insanın ihtiyaç duyduğu bilgi, beceri ve tecrübeler ışığında temelde insanı geliştirip onu etkili vatandaş olmasını, çevresine duyarlı ve insanlık için çabalayan, kendini bireyden ziyade toplumsal bir varlık olarak görmesine yardımcı olan bir alandır. Bunu yaparken diğer bilimlerden etkilenen ve onların insan üzerinde bütünlüyci rolünü gözler önüne sermektedir. Sosyal bilgiler karmaşık yapıya sahip bilgiler ve bilimler topluluğudur.

2.2. 2005 SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI

Dünyada neredeyse her alanda yaşanmakta olan değişim ve gelişmeleri, ülkemizin demografik (nüfus) yapısından tutunda ailenin niteliğinden, küreselleşme süreçlerine kadar geniş bir alanda hissetmek mümkündür. Bütün bu değişim ve gelişimler eğitim öğretim hayatının temel parçası, rehberi konumunda olan programlara yansıtılma zorunluluğu getirmiştir. Hazırlanan programda tüm dünyada yaşanan ve insanlığı ilgilendiren gelişmelerin yanı sıra, Avrupa Birliği normlarını, benimsedikleri eğitim anlayışını, uygulanmakta olan programların değerlendirmelerine ilişkin sonuçları ve ihtiyaç analizlerini dikkate almaktadır (MEB, 2005).

Son yıllarda dünyada öğretim programı geliştirme çalışmaları hız kazanmış ve pek çok ülke öğretim programlarını yeniden düzenlemiş ve geliştirmeye başlamışlardır. Değişiklikle birlikte sosyal bilgilerde etkilenmiştir. Yapılan bilimsel gelişmeler ve yaşanan küresel problemlere karşı alınacak ortak tavırlar Sosyal Bilgiler öğretim programlarının değerlendirilerek yeniden şekillenip ortaya çıkmasına yol açmıştır. Gerçekleşen birçok yenilik ve küreselleşme süreci ile uluslar, kendi ulusal kültürlerinin zenginliğini daha ön plana çıkarmaya başlamıştır. Bu nedenle, hazırlanan 2005 ilköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programının temel yaklaşımı, bilgiyi üretmek ve etkili kullanmak için gerekli olan temel beceri, kavram ve değerlerle öğrenciyi donatarak, kendine güvenen etkin bir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı yetiştirmektir (Ata, 2006).

Öğretim programı, eğitim sistemini oluşturan en temel öğelerin başında gelmektedir. Eğitimde yenilik ve verimlilik arz eden çalışmalar öğretim programları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Her öğretim programı bir eğitim felsefesi üzerine inşa edilmektedir. Eğitime ilişkin herhangi bir sistem tasarımı ve çalışmanın yapısı ve

içeriği sistemin kurulacağı felsefi zeminin ne derece önemli olduğunu ve bunun belirlenmesini zorunlu kılmaktadır. Eğitimin ulaşmak istediği hedefler ile eğitim felsefesi ve öğretim programları arasındaki tutarlılık önem arz etmektedir. Öğretim programları ile öğrencilerin duygusal, zihinsel, sosyal yeteneklerini ve becerilerini olabildiği kadar eşit düzeyde geliştirmelerine imkân verilmiştir.

2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında verilecek bilgi, beceri, kavram ve değerler belirli bir sistemde verilebilmesi için belirlenmiş öğrenme alanları ve üniteler vardır. Bunlar Tablo 2’de aşağıda belirtilmiştir.

Tablo 2: 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı 6. Sınıf Öğrenme Alanları, Üniteler

ÖĞRENME ALANI	ÜNİTE
BİREY VE TOPLUM	SOSYAL BİLGİLER ÖĞRENİYORUM
İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER	YERYÜZÜNDE YAŞAM
KÜLTÜR VE MİRAS	İPEK YOLU’NDA TÜRKLER
ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜKETİM	ÜLKEMİZİN KAYNAKLARI
KÜRESEL BAĞLANTILAR	ÜLKEMİZ VE DÜNYA
GÜÇ, YÖNETİM VE TOPLUM	DEMOKRASİNİN SERÜVENİ
BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM	ELEKTRONİK YÜZYIL

Tablo 2’de MEB (2005)’ e göre 6. Sosyal bilgiler ders kitabında verilmek istenen öğrenme alanlarının hangi ünitelerde verildiği birlikte gösterilmeye çalışılmıştır.

Sosyal bilgiler üniteleri öğrencilere ihtiyaç duydukları hatırlamanın, öğrencilerin hafızalarının gelişimini nasıl şekillendirdiğini anlamakla ilgilidir. Öğrencilerin hatırlamalarının, öğretmenin öğrencilerin hatırlama aktivitelerine katılımını yapılandırması, yönlendirmesi ve öğrencilerin kendi aralarındaki etkileşimleri ile ilgili yol gösterici olabileceği tespit edilmiştir (Nuthall, 2000).

2.2.1. Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Genel Amaçları

Öğretimi, eğitimden farklı kılan en önemli özellik her aşamasıyla planlı bir süreç olmasıdır. Bu nedenle örgün eğitim veren kurumları işlev hala getiren ve amaçlarını gerçekleştirecek düzeyde hazırlanmış bir plana yani müfredat programına sahiptir.

Öğretim programı, bir dersin öğretiminde gerekli olan; içerik, amaç, öğrenme ve öğretme süreçleri ve değerlendirme olmak üzere dört temel öğeden oluşmaktadır. Bu

öğeler öğretim uygulayıcılarınca bir yol gösterme amacı ile kullanılmaktadır. Öğretim programları içinde bulunduğu zamanın şartları ve gerekleri doğrultusunda bir takım değişikliğe gitme gereği duyabilir. Bu değişmeye de program geliştirme adı verilir.

2005 yılında gerçekleşen ve 2009 yılında bir takım güncellenme sebepleri başlıca şunlardır.

- Son yıllarda eğitim bilimde meydana gelen değişimlerin programa aktarılmasıdır,
- Programların, bilgiyi ezberletme yerine, çocukların becerilerini geliştirmeye yönelik, yaş ve becerilerine uygun, merak ve ilgilerine hitap edecek, sosyal bilgileri sevindirecek hale getirilmesi istenmesi,
- Zorunlu eğitimin 5 yıldan 8 yıla çıkarılmasından sonra, konuların seyrekleştirilmesi isteği,
- Zorunlu eğitimin 5 yıldan 8 yıla çıkarılmasından sonra, konularda yapılan tekrarların kaldırılması ve konu bütünlüğü sağlanması,
- Kendilerini ifade edebilen, iletişim kurabilen, girişimci ruha sahip vatandaş yetiştirme gerekliliğinin baskın hale getirilmesi isteği,
- Öğrencilerin, ülke içerisindeki veya uluslararası alanda yapılan değerlendirmelerde beklenen düzeyde başarı göstermesi isteğidir (Yazıcı ve Koca, 2015: 20).

2.2.2. Programın Vizyonu

Sosyal bilgilerin vizyonu kısaca; Atatürk ilke ve inkılaplarına sadık, üzerine düşen hak ve sorumlulukların bilincinde olan, içinde bulunduğu toplumu en iyi şekilde temsilini yapmayı amaçlayan bilinçli, sorumluluk sahibi etkili vatandaş yetiştirmektir diyebiliriz.

Sosyal bilgiler öğretim programının vizyonu genel olarak eski programın vizyonu ile büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Eski programda konu alan bilgisinin öğretilmesi ya da ezberletilmesi ön planda iken; yeni programla bu etkinliklerle, doğrudan verilen bilgi, beceri ve değerlere yapılan vurgularla verilmek istenmektedir (Ata, 2009a).

2.2.3. Programın Temel Yaklaşımı

2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının temel yaklaşımı; konusunda ilk olarak yapılandırmacı yaklaşım anlayışı vurgulanmaktadır. Bu yaklaşımla tamamen davranışçı yaklaşımdan uzak, öğrenci merkezli, öğrencilerin etkinliklerini merkeze alan, bilgi ve beceriyi dengeleyerek ön plana çıkarmayı amaçlayan, kendi yaşantısını ve diğer bireylerden farklı olduğunu dikkate alarak, farklılıkların bir zenginlik olduğu bilincini aşıl原因an, etkili vatandaşlık yetiştirmeyi düşünen, bireyin evresiyle etkileşim halinde olmasına imkân tanıyan yeni bir yaklaşım ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Programın yaklaşımında meydana gelen değişikliklerden biriside sosyal bilgilerin tanımında görülmektedir.

Bireyin toplumsal bir varlık oluşuna yardımcı olmak amacıyla, vatandaşlık bilgisi konuları ile sosyal bilim dallarından(tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, vb.) oluşan, ünite veya temalar ile öğrenme alanlarını konu edinen, insanın sosyal ve fiziki çevresiyle karşılıklı etkileşimini geçmiş ile gelecek arasındaki bağlantısını inceleyen, toplu öğretim anlayışından yola çıkarak oluşturulmuş bir öğretim dersidir (MEB, 2005).

Bu tanımdan hareketle sosyal bilgiler yaklaşımı belirli dersleri (tarih, coğrafya, vatandaşlık bilgisi, vs.) tekrar eden bir ders olmaktan uzaklaşmış, öğrenciyi merkeze alan, onların çok yönlü gelişmelerine katkı sağlayacak diğer sosyal bilim dallarını (hukuk, ekonomi, antropoloji, arkeoloji, vs.) da bünyesinde barındırarak toplumsal hayatta daha iddialı ve kararlı bireyler yetiştirmeyi amaçlamıştır.

Sosyal Bilgiler Programı temelde üç geleneği de önemsemektedir. Bunlar;

1. Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler
2. Sosyal Bilimler Olarak Sosyal Bilgiler
3. Yansıtıcı Düşünme Olarak Sosyal Bilgilerdir (MEB, 2005: 51).

2.3. ÖĞRETİMDE DERS KİTABI

Yazılı kültürün eğitim sistemine kazandırmış olduğu bir mirastır ders kitapları. Bu bakımdan ders kitabının kullanıma başlama tarihini yazının icadı ile ilişkilendirmek hiç de yanlış olmayacaktır. Ders kitaplarının kullanımı karşımıza ilk olarak eski Mısır'da yani M.Ö. 4000 yıllarında ilk defa papirüs kâğıdının üzerine çeşitli şekillerde yazılıp çizilmiş tıp, matematik ve geometri alanında kullanılan kavramlar ile ilgili olduğu ifade edilmektedir (Kaya, 2002; Aktaran; Altun, 2013).

Ders kitaplarının, temini ve kullanımı birçok öğretim aracına göre çok daha kolaydır. Diğer öğretim araçlarına göre de farklı işleve sahiptir. Anlatılanlardan yola çıkarak öğretim programı içerisinde en fazla kullanılan araç konumunda yer almaktadır. (Kılıç ve Seven, 2008).

Ders kitabı, öğrenme ve öğretme araçları arasından en eskisi, aralarında en çok kullanılanı ve en çok bilinendir. Ders kitaplarıyla ilgili olarak vurgulanması gereken ilk akla gelen ve belki de önemli nokta bu kitapların özel bir kitleye (öğrencilere /çocuklara) karşı hazırlanmış olmasıdır. Bu demek oluyor ki planlanıp, hazırlanmasından çocukların önüne getirilene kadar çok defa düşünülerek yapılması gerekmektedir. Çünkü genç ve tertemiz beyinlere verilecek ve çok defa etkileşim de bulunacağı en temel eğitim aracı ders kitaplarıdır. Teknolojideki gelişmelerin beraberinde oluşan öğretim araçlarında meydana gelen çeşitliliğe rağmen ders kitaplarının kullanılan en önemli kaynaklardan biri haline gelmesinin nedeni müfredat programında soyut olarak planlanan amaç ve hedeflerin, somut bir halde kendini gösterdiği materyal olması ile alakalıdır. Yani kısaca ders kitapları eğitim öğretimde programlarının en somut ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır (Güneş, 2002: Aktaran; Kabapınar, 2011).

Ders kitapları, eğitimde belirlenen hedef ve amaçlar doğrultusunda eğitim ve öğretim programı kapsamında öğrencileri yönlendiren onlara ders içeriği hakkında bilgi sunan, derslerde işlenen konuların pekiştirilmesini sağlayan, öğrencileri sınava hazırlayan ve aynı zamanda, istediği yer ve zamanda çalışma imkânı sağlayan bir araçtır. Ders kitapları öğretimde öğretmenin bilgi ve becerilerini daha verimli kullanmasına, öğrencilere aktarmak istediklerini daha etkili ve sistematik bir şekilde vermesine olanak sağlayan, öğrencinin de bu anlatılanları istediği zamanda ve yerde kendi çalışma temposuna göre tekrar etmesine olanak sağlayan temel araçtır (Küçükahmet, 2011).

Ders kitapları öğrenciler açısından önemli olup bu sayede öğrenci öğretmeni tarafından anlatılanları hem yakından takip etmekte, hem de istediği zaman istediği yerde konuları pekiştirmek adına tekrar etmektedir. Ayrıca ders kitapları öğrenme güçlülüğü çeken öğrenciler için iyi bir ders çalışma materyali olup onların eğitim öğretim hayatında geri kalmasını engeller. İyi bir ders kitabının temel özelliği, programın ön gördüğü eğitim öğretim amaçlarına zamandan tasarruf sağlayarak ulaşmayı sağlamaktır. Yine ders kitapları öğrencilerin ulaşmakta zorlanmadıkları birincil el kaynak olarak değerlendirilebilir. Ders kitapları her eğitim ve öğretim kademesinde kolaylıkla kullanılabilen bir materyalidir. Ancak şu hususa dikkat edilmelidir ders kitapları amaç değil araç olarak kullanılmalıdır (Kulantaş, 2007).

Bu hususa eğitim ve öğretim hayatında hem öğretmenler hem de öğrenciler dikkat etmelidir.

Sosyal bilgiler dersi vatandaşlık eğitimi üzerine kurulu olup amacı hak ve sorumluluklarını bilen etkili bir vatandaş yetiştirmektir (Başoğlu, 2009).

Ders kitabında bulunması gereken özellikler şunlardır:

- 1.İçerik olarak ders programların hedeflerine uygun olmalıdır.
- 2.Objektif olmalı ve öğrenci düzeyine indirgenmiş olmalıdır.
- 3.Öğrenci için dikkat çekici özellikte olmalıdır.
- 4.Dil anlatım üslup bakımından öğrenci düzeyine uygun olmalı.
5. Yine ders kitapları mutlaka güncel olmalıdır.
- 6.Ders kitabının içeriği programda verilecek değer ve beceri öğretimine uygun olmalıdır.
7. Ders kitapları aynı zamanda öğrenci çalışma kitaplarına kaynak niteliğinde olmalıdır (Seven, 2001).

Ders kitaplarının konusu ilk ortaya çıktığı andan günümüze kadar güncelliğini koruyarak gelmiştir.

- ✓ Ders kitaplarının olması gereken kriterler nelerdir,
- ✓ Öğretim içerisinde yeri ve önemi nedir,
- ✓ Ders Kitapları nasıl seçilmelidir?

Şeklindeki sorular ülkenin eğitimi ile ilgili birimlerince ele alınmış ve bu konuda çeşitli yönetmelikler çıkarılmıştır (Kılıç, 2005).

Yakın bir zamana kadar ders kitapları tek düzeylik gösterirken, günümüz şartlarında eğitimin alanında meydana gelen gelişmeler ışığında dünyadaki farklılığı yansıtmaya başlamıştır. Ders kitaplarında son yıllara kadar yapılandırmacı yaklaşımın temelindeki bireyi merkeze alan ve onların ihtiyaçlarını giderecek çocuk oyunlarına, proje ödevlerine, etkinliklere neredeyse hiç yer verilmezken bugünkü ders kitaplarında yapılandırmacı anlayış ışığında canlandırmaya, yaşayarak ve yaparak öğrenmeye daha fazla önem verilir olmuştur (Baştürk, 2005).

Ders Kitaplarının Yararları:

- Ekonomik olup kolay ulaşılabilir.
- Öğretmen için ideal bir kaynaktır.
- Çalışma kitabına kaynaklık eder.
- Ders kitapları sistematik ve bir düzen içinde bilgileri sunmaktadır.
- Öğrenciler için güdüleme işlevi görürler (Kulantaş, 2007).

2.4. KAVRAM NEDİR?

Kavramlarla ilgili pek çok tanım yapılmıştır. Literatürde kullanılan kavram tanımlamalarından bazıları şöyledir;

Kavram, bir birine benzerlik gösteren nesnelere, olayları, eşyayı, düşünceleri ve süreçleri belirli şekillerde grupta imkânı sağlamaktadır. Kavramlar, bireyin belirli özellikler ile bir araya gelmiş varlık, olay ve fikir gibi süreçleri diğerlerinden ayırt etmeye yarayan ve karşılıklı ilişkiler kurmasına da yardım eder (Senemoğlu, 2010).

Kavramlar, olgulardan hareketle geliştirilen zihinsel bir yapıdır. İnsan düşüncesinin yapı taşlarını oluşturan nesne ya da olayların, doğrudan veya dolaylı olarak gözlenebilen ve bunların bir araya gelmesi sonucu zihinde yer aldıkları ancak gerçek hayatta sadece objeleri örnekleyen, kendini sürekli olarak güncelleyen zihinsel bir süreçtir (Doğanay, 2003).

Bilgilerin ana unsurlarını oluştururken, oluşan kavramlar arası ilişkiler de bilimsel yapıları meydana getirmektedir. Kavramlar, insanları, eşyaları (nesnelere),

olayları ve düşünceleri kendi içindeki birtakım benzerliklerine bağlı olarak gruplandırdığımız ve belirlediğimiz bu gruplara verilen adlardır (Kaptan, 1998).

Kavram, bilginin temel yapısı ve fikirlerin zihinsel uyum yeteneğidir (Eliot ve diğerleri, 2000: 279; Aktaran; Dündar, 2007: 6).

Kavramların değişen farklı bilgi ve objeler arasındaki farklılıklardan yola çıkarak zihinde oluşan kavramı şu şekil tanımlıyor: İnsanlar, çevresinde görmüş olduğu her şeyin benzerlik ve farklılıklarına bakarak ayırt eder. Örneğin, kapısı, penceresi, bacası, sıra, masa, tahta, tebeşir vs. değişebilen okulların, ortak yönleri bu özellikleri kendilerinde bulundurmasıdır. Bu edinilen algılarla zihnimize oluşan imaj okul olarak adlandırılır. Yukarıdaki örnekte olduğu gibi kavramlar insanların düşünceleri sonucu geliştirilmiştir (Ülgen, 2001).

Martorela (1986) kavramın dört temel özelliklerini incelemekte fayda vardır (Doğanay, 2003: 230-232):

1. İsmi,
2. Ayırt edici özellikleri,
3. Ayırt edici olmayan özellikleri,
4. Örnekleri,

Bu özellikler ana hatlarıyla özetlenecek olunursa:

İsim, kavramın özelliklerinden ilkinin oluşturur. Her kavramın kendine özgü bir (adı) ismi vardır. İsimler genelde bir, iki sözcükle ifade edilir. İnsanlar bir birleri ile olan ilişkilerinde bu isimleri kullanırlar. Eğer öğretmen öğrencilere önceden öğrettiği ada sözcüğünü kullandığında zihinlerinde hemen ada resmi belirecektir. Ancak daha önce böyle bir isim öğrenmemişler ise zihinlerinde her hangi bir belirti olmayacaktır ada ismine karşı. Onlar için bir anlamı da bulunmamaktadır.

Ayırt edici özellikler, kavramların ikinci özelliğidir. Bu özellikler kavram olarak adlandırdığımız obje (nesne), olay ve düşüncelerin ortak özellikleridir. Örneğin çevremizde gördüğümüz; kestane, gürgen, palamut, ardıç diye adlandırdığımız nesnelere ortak özellikleri gövde, dal ve yaprak olmasıdır. Bu da ayırt edici özellikleri olmuş oluyor. Bunların olduğu nesnelere ise ortak isim olarak ağaç denmektedir. O halde isimleri tanımasak bile ortak özellikleri olan kök, gövde, dal gördüğümüz nesnelere ağaç diyebiliriz.

Ayırt edici olmayan özellikler, kavramların üçüncü özelliğidir. Örneğin, çam, dut, kestane ağaçlarını boylarının uzun olup olmaması, yapraklarının varlığı yokluğu, meyvesini olup olmayışı bir birinden farklıdır. Bu özelliklere de ayırt edici olmayan özellik diyoruz. Eğer ayırt edici özellik taşıyorsa şekli şemalı ne olursa olsun o ağaçtır. Kavram öğretiminde ayırt edici özelliklerin önemini göz önüne çıkarmaktadır.

Örnekler kavram öğretiminin son özelliğidir. Her bir kavramın pek çok örneği bulunmaktadır. Bu örnekler o kavramın kendine özgü, ortak ve ayırt edici özelliklerine özgü kriterleri taşır. Kavramı diğer kavramlardan ayır eden özelliklerden bir veya bir kaçının bulunmadığı örneklere de örnek olmayan denir. Bir kavramın örneğini oluşturan özellik başka kavramın örneği olmayana özelliğidir. Örneğin, Erciyes volkanik dağ kavramının örneğidir. Aladağlar ise örnek olmayandır. Volkanik dağ ve sıradağlar kavramlarının bir takım ortak özellikleri olmasına rağmen, ayırt edici özellikleri ve bu özellikler arasındaki ilişki yapısı farklıdır. Verilen bu şekilde Örnekler kavram öğretimi kolaylaştırır ve bu sayede kavram öğretim modellerinin önemli bir yer tutar.

Karşılaşacağımız bir terim veya sözcüğün kavram mı değil mi anlamak için Erikson (1995) 'in beş madde de belirttiği kavram tanıma testi önerilmektedir. Eğer ki bir terim veya sözcükte;

- ✓ Genellik ve soyutluk varsa,
- ✓ Bir veya iki sözcükle ifade ediliyorsa,
- ✓ Uygulamada evrensel bir anlamı varsa,
- ✓ Belirli bir zaman dilimi ile sınırlı değilse,
- ✓ Kendine özgü ortak özellikleri temsil ediyorsa kavramdır (Aktaran; Doğanay, 2003).

2.4.1. Kavramların Özellikleri

Ülgen (2001)' de kavram özelliklerini şu şekilde açıklamıştır:

2.4.1.1 Kavramlar, insan tecrübesine dayalı olarak zaman içerisinde değişirler

Kavramlar gerçek hayattaki nesne ve olayların tecrübemize bağlı olarak algılanan veya algılayabildiğimiz özellikleri kadar tanımlanabilmektedir: Bu özellikler ile gerçek özelliklerin aynı olduğu her zaman tartışılabilir. Örneğin; atomun keşfinde, çekirdeğinin parçalanmadığı veya parçalanamayacağı

açıklanmıştır. Günümüzde ise gelişen bilimsel teknoloji ile birlikte atomun parçalanabileceği bilinmektedir.

2.4.1.2 *Obje ve olayların algılanan özellikleri bireyden bireye değişir*

İnsanlar dünyadaki olayları, gerçekleri kendi başından geçen yaşantılar etkisi ile yetenekleri doğrultusunda, değer yargılarına bağlı olarak değerlendirir ve algılar. Bu nedenle kavramların yanlı olduğu düşünülür. Bilimsel görüşlerin geliştirilmesinde düşünülen yanlılığın en aza indirgenmesi için normların geliştirilmesi üzerinde durulur (Ertürk, 1972; Aktaran; Ülgen, 2001: 102).

2.4.1.3 *Kavramların orijinal hali vardır*

Kavramın orijinali o kavramın bireyin düşüncesinde oluşturduğu ilk halidir. İlk oluşumdur. Kritik özelliklerden oluşur. Örneğin, çocuk değişik örneklerden, salıncak kavramı oluşturur. Bu kavramın kritik özelliği bir yere balı ve sallanan bir ip ve onun oturacak yerinin olması, kişinin öne- arkaya sallanmasıdır. Gerçekte salıncakların çok değişik modelleri vardır. Ancak çocuk yeni karşılaştığı modelleri zihnindeki orijinali ile karşılaştırarak, onların salıncak olduğuna karar verir (Ülgen, 2001: 102).

2.4.1.4 *Kavramın bazı özellikleri, bazen birden fazla kavramın üyesi olabilirler*

Örnek verecek olursak eğitim ve öğrenme temelde iki farklı kavramdır. Eğitim, bireyin kendi yaşantısına bağlı olarak davranışlarını (kasıtlı ve planlı) yönde değiştirme sürecidir. Öğrenme ise, çevresel değişmelerin etkisi sonucunda bireyin davranışlarının değişmesidir (Gagne, 1984; Aktaran; Ülgen, 2001: 102). Davranış değişmesi iki kavramın ortak özelliğidir. Bu durumda, eğitim kavramının planlı olma özelliği, onu öğrenmeden ayıran temel özelliktir. Davranışın değişmesi ise ikisinin ortak özellikleridir.

2.4.1.5 *Kavramlar nesnelere (objelerin) ve olayların hem doğrudan hem de dolaylı olarak gözlenebilen özelliklerinden oluşur*

Doğrudan gözlenen (somut) özellikler, olay ya da (nesnelere) objelerin fiziksel özellikleridir. Dolaylı gözlenen özellikler ise fiziksel olarak anlam bulan olay veya nesnelere anlamlarıdır. Örneğin, bir karenin köşeleri görünen yani somut özelliğini, fonksiyonları ise görünmeyen yani soyut özelliğini işaret eder. Her kavramın somut ve soyut özellikleri vardır. Bunların bazılarında somut özellikler, bazılarında ise soyut özellikler ön plana çıkabilir (Ülgen, 2001: 103).

2.4.1.6 Kavramlar çok boyutludur

Bir kavram konumu itibariyle bazen merkezde bulunurken bazen de merkezin çevresinde yer alabilmektedir. Örneğin, Dünyanın çevresinde alan gezegenler sorulduğunda, Merkür, Venüs, Uranüs ve Güneş söylenebilirken. Güneşin çevresinde yer alan gezegenler sorulduğunda ise Merkür, Venüs, Uranüs ve Dünya'dan söz edilebilir. Kavramların birçok boyutunun oluşu, bir açıdan onun esnekliğine işaret eder. Belli özellikler belli konumda değerlendirilir. Örneğin, “ceza” kavramını düşünelim. Ceza, bir durumda pekiştireç değil iken, başka durumda olumsuz pekiştireç, başka bir durumda da olumlu pekiştireç örneği olabilir (Ülgen, 2001: 103-104).

2.4.1.7 Kavramlar kendi aralarında özelliklerine uygun belli ölçütlere göre gruplanabilirler

Bir kavramı iki farklı ölçütle gruplandığımızda çok sayıda gruplar meydana gelir. Örneğin, eğitim yapıldığı yere (mekânlara: Ev- okul- sosyal kuruluşlar), iş görüşüne göre ise (uyumlu vatandaş olma-kültür kazanma-mesleki yeterlilik kazanma) olarak gruplanabilir (Ülgen, 2001: 105).

2.4.1.8 Kavramlar dille bağlantılıdır ve sözcüklerle ifade edilir

Bir kültürde geliştirilen, meydana gelen, anlam bulan kavramlar ile o kültürde kullanılan dil arasında olumlu bir ilişki vardır. Bir kültürün dil zenginliği ve ya farklılığı o diller ile çok farklı kavramların geliştirilmesini beraberinde getirmektedir. Örneğin, İngilizce de iki akraba çocuğu bir birine sadece kuzen derken Türkçede bu ifade yerine, halaoğlu, halakızı, amcaoğlu, amcakızı, teyze oğlu, teyzekızı, dayıoğlu, dayıkızı gibi birçok sözcük kullanılmaktadır. Yani kültürü oluşturan insanların duygu ve düşünce zenginliği ve ihtiyaçlarından geliştirdikleri değerlerin özellikleri kavram oluşturma ve geliştirme süreçlerini etkilemektedir (Ülgen, 2001: 107; Tokcan, 2015: 11).

2.4.1.9 Kavramların sahip olduğu özellikler de kendi içinde birer kavramdır

Örneğin üçgen kavramını öğretmeden önce üçgenin tanımında geçen (Üçgen, düzlemde doğrusal olmayan üç farklı noktayı birleştiren üç doğru parçasının birleşimidir). Bu tanımdan hareketle düzlem, doğrusal gibi kavramların öğretilmesi sağlanır (Ülgen, 2001: 108).

2.4.2. Kavramların Sınıflandırılması

Kavramları Vygostky, spontan ve bilimsel kavramlar olarak ikiye ayırmıştır (Smagorinsky, Cook & Johnson, 2003).

Spontan kavramlar; kültürel pratiklerle öğrenilir. Çünkü spontan kavramları öğrenebilmek için belli bir ortamın olması ve bu ortamda kazanılması gerekmektedir. Böylece spontan kavram ile yeni gelişmeler karşısında sınırlı genelleme yapma imkânı tanır.

Bilimsel kavramlar ise; spontan kavramlar üzerinden genel prensiplerle şekillenerek öğrenilir. İlk kez karşılaşılan durumlara daha rahat uyarlanırlar. Vygostky bu sınıflandırmayı yaparken, spontan kavramların eğitime ihtiyaç duyulmadan sadece çevre faktörü aracılığıyla kazanılacağını savunurken, bilimsel kavramların ise spontan kavramların tam tersi, kazanılması için bir eğitimin gerekliliğini ve eğitim ile kazanılabileceğini savunmuştur. Bilimsel kavramların bir süreklilik arz edebilmesi için kazanımlar haline dönüşmesi ve gerçek hayatla bağdaştırılmasıyla mümkün olabilecektir (Dündar, 2007: 9-10).

Martorella'da (1986) kavramları dört farklı boyutta sınıflandırarak çeşitlerine ilişkin örnekler vermiştir (Doğanay, 2003: 232).

Tablo 3: Kavramları Sınıflama Sistemi

Sınıflamanın Temeli	Kavram Çeşitleri
✓ Somutluk Derecesine Göre:	Somut: Dağ, Ova
	Soyut: Duygu, nefret
✓ Öğrenildikleri Bağlama Göre:	Formal: Müfredat, okul
	İnformal: Kültürleşme
✓ Ayırt Edici Özelliklerine Göre:	Tek boyutlu: Masa
	Çok boyutlu: Demokrasi
	İlişkisel: Uzun-kısa
✓ Öğrenilme Biçimlerine Göre:	Eylemsel: Futbol oynama
	Simgesel: Televizyonda futbol maçı izleme
	Sembolik: Futbol hakkında kitap okuma

Tablo 3'te de görüldüğü gibi kavramların sınıflandırılması, kavramların öğrencilere kazandırılması aşamasında öğretmenin işine yarar sağlar. Seçilen kavramın yapısına bağlı olarak, öğretimde kullanılacak strateji, yöntem ve teknik belirlemesini gerekir. Ayrıca kazandırılacak kavramın, öğrencilerin gelişimsel özelliklerine uygunluğu çok önemlidir. Çünkü verilecek kavramların öğrencilerin anlayabilmesi çok önemlidir. Örneğin, soyut düşünebilme yeteneği henüz oluşmamış bir çocuğa verilecek soyut kavramlar onların kendilerini yetersiz hissetmelerine neden olabilir.

Morgan (1977)' de kavramları: Belli bir uyarıcının bir ya da daha çok özelliğinin soyutlanması olarak tanımlamıştır. Kavramları ise bu tanımdan hareketle yapılan sınıflandırmada, dört başlık altında incelenmektedir. Bunlar;

2.4.2.1 Basit Kavramlar

Bu tür kavramlarda sadece bir özellik soyutlanmaktadır. Örneğin; (kırmızı) kavramında olduğu gibi. Çünkü kırmızı renkte olan nesnelerin, sadece kırmızı olma özelliği ele alınmaktadır.

2.4.2.2 Birleşimli Kavramlar

Bu kavramların tanımlanmasında, iki ya da daha çok özellik birlikte kullanılmaktadır. Örneğin; (basketbol takımı) kavramında olduğu gibi.

2.4.2.3 Ayrışimli Kavramlar

Bir kavramın sahip olduğu birkaç özellikten herhangi biri, o kavramı tanımlamaktadır. Örneğin; futboldaki (penaltı) kavramı gibi olabilir.

2.4.2.4 İlişkisel Kavramlar

Bu tür kavramları ise bir olayın sahip olduğu iki ögesi arasındaki ilişkinin derecesini belirlemektedir. Örneğin; 'daha fazla' kavramında olduğu gibi (Aktaran, Çaycı, 2007: 9-10).

Kavram geliştirme ise bir öğrenme biçimidir. Bilgilerin öğreniliş yollarına bağlı olarak kavramlar üçe ayrılır:

1. Algılanan Kavramlar: Bireylerin dış dünyadan etkilenerek beş duyu organıyla algıladığı ve buna bağlı olarak oluşan kavramlardır. Örneğin; 'kırmızı' veya 'büyük' gibi kavramlar, dış dünyadan duyu organlarıyla algılanan izlenimler sonucu anlamlandırılır. Yine bunlara ilave olarak 'sinir' veya 'ağrı' gibi kavramlar ise,

insanın içinde hissettiği uyarıcıları algılaması ile ortaya çıkar ve öğrenilen kavramlardır.

2. Betimlemeli Kavramlar: Bireylerin içinde bulunduğu dış dünyadaki varlık ve nesnelere etkileşimi sonucu, bu varlıkların ve nesnelere birey tarafından algılanan özelliklerinin anlamlandırılıp, açıklanması ve özetlenmesi sonucu oluşan kavramlardır. Örneğin; (daha önce, daha yumuşak- sonra- çok fazla) gibi kavramlar bireyin dış dünyadaki diğer kavramların özellikleri ile karşılaştırılması sonucu ortaya çıkmıştır.

3. Kuramsal Kavramlar: Bazı kavramların oluşumu zihinsel operasyonlar sonucunda meydana gelir. Bu kavramların temelini kuramsal düşünceler oluşturur. Kuramsal bir kavramın öğrenilmesi ve kazandırılması diğerlerine göre çok daha zor ve karmaşık bir iştir. Örneğin 'sıcaklık' kavramının; 'moleküllerin ortalama kinetik enerjisinin ölçümü' şeklinde tanımlanması, kuramsal düşünceden (kinetik teoriden) hareketle ifade edildiğinden, kuramsal bir kavram olmasına yol açmaktadır (Akgün, 2001: 106; Pınarbaşı, 2002: 2; Aktaran; Çaycı, 2007: 8-9).

2.5 KAVRAM ÖĞRENME

Ülgen (2003: 109-111)'e göre; kavram öğrenme genel anlamda, çevresel koşulların değişmesi, değişen koşullara göre birey davranışında meydana gelen davranış değişikliğine denir. Kavram öğrenme, uyarılar kendi içinde belli kategorilere ayrılarak, zihinde bilgiler oluşturma olarak tanımlanmaktadır. Kavram öğrenme bireyin dünyaya gelmesinden ölümüne kadar süreklilik arz eden bir süreçtir.

Vygostky (1986)'de çocukların kavramları genellikle çevresindeki kişiler aracılığıyla ve onların içinde bulunduğu sosyal dünyalarından yola çıkarak öğrenmeye başladıklarını ifade etmektedir.

Öncelerden de ifade edildiği gibi, Vygostky kavramları, spontan kavramlar ve bilimsel kavramlar diye ikiye ayırmıştır. Bunlar;

Spontan kavramlar; bireyin dünyaya gelmesi ile başlayan ve kültürel pratiklerle öğrenilen kavramlar olup belli ortamlar sayesinde öğrenmeye bağlıdır, ancak yeni durumlara ve sınırlı genellemelere izin verir.

Bilimsel kavramlar ise, spontan kavramlar üzerinden formal eğitim alınarak öğrenilir. Bireyin gelecek eğitim sürecinde elde edeceği kavramlar spontan kavramların üzerinden gelişecektir (Aktaran; Dündar, 2015: 314).

Kavramların adlarını söylemek onların zihinde canlandığı anlamına gelmez. Kavramların adlarını bilmek önemlidir ancak bu olay kavram öğrenmeyi temsil etmez. Kavram öğrenme hem süreç hem de ürün olarak irdelenip tanımlanabilen bir durumdur.

2.5.1 Ürün olarak kavram öğrenme

Öğrenme ürünlerine bakıldığında davranışçı yaklaşım ile bilişsel yaklaşım olmak üzere iki farklı yaklaşım vardır.

Davranışçı yaklaşım, bireyin kavramla ilgili doğrudan gözlenen davranışlarını konu edinir. Öğrencinin, öğrenilen kavramla ilgili davranışları, dört noktada incelenir;

- Birey öğrenilecek kavramla ilgili edindikleri bilgileri dille bütünleştirerek ortaya koyar; (bu bir ev, bu bir kitaptır vb.).
- Kavramın tanımlanması; (ev; çatısı, penceresi, kapısı ve odaları olan insanların barınak olarak kullandığı bir yapıdır).
- Benzer kavramların ve farklı kavramların karşılaştırılması; (tüm ağaçların kökü ve dalları vardır, bazılarının meyvesi vardır bazılarının yoktur).
- Bireyin öğrendiği kavrama benzeyen farklı bir kavramla karşılaşıldığında daha önceki edinilen bilgilerden yararlanarak, yeni kavramı anlayıp onu kendi sözcükleri ile tanımlar; (örneğin, çalı, ot vb.)

Bilişsel yaklaşım, zihinsel süreçlerle önceden öğrenilmiş bilgiler hatırlanarak onların yeniden yapılaşması olarak tanımlanabilir. Bilişsel gelişimdeki yapısal değişiklik kavram öğrenme ürünüdür.

2.5.2 Süreç olarak kavram öğrenme

Kavram öğrenmeye süreç olarak bakıldığında, davranışçı yaklaşım ışığında benimseyen eğitim psikologlarına göre, kavramlar, bireyin uyarıcı ile uyarıcıya vereceği tepki arasında bir bağ kurma sürecinde öğrenilir. Birey bir nesneye veya varlığa karşıyı yapmış olduğu hareketin sonucuna göre onu zihninde anlamlandırmaktadır. Rastlantısal olarak doğru kavrama ulaşılır. Örneğin, çocuk eline aldığı bir küpü top gibi yuvarlanabileceğini düşünerek onu yuvarlamaya çalışır, onun yuvarlanabileceğini düşünmüştür, ancak yuvarlanmadığını görünce vazgeçer. Onun

yerine portakalın yuvarlanacağını düşünerek yuvarlamaya başlar, portakalın top gibi yuvarlandığını görünce, onu yuvarlamaya devam etmektedir. Bu yuvarlak kavramının oluşmasını sağlamış olacaktır.

Bilişsel yaklaşım kuramını benimsemiş eğitim psikologlarına göre kavramlar;

- Ağ kurma,
- Şema geliştirme,
- İlkeler geliştirmeye dayalıdır.

Bu üç sürece bağlı olarak, birey kavramların sahip olduğu olumlu ya da olumsuz örneklerinden hareketle benzer ya da farklı yanlarını, geliştirdiği birtakım ilkeler ve önermelerden ışığında gruplayarak kavramı geliştirir ve işlemleri genelde problem çözme yöntemleriyle gerçekleştirilir.

Sosyal bilgiler kavramlarını öğretme üzerine yapılan çalışmalarda öğrencilere verilecek olan kavramlar la ilgili, örneklerin verilmesi ve bu örneklerin belirlenmesinde öğrencilerin pratik yapmalarına izin verilmesi gerekmektedir. Kavram Tanımlarının hem örnekler hem de örnekler olmayan kavramların verilmesi kavram kazanımını kolaylaştırdığı iddiasına ek destek verildi (Mckinney, C. W., Larkins, A. G., Ford, M. J., And John C. D. 1983).

2.6 SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE KAVRAM ÖĞRETİMİ

Sosyal bilgiler, öğrencilere ilköğretim okullarında okutulmaya başlanan, içerisinde diğer sosyal bilimlerden seçilmiş bilgilerin olduğu, temelde amacının etkili vatandaş yetiştirmek olduğu, bireyin toplumsal hayatta karşısına çıkacak olayların üstesinden gelebilmesi için ilgili, yetenek, beceri, tutum ve değer gibi kavramların öğretmen ya da rehber eşliğinde verilen disiplinler arası bir çalışma alanıdır (Öztürk ve Otluoğlu, 2002).

Bilgilerin önemli bir hale gelebilmesi adına kavramlara yeteri kadar önem verilmelidir. Sözcüklerin ne anlama geldiğini anlatan kavramlar, bünyesinde birçok olgusal bilgiyi barındırmaktadır. Kavramlar aracılığıyla olgusal bilgilerin belirli bir düzen ve sisteme gelmesi, onların sağlanmaktadır (Vygostky, 1998; Aktaran; Kılıçoğlu, 2013).

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, bireyin kendinden yola çıkarak yaşadığı çevreye ve topluma daha sonra insanlığın içinde bulunduğu dünyaya bir anlam yükleyebilmenin yollarını bulmaya çalışmaktadır. Birey öncelikle kendine sonra hayata ve en geniş kapsam olan dünyaya verdiği anlamı “dil” yardımı ile yapılandırır, onları ifade eder ve yine bütün bunları başkalarıyla paylaşırken de ‘dil’ i kullanır.

Bu anlamın oluşturulması ve yapılandırılması, dört evreden oluşmaktadır. Bunlar;

- Olgu
- Kavram
- Genelleme
- İlke-Kuramdır.

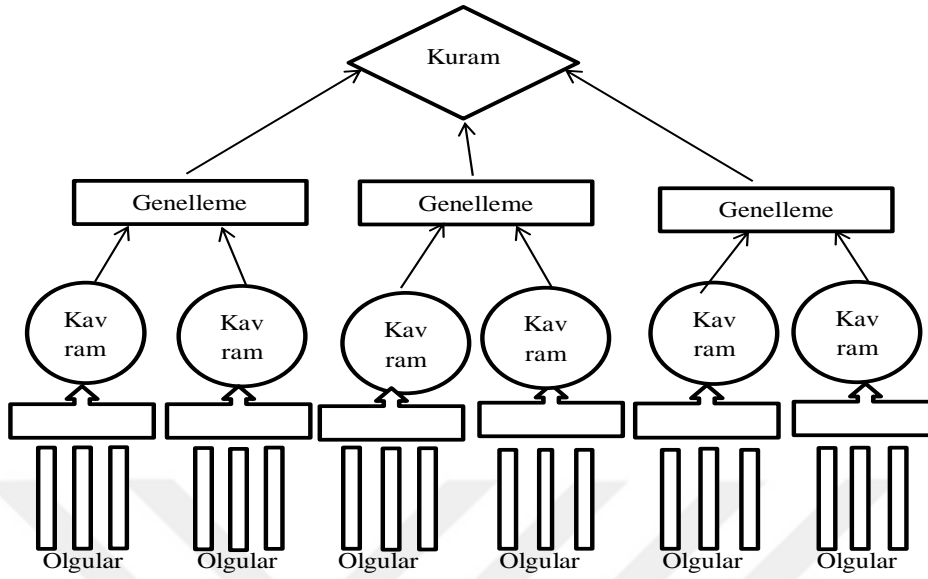
Toplumsal hayatı meydana getiren insan deneyimlerinin bütünlüğü, bu evrelerin tek tek ele alınmalarını engellemektedir. Sosyal Bilgiler Programında bu dört evre bir birinden ayırt edilmeden, birbirini tamamlayıcı vazife üstlenmektedir (MEB, 2004: 77).

Bilim insanları, evren hakkında ulaştıkları bilgileri bir bütünlük içerisinde vermekte bunu da bir biri ile bağlantılı dört farklı boyutta ifade etmektedirler.

Bu dört farklı boyutlar;

- Olgu
- Kavram,
- Genelleme,
- İlke ve Kuramdır.

Tablo 4: “Olgu/ Kavram/ Genelleme ve İlke-Kuram” ilişkisi gösterilmiştir.

Tablo 4’te “Olgu/ Kavram/ Genelleme ve İlke-Kuram” ilişkisi gösterilmiştir (Doğanay, 2003: 228).

Bu evreleri tek tek açıklayacak olursak;

2.6.1 Olgu

Kavramların tanımlanabilmesi, ne ifade ettiğinin belirlenebilmesi bu hiyerarşik yapı içerisindeki konumunun belirlenebilmesiyle ilişkilidir. Kavramların ne anlama geldiğinin tanımlanabilmesi için, ilk önce olgunun tanımının yapılması zorunludur.

Olgular, bilgi ve kavramın en küçük ve somut örneğidir. Dynneson & Gross (1999)’ a göre olgu: Belli bir durum veya koşula bağlı olarak belli bir anlamı ifade eden bilginin temel ögesidir.

Aşağıda olgu cümlelerine bir kaç örnek verilmiştir.

- Anadolu’nun kapıları Türklere 1071 yılında Malazgirt Savaşı ile açılmıştır.
- Osmanlı devletinin kurucusu Osman Beydir.
- Türkiye üç tarafı denizlerle çevrili bir Yarım Adadır.

Olgusal bilginin tek başına bir anlam ifade etmezler. Olgusal bilgiler geniş bir kavram veya düşünce yapısına ihtiyaç duymaktadır. Örneğin; Türkiye’nin liman kentleri mersin, İskenderun, İstanbul ve İzmir vs. tek başlarına bir anlam ifade etmezler. Liman kentlerinin fonksiyonlarını bilmeyen bir çocuk için bu bilgiyi

anlaması neredeyse imkânsızdır. Bütün bunlara bağlı olarak olgusal bilgilerle ilgili gerçek ortaya çıkmaktadır. O da olgusal bilgilerin tek başına öğretimin amacı olmayacağıdır. Olgu olmadan kavramların ve genellemelerin öğrenilmesi mümkün değildir. Yani olgular kavramların ve genellemelerin anlamlandırılması noktasında ham veriler olarak kullanılır (Doğanay, 2003: 229).

Olgusal bilgiler zamana paralel olarak değişme gösterir. Örneğin, olgusal bilgi sınıfında yer alan ülkelerin nüfusları, kişi başına düşen milli gelirlerinde olduğu gibi bilgiler sürekli değişiklik gösterir. Sosyal bilgiler dersi bünyesinde çok farklı olgusal bilgi yer alır. Başkentler, savaş tarihleri, ülke nüfusları, nehir uzunluğu, göl sayıları gibi. (Doğanay, 2003: 229) ve (Yel. 2011: 113) Sosyal bilgiler öğretmenlerinin bu olgular üzerinde odaklanmaları, sınav sorularının çoğunun doğrudan ezber ve akılda kalıcı olgulardan oluşması onların bilgileri ezber yapmalarına sevk eder. Bunun yerine öğrenme- öğretme sürecinde öğretmenlerin öğrencilerin olguları kullanarak kuram ve genellemeler oluşturmalarını sağlayacak nitelikte olması gerektiği vurgulanmıştır.

2.6.2 Kavram

Kavramlar, gerçek hayatta somut olarak yer almayan ancak onlara verilen örneklerle anlam bulan soyut düşüncelerdir.

2.6.3 Genelleme

Evrinde yer alan çeşitli nesne, olay, olgu ve etkinliklerin, ortak özelliklerini temsil eden kavramlar da kendi aralarında bir ilişki içerisindedir. Örneğin; iklim yapısı ile korunak, ev mimarisi arasında bir ilişki vardır. İklimin yağışlı olduğu bir yerde evler ahşap iken, iklimini soğuk ve karlı olduğu alanlarda genelde betonarme yapılar yer almaktadır. Bu iki kavramı ‘iklim yapısı o bölgede korunak (ev) yapımını etkilidir’ şeklinde ifade edebiliriz. Bu ifade bir genellemedir. Genellemeler iki veya daha fazla kavramın aralarındaki ilişkinin ifadesidir (Van Clef, 1991; Aktaran; Doğanay, 2003: 233).

Michaeli ve Garcia (2001)’e göre genellemenin üç temel şekil vardır. Bunlar;

2.6.3.1 Betimsel genellemeler

Belli bir yer ve zamana özgü genellemelerdir. “Ne?” sorusunun yanıtını içerir.

2.6.3.2 Koşullu genellemeler

Belli bir koşula bağlı (se- sa) ile biten cümlelerin oluşturduğu genellemelerdir.

2.6.3.3 Değer temelli genellemeler

Adı üzerinde belli bir istek, tercih ve değer ilkesi içeren genellemelerdir. “Ne Olmalıdır?” sorusuna yanıt verir.

Genellemeler, öğretimde özellikle sosyal bilgiler dersi öğretiminde önemli bir yere sahiptir. Öğrencilerin çevresini ve insanları anlamasını ve bunları açıklamasında yardımcı olacak temel unsurdur. Genellemeler sayesinde bilgiler izole edilir ve sonuçta dünyayı anlamada kolaylık sağlar. Genellemeler ile öğrenciler kendi düşünme süreçlerin de somut örneklerden soyut düşünmeye geçerler (Tokcan, 2015). Ancak genellemelerin, öğrenilirken olgu ve kavramlardan bağımsız düşünülmesi mümkün değildir. Bunlar çevreyi anlamada kullanılan bütünün birer parçalarıdır.

Sosyal bilgiler derslerinde kavram öğretimi, öğrenme ve hatırlanmayı basitleştirerek, üst düzey akademik başarı sağlar. Kavram öğretimi ile bireyin iletişim kurması kolaylaştırır, yanlış ve doğruyu ayırt etmeye yardımcı olurken problem çözmeyi ve akıl yürütmeyi de kolaylaştırır (Doğanay, 2005).

Amerika’da yapılan bir çalışmada, ortaokullardaki öğrencilerin daha üst düzey düşünebilmesi için öğretme vurgusundaki farklılığın üç açıklaması olduğu yapılan çalışmalarca tespit edilmiştir bunlar: Mevcut öğrenme kavramları, öncelikle ileri düzey derslerde yüksek sınıf öğrencileri için daha üst düzey hedeflerin izlenmesini teşvik eder; birçok öğretmen daha üst düzey düşünme için öğretmek için yeterli hazırlığa sahip değildir ve örgütsel normlar, daha yüksek dereceli hedeflerin peşinden gitmeyi teşvik etmemektedir (Raudenbush, Rowan, & Cheong, 1993).

Sosyal bilgiler ders kitaplarında konusu itibariyle çeşitli kavramların yer almış olması, birey tarafından bu kavramların tamamının öğrenilmiş olduğu anlamına gelmemelidir. Bu nedenle, bu dersin içerisinde verilecek kavramların öğrenciler tarafından öğrenilmesi için, öncesinde öğrencilerin algılamalarını tespit etmeye yönelik araştırmaların yapılmasında fayda vardır (Alkış, 2012). Kavram öğrenme uyarınları belli kategorilere ayırarak, zihinsel bilgi oluşturma, yapılandırma ve yapılanma işidir (Ülgen, 2004).

Kavram öğrenmede takip edilen düzeylerden birinden diğerine geçerken hep aynı sıra izlenir ve izlenen bu sıra değişmez. Kavram öğrenmede aşamalı şekilde oluşan dört düzey bulunmaktadır. Bu aşamalar en altı düzeyden yukarı doğru şu şekildedir:

- Somut düzey
- Tanıma düzeyi
- Sınıflama düzeyi
- Soyut düzey (Senemoğlu, 2010).

KÜLTÜRLER ARASI KÖPRÜ: İPEK YOLU

HAZIRLANALIM

Günümüzden bin yıl önce ticaret nasıl yapılmış olabilir? Tartışınız.

MÖ 1. yüzyılda başlayıp gelişerek büyüyen İpek Yolu, Çin'den başlayarak Avrupa'ya kadar devam eden bir ticaret yoludur. Dünyada Coğrafi Keşiflere kadar ticaretin ana yolu durumundaydı.

İpek Yolu'nun büyük kısmı Orta Asya'dan yani Türk ülkelerinden geçirdi. İpek Yolu'nun hâkimiyeti, Türklerle Çinliler arasında sık sık savaşlara sebep olurdu.

Şekil 1: İlköğretim 6. Sınıf sosyal bilgiler dersi Özel Yayınevinde soyut düzeyde kavramların verilmiş örneği (“kültür” kavramı)

GELENEKSEL TÜRK SANATLARI

HAZIRLANALIM

Geleneksel Türk sanatları denince aklınıza neler geliyor? Örnek veriniz.

Dünyanın en eski halısının nerede olduğunu hiç merak ettiniz mi? 1949'da Pazırık kurganından çıkarılan MÖ 3. ve 2. yüzyılları arası Hunlara ait olan bu halının üzerinde süvari, geyik ve çeşitli çiçek motifleri vardır. Pazırık halısı, çok ince yün iplikten, Türk düğümü ile yapılmış muhteşem bir ustalık eseridir.

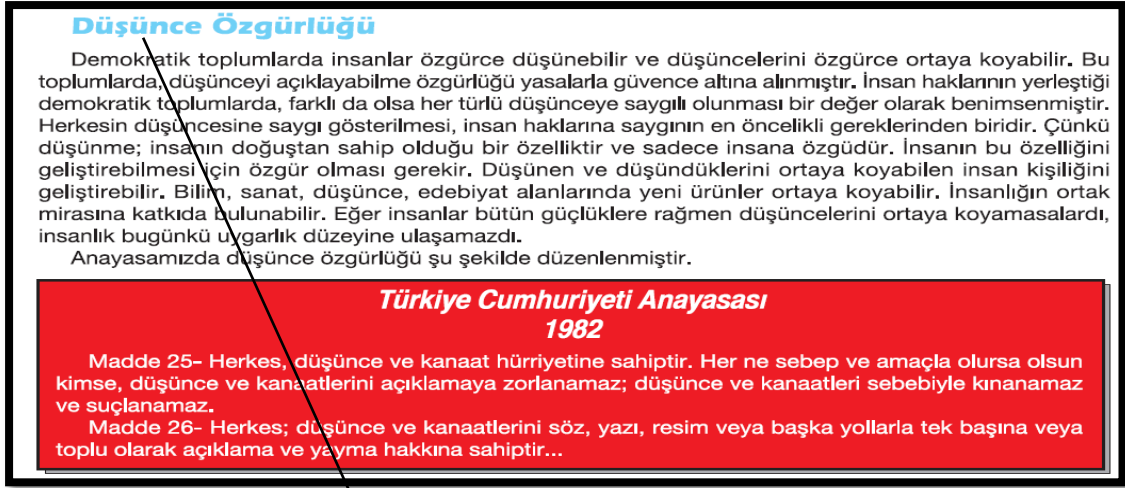
Şekil 2: İlköğretim 6. Sınıf sosyal bilgiler dersi Özel Yayınevinde somut düzeyde kavramların verilmiş örneği (“sanat” kavramı)

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE YERLEŞME

Yukarıdaki resimde, dallardan örülerek çamurla sıvanmış küçük, yuvarlak kulubelerin oluşturduğu bir yerleşim yerindeki yaşam anlatılıyor. Bu resimde, ait olduğu döneme aykırı yedi öğeyi bulunuz. Resimdeki insanlar yerleşmek için neden böyle bir yeri seçmiş olabilirler?

Şekil 3: İlköğretim 6. Sınıf sosyal bilgiler dersi MEB. Yayınevinde somut düzeyde kavramların verilmiş örneği (“yerleşme” kavramı)

Şekil 4: İlköğretim 6. Sınıf sosyal bilgiler dersi MEB. Yayınevinde soyut düzeyde kavramların verilmiş örneği (“Düşünce” kavramı).

2.7 İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Yapılan araştırmalar incelendiğinde;

Tokcan (2015), yaptığı “Sosyal bilgilerde kavram öğretimi” adlı çalışmasında sosyal bilgilerde kavram öğretimi konulu çalışmaların çok yetersiz olduğunu, genelde kavram üzerine çalışmaların fen bilgisi derslerinde yoğunlaştığını görmüş ve kavramın sadece fen bilgisi dersine özgü olmadığını göstermek istemiştir. Çalışmadan hareketle doğumdan ölüme kadar her alanda karşımıza çıkan kavramın, disiplinler arası bir çalışma alanı olan sosyal bilgiler dersinde çok önemli bir yeri olduğunu ortaya koymuştur.

Tokcan ve Alkan (2013), yaptıkları “Sosyal bilgiler öğretiminde kavram karikatürlerinin öğrenci başarısına etkisi” adlı çalışmalarında kavram karikatürlerini 6. Sınıf sosyal bilgiler öğrencileri üzerindeki etkileri nelerdir ve başarılarına etkisini ortaya koymuşlardır.

Topcubaşı ve Polat (2014), yaptıkları “Sosyal bilgiler öğretiminde kavram karikatürlerinin öğrenci başarısına etkisi” adlı çalışma ile 4. Sınıf “İnsanlar ve Yönetim” ünitesinde oluşturdukları kavram karikatürünü belirledikleri deney ve kontrol gruplarına uygulamışlar ve sonucunda öğrenci başarısına kavram karikatürünün olumlu bir etkisi olduğunu ortaya koymuşlardır.

Deveci, Köse ve Bayır (2014), yaptıkları “Öğretmen adaylarının sosyal bilimler ve sosyal bilgiler kavramlarına ilişkin bilişsel yapıları: kelime ilişkilendirme testi uygulaması” adlı çalışmada sınıf öğretmen adaylarına karşı hazırladıkları kelime ilişkilendirme testi aracılığıyla öğretmen adaylarının bilişsel yapılarını ortaya koymak, sosyal bilimler ve sosyal bilgiler de kullanılan kavramlara ilişkin bilgilerini ve kavram yanılgılarını belirleyerek ortaya koymuşlardır.

İlter (2017), yapmış olduğu “Sosyal Bilgiler Dersinde Kavram Öğretme Uygulamaları: Öğrenci Sözcüklerinin Gelişimini Geliştirmeye Yönelik Öğretmen Desteği” adlı çalışmada sosyal bilgiler öğretmenlerini, öğrencilerin sınıf içerisindeki kelime hazinelerini geliştirmek amacıyla öğretim kavramlarındaki algılarına ilişkin algılarını tanımlamaya çalışmıştır.

Özdemir ve Çelik (2017), yaptıkları “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Savaş ve Barış Kavramlarının Sosyal Bilgiler Programı ve Ders Kitaplarında Yer Alış Durumuna İlişkin Görüşleri” adlı çalışma ile savaş ve barış kavramlarının programda ve ders kitaplarında ne düzeyde verildiğini araştırmışlar ve yapılan çalışma ile barış ve savaş kavramlarının yüzeysel olarak verildiğini ortaya koymuşlardır.

Şentürk (2014), yapmış olduğu “Sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan karikatürlerin hedef kavramların öğretilmesine ve öğrenci tutumuna etkisi” adlı çalışmada deneysel bir çalışma yaparak öğrencilere karikatürlerle hedef kavramları öğretmeye çalışmıştır. Çalışmanın sonucunda karikatürle öğrenim gören öğrencilerin seçilen hedef kavramları öğrenme düzeylerinin daha yüksek ve daha kalıcı olduğunu ortaya koymuştur.

Öner ve Budak (2012), yapmış oldukları “İlköğretim 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Programlarında Kullanılan Kavramların Öğrenci Düzeyine Uygunluğu” adlı çalışmada 6 ve 7’nci sınıflarda verilen kavramların öğrenci düzeyine uygunluğu belirtmeye çalışılmış, araştırma sonucunda araştırılan kavramları anlama düzeyinin yüksek olduğu ancak “birey, iklim, hava olayı vs.” kavramlarını anlamada zorluk çektikleri ve kavram yanılgıları yaşadıklarını ortaya koymuştur.

İlgili araştırmalara baktığımızda, yapılan literatür taramasında “6. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında kavramların yer alış düzeyleri” ile ilgili herhangi bir araştırma yapılmadığı görülmüştür. Bu çalışma bundan sonra bu alanda yapılacak çalışmalara kaynaklık etmesi bakımından önemlidir.

III. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmanın modeli, araştırmanın evreni ve örnekleme, veri toplama aracı, verilerin toplanması, verilerin analizi ve verilerin geçerlik ve güvenilirlik verilmiştir.

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Araştırmanın amaçlarını gerçekleştirmek üzere nitel araştırma yönteminden doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması düşünülen olgu veya olgular hakkında bilgiler içeren yazılı materyallerin incelenerek bunların analizini kapsamaktadır. Doküman incelemesi, bir araştırma problemini belli bir zaman diliminde yapılacak araştırmanın konusuna uygun kaynakların öncelikle taranıp işimize yarayacak olanların incelenerek analizini olanaklı kılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Doküman analizi genellikle araştırma çalışmalarında, içerik çözümlemesi ve genel tarama olarak kullanılmaktadır veya yapılması düşünülen çalışmanın kapsamına giren ilgili kayıt ve belgeleri toplayıp, bunları belirli bir kural ve düzen içerisinde incelmeye işine doküman analizi denir (Karasar, 2005; Çepni, 2009: 106) .

3.2. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

Bu araştırmanın evrenini tüm 6. Sınıf sosyal bilgiler ders kitapları oluşturmaktadır. Araştırmanın evreni içinden 2015-2016 eğitim öğretim yılında Talim Terbiye Kurulu onaylı MEB yayınlarına ait 6. Sınıf ders kitabı ile; 2014-2015 eğitim öğretim yılında Talim Terbiye Kurulu onaylı Yakınçağ yayınevine ait 6. Sınıf ders kitabı örneklem olarak kullanılmıştır. Ders kitaplarının seçiminde birisinin MEB, diğerinin ise özel yayınevi tarafından hazırlanmasına dikkat edilmiştir.

3.3. VERİ TOPLAMA ARACI

Veri toplama aracı olarak belirlenen örneklem grubundaki 2015-2016 eğitim öğretim yılında talim terbiye kurulu tarafından onaylı MEB yayınlarına ait 6. Sınıf ders kitabı ile 2014-2015 eğitim öğretim yılında talim terbiye kurulu tarafından onaylı Yakınçağ yayınevine ait 6. Sınıf ders kitabı kullanılmıştır.

3.4. VERİLERİN TOPLANMASI

Verilerin toplanmasında 2005 yılında uygulamaya geçen sosyal bilgiler dersi öğretim programı (4.,5.,6. Ve 7. Sınıf)'nda yer alan kavramlar ve bu kavramların veriliş düzeyi dikkate alınmış; bu kavramların belirlenen iki ders kitabında yer alıp almadığı ve hangi düzeylerde yer aldığı incelenmiştir.

3.5. VERİLERİN ANALİZİ

Yapılan bu çalışmanın amacına yönelik olarak betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analizde elde edilen verilerde hiçbir değişiklik yapılmaksızın daha önceden belirlenen başlık ve tema altında özetlenir ve yorumlanır. Betimsel analiz yapılırken dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta ise elde edilen verilerin kişiden kişiye değişmemesidir (Tavşancıl ve Aslan, 2001: 81). Araştırma amacına yönelik olarak seçilen iki ders kitabında yer alan kavramlar önce tek tek bulunmuş daha sonra bunların programda geçen düzeylerle örtüşme durumu incelenmiştir. Sosyal Bilgiler ders programında kavramlar giriş, geliştirme ve pekiştirme düzeyinde verilecek şeklinde bir tablo ile belirtilmiştir fakat bu düzeylerin nasıl saptanacağı konusunda herhangi bir açıklama yoktur. Bu nedenle araştırmada üç uzman görüşüne göre kavram, sadece kitaplarda belirtiliyor yani ismi geçiyor ise *GİRİŞ*, kavram hakkında kısa bir açıklama, bilgi ve görsel varsa *GELİŞTİRME* ve kavram hakkında açıklama, örneklerle destekleme, sorular ve görsellerle açıklamalarda bulunuluyorsa veya çalışma kitabında etkinlikler verilmişse *PEKİŞTİRME* düzeyi olarak kabul edilmiştir. Bu yolla 6. Sınıf programında yer alan 124 kavram tek tek incelenmiştir.

6. Sınıf sosyal bilgiler programında yer alan kavramların düzeyleri ve ele alınan MEB. İle özel yayınevi (Yakınçağ) tarafından verilen kavramların ders kitaplarına yansımaları aşağıdaki gibidir.

KAVRAMLAR LİSTESİ

KAVRAMLAR		6.Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında kavramların veriliş düzeyi	MEB 6. Sınıf Ders kitabında kavramların veriliş düzeyleri	Yakınçağ 6. Sınıf Ders kitabında kavramların veriliş düzeyleri
1.	Afet	⊙	⊙	⊙
2.	Aile	⊙	○	○

3.	Akrabalık	⊙	○	⊙
4.	Anayasa	⊙	⊙	⊙
5.	Bağımsızlık	⊙	○	○
6.	Barış	⊙	⊙	○
7.	Beşeri ortam	⊙	○	○
8.	Bildirge (Beyanname)	⊙	⊙	⊙
9.	Bilim	⊙	⊙	⊙
10.	Birey	⊙	○	○
11.	Bölge	⊙	⊙	⊙
12.	Buluş	⊙	⊙	○
13.	Bütçe	⊙	○	○
14.	Coğrafi konum	⊙	⊙	○
15.	Cumhuriyet	⊙	⊙	⊙
16.	Çağ	○	⊙	⊙
17.	Çevre	⊙	⊙	⊙
18.	Çevre kirliliği	⊙	⊙	⊙
19.	Dayanışma	⊙	⊙	⊙
20.	Değer	⊙	⊙	○
21.	Değişim	⊙	○	○
22.	Demokrasi	⊙	⊙	⊙
23.	Devlet	⊙	⊙	⊙
24.	Dil	⊙	⊙	○
25.	Din	⊙	⊙	⊙
26.	Doğal kaynaklar	⊙	⊙	⊙
27.	Doğal ortam	⊙	⊙	○
28.	Duygu	⊙	○	○
29.	Düşünce	⊙	⊙	⊙
30.	Egemenlik	⊙	⊙	⊙
31.	Ekonomi	⊙	⊙	⊙
32.	Ekonomik faaliyet	⊙	⊙	⊙

33.	Ekvator	○	⊙	⊙
34.	Emek	⊙	⊙	○
35.	Enerji	⊙	⊙	⊙
36.	Estetik	⊙	○	○
37.	Etkileşim	○	⊙	⊙
38.	Fetih	○	⊙	○
39.	Gaza	○	○	○
40.	Gelenek	⊙	⊙	⊙
41.	Genelleme	○	○	○
42.	Girişimci	⊙	⊙	⊙
43.	Göç	⊙	⊙	⊙
44.	Görüş	○	⊙	⊙
45.	Grup	⊙	○	○
46.	Gümrük	○	⊙	○
47.	Hak	⊙	⊙	⊙
48.	Harita	⊙	⊙	⊙
49.	Hoşgörü	⊙	○	○
50.	İhracat	⊙	⊙	⊙
51.	İklim	⊙	⊙	⊙
52.	İskân	○	○	○
53.	İsraf	⊙	○	○
54.	İşsizlik	⊙	○	○
55.	İthalât	⊙	⊙	⊙
56.	Kamuoyu	⊙	○	○
57.	Kanıt	⊙	○	○
58.	Katılım	⊙	○	○
59.	Kaynak	⊙	⊙	⊙
60.	Kıta	⊙	⊙	⊙
61.	Kişilik	○	○	○
62.	Kronoloji	⊙	○	○
63.	Kurultay	○	⊙	○

64.	Kurum	☒	☒	☒
65.	Kut	☐	☒	☐
66.	Kutup	☐	☒	☒
67.	Kültür	☒	☒	☒
68.	Kültürel öge	☒	Bulunamadı	☐
69.	Küresel sorun	☐	☐	☐
70.	Lâiklik	☐	☐	☐
71.	Medya	☐	☐	Bulunamadı
72.	Meslek	☒	☒	☒
73.	Meşrutiyet	☐	☐	☒
74.	Milat	☐	☒	☒
75.	Millet	☒	☐	☒
76.	Millî egemenlik	☒	☒	☐
77.	Millî kültür	☒	☐	☐
78.	Monarşi	☐	☒	☒
79.	Nüfus	☒	☒	☒
80.	Okyanus	☐	☒	☒
81.	Olgu	☒	☒	☒
82.	Oligarşi	☐	☒	☒
83.	Ortak miras	☒	☒	☒
84.	Ölçek	☒	☒	☒
85.	Özgürlük	☐	☒	☒
86.	Pazar	☒	☒	☒
87.	Rol	☒	☐	☐
88.	Saltanat	☒	☐	☐
89.	Sanat	☒	☒	☒
90.	Sanayi	☒	☐	☒
91.	Savaş	☒	☒	☒
92.	Seçim	☒	☒	☒
93.	Sermaye	☒	☐	☒
94.	Sivil Toplum	☒	☐	☐

Kuruluşu			
95. Siyasî güç	○	○	○
96. Sorumluluk	⊙	⊙	⊙
97. Sosyal bilim	○	⊙	⊙
98. Sözleşme	⊙	⊙	⊙
99. Şehirleşme	⊙	○	○
100. Tasarruf	⊙	○	○
101. Teknoloji	⊙	⊙	⊙
102. Telif ve patent	⊙	⊙	⊙
103. Teokrazi	○	⊙	⊙
104. Ticaret	⊙	⊙	⊙
105. Tören	⊙	○	○
106. Turizm	⊙	⊙	⊙
107. Tüketim	⊙	⊙	○
108. Ulaşım	⊙	○	○
109. Uygarlık	○	⊙	⊙
110. Üretim	⊙	⊙	⊙
111. Ürün	⊙	⊙	⊙
112. Varsayım	○	○	⊙
113. Vatan	⊙	⊙	⊙
114. Vatandaş	⊙	⊙	⊙
115. Vergi	⊙	⊙	⊙
116. Yargı	⊙	○	○
117. Yasa	⊙	⊙	⊙
118. Yasama	⊙	○	⊙
119. Yatırım	⊙	⊙	⊙
120. Yerleşme	⊙	⊙	⊙
121. Yön	⊙	○	○
122. Yönetim	⊙	⊙	⊙
123. Yürütme	○	⊙	⊙
124. Yüzyıl	⊙	⊙	⊙

Giriş Düzeyi

Geliştirme Düzeyi

Pekiştirme Düzeyi

3.6. VERİLERİN GEÇERLİLİK VE GÜVENİRLİĞİ

Araştırmanın iç geçerliliğini sağlamak için araştırmacının yaptığı analiz iki uzman görüşüne daha sunulmuş benzer olan sonuçlar kabul edilmiş; farklı olan sonuçlarda çoğunluğun görüşü kabul edilmiştir. Araştırmanın dış geçerliliğinin sağlanması içinse iki farklı ders kitabı ele alınmış ve sonuçlar bu yolla genellemeye çalışılmıştır.

IV. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

Çalışmanın bu bölümde 6. Sınıf Sosyal bilgiler öğretim programına göre incelenen ders kitaplarında belirlenen kavramların ders kitaplarında yer alıp almadığı; yer alan kavramların programa uygun verilip verilmediği ve ders kitaplarında programda olmayan kavramların yer alıp almadığı incelenmiştir.

Biz bu bölümü altı alt problem başlığı ile sırası ile ele alacağız. Bunlar sırasıyla şunlardır:

- 1 6. Sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alıp ders kitaplarında (MEB-Özel Yayınevi) yer alan kavramlar nelerdir?
- 2 6. Sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alıp ders kitaplarında (MEB-Özel Yayınevi) yer almayan kavramlar nelerdir?
- 3 6. Sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer almayıp ders kitaplarında (MEB-Özel Yayınevi) yer alan kavramlar nelerdir?
- 4 6. Sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile ders kitaplarında (MEB-Özel Yayınevi) verilme düzeyi aynı olan kavramlar nelerdir?
- 5 6. Sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile ders kitaplarında (MEB-Özel Yayınevi) verilme düzeyi aynı olmayan kavramlar nelerdir?
- 6 6. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında (MEB-Özel Yayınevi) verilme düzeyi aynı olan kavramlar nelerdir?

4.1 1.Alt Probleme ve 2. Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın birinci alt problemi “6. Sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alıp ders kitaplarında (MEB-Özel Yayınevi) yer alan kavramlar nelerdir?” şeklinde ifade edilirken; ikinci alt problemi “6. Sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alıp ders kitaplarında (MEB-Özel Yayınevi) yer almayan kavramlar nelerdir?” şeklinde ifade edilmişti bu iki alt probleme ilişkin veriler Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5: 2005 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Ders Kitaplarında (MEB Yayinevi-Yakınçağ Yayinevi) Yer Alan ve Yer Almayan Kavramların Listesi

	KAVRAMLAR	6.Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı	MEB 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	Yakınçağ 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı
1.	Afet	Var	Var	Var
2.	Aile	Var	Var	Var
3.	Akrabalık	Var	Var	Var
4.	Anayasa	Var	Var	Var
5.	Bağımsızlık	Var	Var	Var
6.	Barış	Var	Var	Var
7.	Beşeri ortam	Var	Var	Var
8.	Bildirge (Beyanname)	Var	Var	Var
9.	Bilim	Var	Var	Var
10.	Birey	Var	Var	Var
11.	Bölge	Var	Var	Var
12.	Buluş	Var	Var	Var
13.	Bütçe	Var	Var	Var
14.	Coğrafi konum	Var	Var	Var
15.	Cumhuriyet	Var	Var	Var
16.	Çağ	Var	Var	Var
17.	Çevre	Var	Var	Var
18.	Çevre kirliliği	Var	Var	Var
19.	Dayanışma	Var	Var	Var
20.	Değer	Var	Var	Var
21.	Değişim	Var	Var	Var
22.	Demokrasi	Var	Var	Var
23.	Devlet	Var	Var	Var
24.	Dil	Var	Var	Var
25.	Din	Var	Var	Var

26.	Doğal kaynaklar	Var	Var	Var
27.	Doğal ortam	Var	Var	Var
28.	Duygu	Var	Var	Var
29.	Düşünce	Var	Var	Var
30.	Egemenlik	Var	Var	Var
31.	Ekonomi	Var	Var	Var
32.	Ekonomik faaliyet	Var	Var	Var
33.	Ekvator	Var	Var	Var
34.	Emek	Var	Var	Var
35.	Enerji	Var	Var	Var
36.	Estetik	Var	Var	Var
37.	Etkileşim	Var	Var	Var
38.	Fetih	Var	Var	Var
39.	Gaza	Var	Var	Var
40.	Gelenek	Var	Var	Var
41.	Genelleme	Var	Var	Var
42.	Girişimci	Var	Var	Var
43.	Göç	Var	Var	Var
44.	Görüş	Var	Var	Var
45.	Grup	Var	Var	Var
46.	Gümrük	Var	Var	Var
47.	Hak	Var	Var	Var
48.	Harita	Var	Var	Var
49.	Hoşgörü	Var	Var	Var
50.	İhracat	Var	Var	Var
51.	İklim	Var	Var	Var
52.	İskân	Var	Var	Var
53.	İsraf	Var	Var	Var
54.	İşsizlik	Var	Var	Var
55.	İthalât	Var	Var	Var
56.	Kamuoyu	Var	Var	Var

57.	Kanıt	Var	Var	Var
58.	Katılım	Var	Var	Var
59.	Kaynak	Var	Var	Var
60.	Kıta	Var	Var	Var
61.	Kişilik	Var	Var	Var
62.	Kronoloji	Var	Var	Var
63.	Kurultay	Var	Var	Var
64.	Kurum	Var	Var	Var
65.	Kut	Var	Var	Var
66.	Kutup	Var	Var	Var
67.	Kültür	Var	Var	Var
68.	Kültürel öge	Var	YOK	Var
69.	Küresel sorun	Var	Var	Var
70.	Lâiklik	Var	Var	Var
71.	Medya	Var	Var	YOK
72.	Meslek	Var	Var	Var
73.	Meşrutiyet	Var	Var	Var
74.	Milat	Var	Var	Var
75.	Millet	Var	Var	Var
76.	Millî egemenlik	Var	Var	Var
77.	Millî kültür	Var	Var	Var
78.	Monarşi	Var	Var	Var
79.	Nüfus	Var	Var	Var
80.	Okyanus	Var	Var	Var
81.	Olgu	Var	Var	Var
82.	Oligarşi	Var	Var	Var
83.	Ortak miras	Var	Var	Var
84.	Ölçek	Var	Var	Var
85.	Özgürlük	Var	Var	Var
86.	Pazar	Var	Var	Var
87.	Rol	Var	Var	Var

88.	Saltanat	Var	Var	Var
89.	Sanat	Var	Var	Var
90.	Sanayi	Var	Var	Var
91.	Savaş	Var	Var	Var
92.	Seçim	Var	Var	Var
93.	Sermaye	Var	Var	Var
94.	Sivil Toplum Kuruluşu	Var	Var	Var
95.	Siyasî güç	Var	Var	Var
96.	Sorumluluk	Var	Var	Var
97.	Sosyal bilim	Var	Var	Var
98.	Sözleşme	Var	Var	Var
99.	Şehirleşme	Var	Var	Var
100.	Tasarruf	Var	Var	Var
101.	Teknoloji	Var	Var	Var
102.	Telif ve patent	Var	Var	Var
103.	Teokrasi	Var	Var	Var
104.	Ticaret	Var	Var	Var
105.	Tören	Var	Var	Var
106.	Turizm	Var	Var	Var
107.	Tüketim	Var	Var	Var
108.	Ulaşım	Var	Var	Var
109.	Uygarlık	Var	Var	Var
110.	Üretim	Var	Var	Var
111.	Ürün	Var	Var	Var
112.	Varsayım	Var	Var	Var
113.	Vatan	Var	Var	Var
114.	Vatandaş	Var	Var	Var
115.	Vergi	Var	Var	Var
116.	Yargı	Var	Var	Var
117.	Yasa	Var	Var	Var

118.	Yasama	Var	Var	Var
119.	Yatırım	Var	Var	Var
120.	Yerleşme	Var	Var	Var
121.	Yön	Var	Var	Var
122.	Yönetim	Var	Var	Var
123.	Yürütme	Var	Var	Var
124.	Yüzyıl	Var	Var	Var

Tablo 5’ te görüldüğü gibi “6. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitaplarında (MEB Yayınevi-Yakınçağ Yayınevi) yer alan ve yer almayan kavramlar listesinden”, Programın ön gördüğü **124** kavramdan **122** kavrama her iki ders kitaplarında (MEB Yayınevi-Yakınçağ Yayınevi) yer verilmiştir. Ancak, 6. Sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında verilen **Medya** kavramına, MEB. Yayınevinde yer verilmesine rağmen Yakınçağ Yayınevinde yer verilmemiştir. **Kültürel öge** kavramına ise MEB. Yayınevi yer vermez iken Yakınçağ Yayınevinde yer vermiştir.

4.2 3.Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın üçüncü alt problemi “6. Sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer almayıp ders kitaplarında (MEB-Özel Yayınevi) yer alan kavramlar nelerdir?” Bu alt probleme ilişkin veriler Tablo 6 ve 7’de gösterilmiştir.

Tablo 6: 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Almayıp MEB. Yayınevinde Yer Alan 104 Kavram

Proje	Olay	Emniyet kemeri	Denetim	Tüketici	Karikatür
Tüketici hakları	Hak ihlali	Görenek	Seçme ve seçilme	Bilimsel araştırma	Türk dili
Problem durumu	Rapor	Uydu	Paralel	Meridyen	Küre
Özel konum	Konum	Kuşbakışı	Çöl	Hayvancılık	Sıcaklık
Küresel ısınma	Yağış	Hava olayları	Mevsim	Bitki örtüsü	Rüzgar
Fiziki harita	Kulübe	Makineleşme	Eşitlik	Tapınak	Ziggurat
Seramik	Sosyal yapı	Madencilik	Pankuş	Hür	Köle
Kurak	Su kanalı	Takas	Konargöçer	Kavimler göçü	Kitabe
Toy	Destan	Boy	Kağan	Yerleşik	Egemen

Otağ(çadır)	Barış	Anlaşma	Tüccar	hayat Görev	Yurt
Nevruz	Festival	Kervansaray	Minyatür	Devlet adamı	Tarım
Tarım faaliyetleri	Maden	Yeraltı kaynağı	İhraç	Sorumluluk	Tarım ürünü
İstihdam	İlgi	Fikir	Beceri	Korsan	Ticari ilişki
Dış ticaret	Barış	İşbirliği	Yardımlaşma	Şenlik	Uluslararası
Etkinlik	Halk	Kural	Çoğulculuk	Demokrati	Yönetim biçimleri
Adalet	Tarih şeridi	Kişi dokunulmazlığı	İnanç	Vicdan özgürlüğü	Yaptırım
Hukuk üstünlüğü	Evrensellik	Yurttaşlık	İktidar	Sosyal bilim	Organ bağışı
Bulaşıcı hastalık	nanoteknoloji	-	-	-	-

Tablo 6’ da görüldüğü gibi “6. Sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer almayıp ders kitaplarında (MEB-Özel Yayınevi) yer alan kavramlar”, verilmiştir. Tablodan hareketle MEB Yayınevinde tespit edilen ancak programda verilmemiş **104 kavram** belirtilmiştir.

Bu alt probleme ilişkin ders kitaplarında örnekler şu şekilde gösterilmiştir?

Harita, Dünya'nın bütününün veya bir parçasının kuş bakışı görünüşünün belli oranda küçültülerek düzlem üzerine çizilmiş hâlidir. Dünya'nın bütününü veya bir parçasının gerçek büyüklüğünde haritası çizilebilir mi? Böyle bir harita çizilse bile bunu yapmak çok zordur. Ayrıca böyle bir haritanın maliyeti fazla ve kullanılması güçtür. Bu nedenle harita çiziminde mutlaka küçültme yapılır. Haritalarda kullanılan küçültme oranına ölçek denir. Ölçek, bir yerin harita üzerindeki uzunluğunun gerçek uzaklığına oranını gösterir. Haritalarda, aşağıda örnekleri gördüğünüz çizgi ölçek ya da kesir ölçek kullanılır.

Şekil 5: Kuş Bakışı Kavramı 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Yer Almayıp, MEB Yayınevinde Yer Alan Kavram

Oğuz Kağan büyük bir toy (kurultay) tertip etti. Halka emir gönderdi... Oğuz Kağan, halkı çağırınca halk birbirine danıştı ve geldi. Türlü yemekler, tatlılar yediler; türlü şuruplar içtiler. Ondandır Oğuz Kağan, dört tarafa emirler yolladı. Fermanlar yazdı, elçiler gönderdi. Bu fermanlarda şöyle yazılmıştı: “Ben Türk kağanıyım ve yeryüzünün dört yanının hükümdarı olsam gerek. Sizden itaat dilerim. Kim benim emirlerime baş eğerse hediyelerini kabul ederek onu dost edinirim. Kim baş eğerse onu düşman sayarak ona karşı asker çıkarırım.”

Birçok ülkeyi fetheden Oğuz Kağan'ın ülkesine dönmesi şerefine yapılan toyda doksan bin koç kesildi ve altın otağ (çadır) kuruldu. Oğuz Kağan, çocuklarını yanına çağırarak onlara nasihatte bulundu. “Bundan sonra oğullarımdan kim başa çıkarsa beraberce hareket etsinler. Eğer birlikte hareket eder, bir ağızdan konuşursanız sahip olduğlarınızı korursunuz. Ama diliniz bir olmazsa fethettiğiniz yerler elinizden çıktığı gibi, vatanınızı ve canınızı da kaybedersiniz.

Saadettin Gömeç, Türk Destanlarına Giriş, s. 51-102. (Düzenlenmiştir.)

Şekil 6: Toy(Kurultay), otağ(çadır) kavramları 6. Sınıf Sosyal Programında Yer Almayıp, MEB. Yayınevinde Yer Alan Kavramlar

Gazete haberlerine konu olan robotların günlük yaşamda yer almaları sizce insanları ne şekilde etkileyebilir? Siz olsanız nasıl bir robot geliştirirdiniz?

Robotların yer aldığı alanlardan biri de nanoteknolojidir. “Nano” herhangi bir ölçü biriminin milyarda birini ifade eden bir sözcüktür. Nanorobotlar da bu sözcüğün ifade ettiği kadar küçük boyutta oluyorlar. Bu robotlarla bazı zor işlerin yapılması planlanıyor. Öyle ki nanorobotların; makineleri, kumaşları, ozon tabakasını, hatta insan vücudunu bile onarmaları hedefleniyor.

Şekil 7: Nanoteknoloji Kavramı 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Yer Almayıp, MEB Yayınevinde Yer Alan Kavram

Tablo 7: 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Almayıp Özel Yayınevinde Yer Alan 63 Kavram

Araştırma	Trafik sorunu	Bilimsel araştırma	Konum	Katalog	Kaynak araştırma	Dipnot
Korsan	Olay	Tüketici	İnkılap	Çağdaşlaşma	Sosyal bilim	Kongre
Çöl	Vaha	Bedevi	Yerleşik hayat	Eskimo	Ülke	Geçim kaynakları
Mevsim	Hammade	Göçebe	Bozkır	Destan	Buyruk	Emir
Toy	Ordugah	Feodalite	İkili yönetim	Yazıtlar	Ordu-millet	Kurgan
Motif	Tarım	Erozyon	Doğal çevre	İlga	Beceri	Yetenek
Dağılım	İhracat	Dış ticaret	İhtiyaç	İhraç	Dış politika	Yönetim biçimleri
İktidar	Parlamento	Düşünme özgürlüğü	İşbirliği	Pazarlamak	Tarih şeridi	İnsan gücü
Nanoteknoloji	Klonlama	Organ nakli	İnanç	Mezopotamya	Kamu düzeni	Evrensellik

Tablo 7’de görüldüğü gibi “6. Sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer almayıp ders kitaplarında (MEB-Özel Yayınevi) yer alan kavramlar”, verilmiştir. Bunlardan Özel Yayınevinde tespit edilen ancak programda verilmemiş olan **63 kavram** belirtilmiştir.

Bu alt probleme ilişkin ders kitaplarında örnekler şu şekilde gösterilmiştir?

Oğuz Kağan Destanı

Günlerden bir gün, Ay Kağan'ın gözü parladı, doğum sancıları başladı ve bir erkek çocuk doğurdu. Bu çocuk kırk gün sonra büyüdü, yürüdü, oynadı. At sürüleri güder, ata biner ve avlanır oldu. Günlerden ve gecelerden sonra yiğit oldu.

Oğuz Kağan büyük bir toy düzenledi. Halka emir gönderdi. Çağrılan halk birbirine danıştı ve geldi. Oğuz Kağan kırk masa ve kırk sıra yaptırdı. Türlü yemekler, türlü şuruplar, tatlılar, kımızlar yediler ve içtiler. Toydan sonra Oğuz Kağan beylere ve halka buyruk verdi.

Ondan sonra Oğuz Kağan dört tarafa emirler yolladı. Bildiriler bildirdi ve elçilerine verip gönderdi. Bu bildiriler şöyleydi:

Şekil 8: Toy, Emir, Destan ve Buyruk kavramları 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Yer Almayıp, Özel (Yakınçağ) Yayınevinde Yer Alan Kavramlar

Abdullah, İnsanların Çöldeki Yaşamını Anlatıyor

Biz Araplar, çölde yaşayan insanlara bedevi deriz. Bugün Suudi Arabistan, Mısır, Suriye ve Filistin'de bedevilere rastlamak mümkündür.

Bedeviler zor koşulları olan çöl yaşamına alışmışlardır. Onlar yandaki fotoğraflarda görüldüğü gibi çölde rahat hareket etmek için uzun ve bol elbiseler giyerek başlarına örtü sararlar. Bedevilerin böyle giyinmelerinin nedeni çölün kavurucu sıcakları ve çöldeki kum fırtınalarından korunmaktır.

Çölde vahalar dışında tarım yapılamaz. Vahalar çölde yer altı suyuyla yeşermiş olan, su bulunan yerlerdir. Bu yüzden çöl şartlarına uyum sağlamış hayvanlar beslenir ve göçebe bir yaşam hâkimdir. Bedevilerin en çok besledikleri hayvan devedir. Çölde su ihtiyacı ya vahalardan ya da su kuyularından karşılanır.

Bedeviler çadırlarda barınırlar. Bedevi çadırları, özel dokumadan, çölün sıcaklığına ve kum fırtınalarına dayanıklı şekilde yapılmıştır.

Çölde yaşayan insanlar gündüz kavurucu sıcakla, gece de soğukla mücadele ederler. Nitekim çölde gece ve gündüz arasında sıcaklık farklılıkları oldukça fazladır. Günümüzde bazı Bedeviler yerleşik hayata geçmişlerdir.

Fotoğraf 2.1: Çölde yaşam

Şekil 9: Bedevi, Çöl ve Vaha kavramları 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Yer Almayıp, Özel Yayınevinde Yer Alan Kavramlar

4.3 4. Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

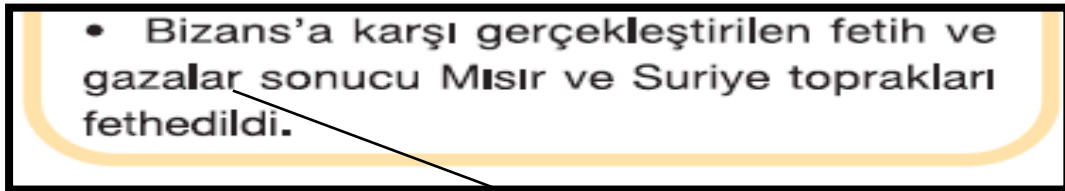
Araştırmanın dördüncü alt problemi “6. Sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile ders kitaplarında (MEB-Özel Yayınevi) verilme düzeyi aynı olan kavramlar nelerdir?” Bu alt probleme ilişkin veriler Tablo 8 ile 10 arasında gösterilmiştir.

Tablo 8: 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile Ders Kitaplarında (MEB-Özel Yayınevi) Verilme Düzeyi Aynı Olan Kavramlar

GİRİŞ DÜZEYİ	GELİŞTİRME DÜZEYİ	PEKİŞTİRME DÜZEYİ
Gaza	Ortak miras	Afet
Genelleme	Pazar	Anayasa
İskân	Yatırım	Cumhuriyet
Kişilik	-	Demokrasi
Küresel sorun	-	Devlet
Laiklik	-	Din
Siyasi güç	-	Düşünce
-	-	Egemenlik
-	-	Ekonomik faaliyet
-	-	Hak
-	-	İklim
-	-	Meslek
-	-	Teknoloji
-	-	Üretim
-	-	Ürün
-	-	Vatandaş
-	-	Yasa
-	-	Yönetim

Tablo 8’de görüldüğü gibi “6. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile ders kitaplarında (MEB-Özel Yayınevi) verilme düzeyi aynı olan kavramlar” verilmiştir. 6. sınıf sosyal bilgiler öğretim programında yer alan **28 kavram** her iki ders kitabında da, programın öngördüğü şekilde verilmiş yani **eşit düzeyde** yer almıştır.

Bu alt probleme ilişkin ders kitaplarında örnekler şu şekilde gösterilmiştir?

Şekil 10: Gaza kavramının MEB Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 10’da görüldüğü gibi Gaza kavramı 3.Ünite de metin çerisinde geçtiği için GİRİŞ Düzeyinde değerlendirilmiştir. Gaza kavramı programda da *GİRİŞ* düzeyinde verilmiştir.

Sultan Mahmut, döneminde İslam dünyasının lideri ve koruyucusu hâline gelmiştir. Yaşamının kırk beş yılını gaza ve fetih yaparak geçirmiştir. Adalete önem veren Sultan Mahmut, devletin sınırları içerisinde yaşayan farklı milletlere mensup insanların şikâyetlerini ayırım yapmadan dinleyen bir hükümdardır. Eğitime, bilime, edebiyata ve sanata önem veren Sultan Mahmut birçok

Şekil 11: Gaza kavramının Özel (Yakınçağ) Yaynevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 11’de görüldüğü gibi Gaza kavramı 3.Ünite de metin içerisinde geçtiği için *GİRİŞ* Düzeyinde değerlendirilmiştir. Gaza kavramı programda da *GİRİŞ* düzeyinde verilmiştir.

Projenin Adı: Herkes Et ve Süt Ürünleri Tüketmeli
Projenin Amacı: İlimizde ve ülkemizde et, süt üretimini ve tüketimini artırmak.
Projemi Gerçekleştirmek İçin Yapacaklarım:

- Hayvancılık yapan çiftçileri eğitici ve bilinçlendirici çalışmalar yapmak.
- Ucuz, sağlıklı ve kaliteli hayvansal üretim yapmak.
- Ülkemiz ekonomisine daha fazla katkı sağlamak.

Yatırım Önerilerim:

- Üreticilere kredilerle sermaye desteği sağlamak.
- Hayvan ürünlerinin üretimi için standartlara uygun bir fabrika kurmak.

Pazarlama Önerilerim:

- Ürünlerin daha kolay pazarlanması için kooperatif birlikleri kurmak.
- İhracat için ilgili kurumlarla iş birliği yapmak.
- Tanıtım amaçlı reklamlar hazırlamak.

Şekil 12: Pazar ve Yatırım kavramlarının MEB Yaynevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 12’de görüldüğü gibi: Pazar kavramı ve Yatırım kavramı 4.Ünite de metin içerisinde yer alması ve proje çalışmasında örnek olarak desteklendiği için *GELİŞTİRME* Düzeyinde değerlendirilmiştir. Pazar ve yatırım kavramları da programda *GELİŞTİRME* düzeyinde verilmiştir.

Proje Adı: Doğal Kaynak Suyu İçin Neden Doğal Kaynak Suyu?

Yapılan araştırmalar yakın gelecekte dünyada çok büyük bir su sıkıntısının yaşanacağını gösteriyor. Su, yaşam için vazgeçilmezdir. Ülkemizde doğal kaynak sularının %20’si ambalajlanıyor. Su kaynaklarımızı koruyabilirsek hem gelecekte su sıkıntısı çekmeyiz hem de su sektöründe söz sahibi olabiliriz.

Proje Önerim:

Ülkemizdeki doğal kaynak sularının sağlıklı olarak işlenmesi için yatırımlar yapmak ve şişelenen suları dünyaya pazarlamak. Elde edilen gelirin en az yarısı doğal kaynak sularının korunması için harcanmalıdır.

Mehmet, ülkemizde güneş enerjisinin kullanılmasyla ilgili bir yatırım ve pazarlama proje önerisi hazırladı.
Aşağıda verilen Mehmet'in proje önerisini inceleyiniz. Siz de ülkemizin coğrafi özelliklerini dikkate alarak bir yatırım ve pazarlama proje önerisi hazırlayınız.

Projenin Adı: Bitmeyen Güneş Enerjisi

Şekil 13: Pazar ve Yatırım kavramlarının Özel (Yakınçağ) Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 13'te görüldüğü gibi: Pazar kavramı ve Yatırım kavramı 4.Ünite de metin içerisinde yer alması ve proje çalışmasında örnek olarak desteklendiği için *GELİŞTİRME* Düzeyinde değerlendirilmiştir. Pazar ve yatırım kavramları da programda *GELİŞTİRME* düzeyinde verilmiştir.

Yapılan Çalışmalar ve Sonuç

1. TÜBİTAK ve üniversitelerde konu ile ilgili araştırma yapıldı. Ülkemizin özellikle Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde güneşlenme süresinin uzun olduğu öğrenildi.
2. Güneş enerjisine yapılacak yatırımla ucuz ve temiz elektrik üretilebileceği, böylece çevreye de zarar verilmeyeceği ve hatta güneş enerjisi tükenmeyeceği için sürekli elektrik ihtiyacımızın karşılanabileceği öğrenildi.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası
1962

Madde 14- Anayasa'da yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbirisi, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik ve laik cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler biçiminde kullanılamaz. Anayasa hükümlerinden hiçbirisi, Devlete veya kişilere, Anayasa'ya tanınan temel hak ve hürriyetlerin yok edilmesini veya Anayasa'da belirtilen daha geniş şekilde sınırlandırılmasını amaçlayan bir faaliyette bulunmayı mümkün kılacak şekilde yorumlanamaz...

Devlet, temel hak ve özgürlükleri bazı durumlarda kısmen veya tamamen durdurabilir. Anayasamızın 15. maddesinde bu durum şartlara bağlanmıştır. Bu şartlar;

- Savaş hâli
- Seferberlik hâli
- Sıkıyönetim hâli
- Olağanüstü hâldir.

Temel hak ve özgürlükler, devlet tarafından hangi yollarla güvence altına alınır?

Çalışma Kitabı 119

Şekil 14: Anayasa kavramının MEB Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 14'te görüldüğü gibi Anayasa kavramı: 6.Ünite de açıklayıcı şekilde metin içerisinde geçmesi, anayasadan örnek verip çalışma kitabında etkinlik olarak desteklediği için *PEKİŞTİRME* Düzeyinde değerlendirilmiştir. Anayasa kavramı programda da *PEKİŞTİRME* düzeyinde verilmiştir.

Uluslararası belgelerde sıralanan hak ve özgürlükler ülkelerin anayasalarında yer aldığı "Temel Haklar" olarak adlandırılır. Temel haklar; insanın insan olduğu için sahip olması gereken dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez hak ve özgürlüklerdir. Başlıca temel haklar; konut dokunulmazlığı, özel yaşamın gizliliği, sağlık, eğitim hakkı, toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı, haberleşme özgürlüğü, yerleşme ve seyahat özgürlüğü, yaşama hakkı, kişi dokunulmazlığı hakkı, din ve vicdan özgürlüğü ile düşünce özgürlüğüdür. Temel hak ve özgürlüklerin sınırları yasalarla belirlenmiştir. Kişi kendi temel haklarını korurken başkasının temel haklarına zarar veremez.

Çalışma Kitabı

TBMM üyelerine 'milletvekili' denir. Milletvekilleri Anayasamıza göre her dört yılda bir yapılan genel seçimlerle vatandaşlarımızın oyları ile belirlenir. Vatandaşlarımız eşittir ve hepsinin seçme ve seçilme hakkı bulunmaktadır. Mecliste ülke yararına yasalar çıkarılır. Bunun için de TBMM'nin kullandığı yetkiye 'yasama yetkisi' denir. Meclis kendi içinden bir başkan seçer. Hükümeti

Şekil 15: Anayasa kavramının Özel (Yakınçağ) Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 15'te görüldüğü gibi Anayasa kavramı: 6.Ünite de açıklayıcı şekilde metin içerisinde geçmesi, birçok örnek ve internet haberi ile desteklediği için *PEKİŞTİRME* Düzeyinde değerlendirilmiştir. Anayasa kavramı programda da *PEKİŞTİRME* düzeyinde verilmiştir.

17. MADDE – Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığı koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. Tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılı hâller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz, rızası olmadan bilimsel ve tıbbi deneylere tabi tutulamaz. Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz.

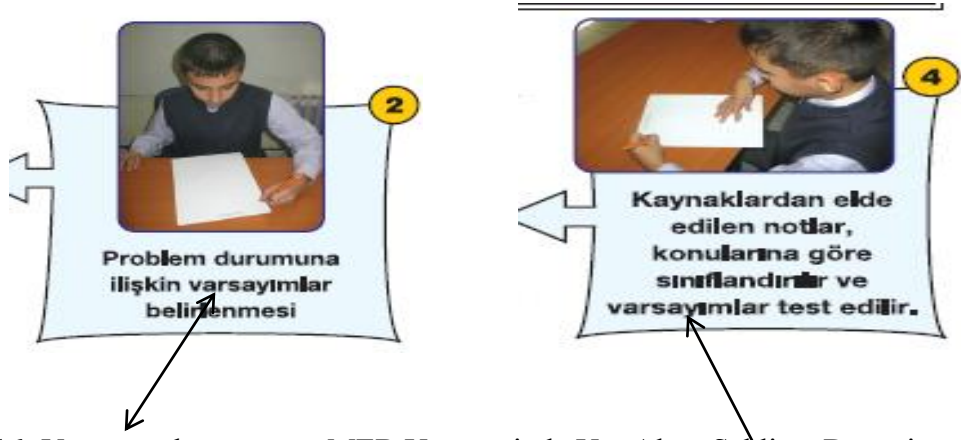
www.anayasa.gov.tr

Tablo 9: 6.Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve MEB. Yayınevinde Verilme Düzeyleri Aynı Olan Kavramlar

GİRİŞ DÜZEYİ	GELİŞTİRME DÜZEYİ	PEKİŞTİRME DÜZEYİ
Medya	Barış	Dayanışma
Meşrutiyet	Buluş	Dil
Varsayım	Coğrafi konum	Doğal ortam
-	Enerji	Tüketim
-	Gelenek	Yerleşme
-	Göç	Emek
-	Kültürel öge	-
-	Milli egemenlik	-
-	Turizm	-

Tablo 9'da görüldüğü gibi "6. Sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile ders kitaplarında (MEB-Özel Yayınevi) verilme düzeyi aynı olan kavramlar nelerdir?" verilmiştir. Tablodan hareketle 6. sınıf sosyal bilgiler öğretim programında yer alan **18 kavram**, MEB Yayınevinde programın öngördüğü şekilde verilmiş yani **eşit düzeyde** yer almıştır. MEB yayınevi ders kitabı incelemesinde **62 kavram** programın öngördüğü düzeyin **üzerinde**, **34 kavram da** ön görülen düzeyin altında verildiği tespit edilmiştir.

Bu alt probleme ilişkin ders kitaplarında örnekler şu şekilde gösterilmiştir?

Şekil 16: Varsayım kavramının MEB Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 16’da görüldüğü gibi: Varsayım kavramı 1.Ünitede sadece metin içerisinde yer aldığı için *GİRİŞ* düzeyinde değerlendirilmiştir. Varsayım kavramı programda da *GİRİŞ* düzeyinde verilmiştir.

Tıp alanındaki buluş ve gelişmeler sayesinde insanların hastalıklarla başanlı bir şekilde mücadele etmeleri söz konusu olmaktadır. Bunun için hastalıklara karşı aşı, serum ve tedavi yöntemleri geliştirilmektedir.

Şekil 17: Buluş kavramının MEB Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

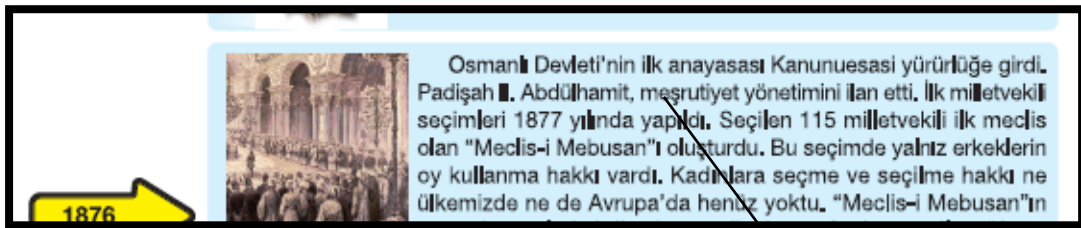
Şekil 17’de görüldüğü gibi Buluş kavramı: 7.Ünitede metin içerisinde yer aldığı ve soru içerisinde geçtiği için *GELİŞTİRME* düzeyinde değerlendirilmiştir. Buluş kavramı programda da *GELİŞTİRME* düzeyinde verilmiştir.

Geliştirilen bir araç, yapılan bir buluş ya da oluşturulan bir marka mutlaka koruma altına alınmalıdır. Çünkü kötü niyetli insanlar bu ürünleri taklit edebilir ve kendilerine aitmiş gibi pazarlayabilirler. Bu nedenle yeni ürünün ya telif ya da patent hakkı alınmalıdır. Peki, telif nedir? Patent nedir? Şimdi bu soruların cevaplarını öğrenmeye çalışalım.

Şekil 18: Turizm kavramının MEB Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 18'de görüldüğü gibi Turizm kavramı: 5. Ünite de metin içerisinde yer alması ve Haberle desteklediği için *GELİŞTİRME* Düzeyinde değerlendirilmiştir. Turizm kavramı programda da *GELİŞTİRME* düzeyinde verilmiştir

Şekil 19: Meşrutiyet kavramının MEB Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 19'da görüldüğü gibi Meşrutiyet kavramı: 6. Ünite de sadece metin içerisinde yer aldığı için *GİRİŞ* düzeyinde değerlendirilmiştir. Meşrutiyet kavramı programda da *GİRİŞ* düzeyinde verilmiştir.

Türk Dil Kurumu

Şekil 20: Dil kavramının MEB Yaynevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 20’de görüldüğü gibi Dil kavramı: 1.Ünite de M. Kemal in sözünün metin içerisinde detaylı alması ve İnternet Haberi ve görselle desteklediği için **PEKİŞTİRME** Düzeyinde değerlendirilmiştir. Dil kavramı programda da **PEKİŞTİRME** düzeyinde verilmiştir.

Atatürk, Türk dilinin, kendi benliğine, aslındaki güzellik ve zenginliğine kavuşmasına büyük önem vermiştir. Bu konuda devletin bütün kurumlarının dikkatli ve ilgili olmasını istemiştir. Bu doğrultuda 12 Temmuz 1932 tarihinde Türk Dil Kurumu (Türk Dili Tetkik Cemiyeti), Atatürk’ün talimatıyla kurulmuştur. Atatürk’ün kendisi de Türk dili üzerindeki yerli ve yabancı araştırmaları bizzat inceleyerek dönemdeki bilim insanlarını Türk dili üzerinde araştırmalar yapmaya yönlendirmiştir. Türk Dil Kurumu, kuruluşundan itibaren çalışmalarını iki ana noktada yürütmüştür:

- Türk dili üzerine araştırmalar yapmak, yaptırmak
- Türk dilinin güncel sorunlarıyla ilgilenerek çözüm yolları bulmak.

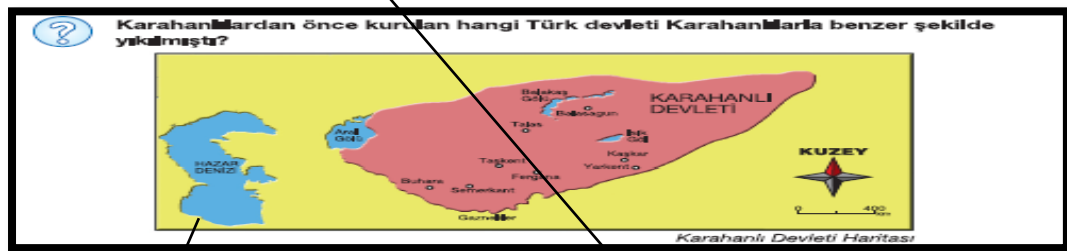
Türk Dil Kurumu tarafından 1932 yılında düzenlenen I. Türk Dili Kurultayına Atatürk bizzat katılmıştır. O, kurultayda sunulacak bildirileri kurultaydan önce tek tek incelemiştir. Bu kurultayla ilgili olarak o günlerde bir gazetede aşağıdaki haber yer almıştır.

Gazete haberi, 27 Eylül 1932.

İLK TÜRK İSLAM DEVLETLERİ

Türkler, İslamiyet’i kabul ettikten sonra hangi devletleri kurdular; Anadolu’ya ne zaman, nasıl geldiler? Şimdi bu soruların yanıtını bulalım.

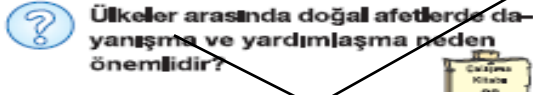
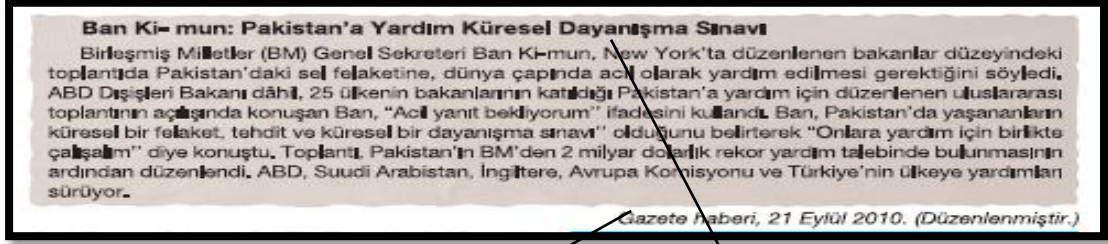
Karahanlı Devleti’nde hükümdarın görevleri ile ilk Türk devletlerindeki hükümdarların görevleri arasında benzerlikler var mıdır? Varsa bunlar nelerdir?

Karahanlılarda halkın devlete karşı görevleri nelerdir?

Şekil 21: Devlet kavramının MEB Yaynevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 21’de görüldüğü gibi Devlet kavramı: 3.Ünite de Başlık olarak yer alması Görselle desteklenmesi ve sorularla desteklediği için **PEKİŞTİRME** Düzeyinde

değerlendirilmiştir. Devlet kavramı programda da *PEKİŞTİRME* düzeyinde verilmiştir.

Şekil 22: Dayanışma kavramının MEB Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 22’de görüldüğü gibi Dayanışma kavramı: 5.Ünite de metin içerisinde geçmesi, gazete haberi ile desteklenmesi ve sorularla desteklediği için *PEKİŞTİRME* Düzeyinde değerlendirilmiştir. Dayanışma kavramı programda da *PEKİŞTİRME* düzeyinde verilmiştir.

"Birlikten kuvet doğar." atasözünü işitmişsinizdir. Bu atasözünde olduğu gibi insanlar birlik olursa, ihtiyaçları olduğunda birbirleriyle yardımlaşarlarsa, iş birliği yaparlarsa bütün zorlukları ortadan kaldıracılar, sorunları çözebilirler. Ülkeler için de geçerli olan bu durumu, dünyada yaşanan doğal afetler, küresel sorunlar ve çevre kirliliğine çözüm bulmak için yapılan dayanışma ve iş birliğinde de görmek mümkündür. Ülkeler arasındaki dayanışma ve yardımlaşmaya örnek olabilecek aşağıda yer alan gazete haberlerini okuyarak internet sayfasını inceleyiniz.

Şekil 23: Afet kavramının MEB Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 23’ de görüldüğü gibi Afet kavramı: 5.Ünite de metin içerisinde geçmesi, gazete haberi ile desteklenmesi ve sorularla desteklediği için *PEKİŞTİRME* Düzeyinde değerlendirilmiştir. Afet kavramı programda da *PEKİŞTİRME* düzeyinde verilmiştir.

Tablo 10: 6.Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Özel Yayınevinde Verilme Düzeyleri Aynı Olan Kavramlar

GİRİŞ DÜZEYİ	GELİŞTİRME DÜZEYİ	PEKİŞTİRME DÜZEYİ
Fetih	Yasama	Akrabalık
Gümrük	Vatan	
Kurultay	Sözleşme	
Kut	Sermaye	
-	Kaynak	

Tablo 10’da görüldüğü gibi“6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile Ders Kitaplarında (MEB-Özel Yayınevi) verilme düzeyi aynı olan kavramlar nelerdir?” verilmiştir. Tablodan hareketle 6. sınıf sosyal bilgiler öğretim programında yer alan **10 kavram**, Özel Yayınevinde programın öngördüğü şekilde verilmiş yani **eşit düzeyde** yer almıştır.

Bu alt probleme ilişkin ders kitaplarında örnekler şu şekilde gösterilmiştir?

Ondan sonra Oğuz Kağan büyük bir kurultay topladı. Maiyetini ve halkını çağırdı. Oğuz Kağan büyük ordugâhın sağ yanına kırk kulaç direk diktirdi. Üstüne bir altın tavuk koydu, dibine bir ak

Şekil 24: Kurultay kavramının Özel (Yakınçağ) Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 24’te görüldüğü gibi Kurultay kavramı: 1.Ünite ve 3. Ünite de metin içerisinde geçtiği için *GİRİŞ* Düzeyinde değerlendirilmiştir. Kurultay kavramı programda da *GİRİŞ* düzeyinde verilmiştir.

“Başlarında değerli eğitim bakanımız bulunan, Türk Tarih Kurumu ile Türk Dil Kurumunun her gün yeni, gerçek ufuklar açan, ciddi ve aralıksız çalışmalarını övgü ile anmak isterim. Bu iki ulusal kurumun tarihimizin ve dilimizin, karanlıklar içinde unutulmuş derinliklerini, dünya kültüründe başlangıcı temsil ettiklerini, kabul edilebilir bilimsel belgelerle ortaya koydukça yalnız Türk ulusunun değil, bütün bilim dünyasının ilgisini ve uyanmasını sağlayan, kutsal bir görev yapmakta olduklarını güvenle söyleyebilirim. Türk Tarih Kurumunun Alacahöyük’te yaptığı kazılar sonucunda, ortaya çıkardığı beş bin beşyüz yıllık maddi Türk tarih belgeleri, dünya kültür tarihinin yeni baştan incelenmesini ve derinleştirilmesini gerektirecektir. Birçok Avrupalı bilim adamının katılımı ile toplanan son dil kurultayının aydınlık sonuçlarını görmekle çok mutluyum. Bu ulusal kurumların az zaman içinde ulusal akademilere dönüşmesini dilerim. Bunun için çalışkan tarih, dil ve bilim adamlarımızın, bilim dünyasınca tanınacak orijinal eserlerini görmekle mutluluğumu dilerim.”

www.ttk.gov.tr

Hz. Ömer Döneminde, Bizans'tan Suriye ve Filistin alındı. Kudüs alındı. Mısır fethedilerek Kuzey Afrika'nın fethine başlandı. İran'daki Sasaniler yenilgiye uğratarak (Kadisiye ve Nihavend savaşlarıyla) Sasani toprakları ele geçirildi.

Şekil 25: Fetih kavramının Özel (Yakınçağ) Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi
Şekil 25'te görüldüğü gibi Fetih kavramı: 3. Ünite de metin içerisinde geçtiği için *GİRİŞ* Düzeyinde değerlendirilmiştir. Fetih kavramı programda da *GİRİŞ* düzeyinde verilmiştir.

Emeviler, Batıda Kuzey Afrika'nın fethini tamamladılar. Tark Bin Ziyad komutasındaki İslam orduları, Cebelitarık Boğazı'ndan Avrupa'ya geçerek İspanya'yı fethettiler.

unutmamamı istediği gibi kitabın kaynakça bilgilerini de ayrıntılı olarak yazdım. Kitabın adı, yazarı, basım yeri ve yılı, cilt sayısı ve hatta sayfa numarasını kaydettim. Araştırma konumuyla ilgili diğer kitapları da tarayıp aynı şekilde notlar aldım.

Araştırdığım konuyla ilgili olarak sadece kitaplardan değil bazı ansiklopedilerden, dergilerde yer alan makalelerden ve şehrimizde çıkan kimi yerel gazetelerden de bilgiler edindim. Ayrıca İnternet sitelerinden de konumuyla ilgili araştırma yaptım.

Araştırma konumuyla ilgili çeşitli kaynaklardan bilgileri toplama işlemini tamamladım.

Araştırma konumu ile ilgili varsayımı belirlemiş, kaynak araştırmamı da yapmışım. Sırada kaynaklardan elde ettiğim bilgileri sınıflandırmak vardı. Kütüphaneden ve İnternetten yaptığım araştırma sırasında aldığım notları ve bilgileri gözden geçirdim. Bunları konularına göre ayırarak sınıflandırdım.

Öncelikle hazırlayacağım metinde kullanacağım bilgileri belirledim. Bunları yazacağım metne aynen aktaracaktım ve bilgileri hangi kaynaktan aldığımı dipnot şeklinde belirtecektim.

Fotoğraf 1.6: Araştırma yaparken İnternet'ten de faydalanabiliriz.

Şekil 26: Kaynak kavramının Özel (Yakınçağ) Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 26'da görüldüğü gibi Kaynak kavramı: 1. Ünite de metin içerisinde detaylı şekilde geçtiği ve görselle örneklendirildiği için *GELİŞTİRME* Düzeyinde değerlendirilmiştir. Kaynak kavramı programda da *GELİŞTİRME* düzeyinde verilmiştir.

Türk Silahlı Kuvvetleri, Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının ve geleceğinin teminatıdır. Millî birlik ve beraberliğimizin simgesi olan Türk Silahlı Kuvvetleri, Türk vatanını ve Türkiye Cumhuriyeti'ni iç ve dış tehditlere karşı koruyarak yurdumuzun güvenliğini sağlar. Türk milleti, ordu-millet bütünlüğünün en güzel örneğidir. Atatürk bunu şu sözleriyle ifade etmiştir.

Şekil 27: Vatan kavramının Özel (Yakınçağ) Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi
Şekil 27'de görüldüğü gibi Vatan kavramı: 3. Ünite de metin içerisinde detaylı şekilde geçtiği için ve internet haberinden yararlandığı için *GELİŞTİRME* Düzeyinde değerlendirilmiştir. Vatan kavramı da programda *GELİŞTİRME* düzeyinde verilmiştir.

Türk milletinin her erkek bireyi, her zaman vatanını korumak için askerlik yapmaktan gurur duymuştur. Askerlik görevi vatandaşlık görevlerimizden biridir, 20 yaşına gelen her Türk erkeği vatandaşlık görevi olan askerlik görevini yerine getirir.

Anayasa madde 72: Vatan hizmeti

Vatan hizmeti, her Türkün hakkı ve ödevidir. Bu hizmetin Silahlı Kuvvetlerde veya kamu kesiminde ne şekilde yerine getirileceği veya getirilmiş sayılacağı kanunla düzenlenir.

www.anayasa.gov.tr

İnsan Hakları Kurulunda, bize insan haklarıyla ilgili bilgilerin olduğu kitaplar ve broşürler verdiler, haklarımızı nasıl aramız gerektiğini anlattılar. Bizim için birçok şey öğrendiğimiz bir ziyaret oldu. Sokakta çalışan çocukların durumuna üzüldüğümüzü söylediğimizde bize, bunun Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 32. maddesine aykırı olduğunu söylediler. Ülkemiz bu sözleşmeyi yayımlandığı 1990 yılında imzalamış. Aşağıda verilen bu maddeyi birlikte okuyalım.

32. MADDE –Taraf devletler, çocuğun, ekonomik sömürüye ve her türlü tehlikeli işte ya da eğitimine zarar verecek ya da sağlığı veya bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ya da toplumsal gelişmesi için zararlı olabilecek nitelikte çalıştırılmasına karşı korunma hakkını kabul ederler.

www.asayis.pol.tr

Şekil 28: Sözleşme kavramının Özel (Yakınçağ) Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 28' de görüldüğü gibi Sözleşme kavramı: 6. Ünite de metin içerisinde geçtiği için ve örneklerden yararlandığı için *GELİŞTİRME* Düzeyinde değerlendirilmiştir. Sözleşme kavramı programda da *GELİŞTİRME* düzeyinde verilmiştir.

İnsan Hakları Kurulu görevlisi bize, ülkemizin imzaladığı bir diğer insan hakları belgesinin de 1950 yılında kabul edilen Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi olduğunu söyledi. Aşağıda verilen alıntıyı inceleyiniz.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (1950)

- Bütün insanlar özgür ve şeref ve haysiyet bakımından eşittirler.
- Herkes, ırk, renk, cins, din, dil açılarından fark gözetmeksizin bu bildiriye hak ve özgürlüklerinden yararlanır.
- Yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliği her bireyin hakkıdır.
- Hiç kimse kölelik veya kulluk altında bulundurulamaz.
- Kanun önünde herkes eşittir.
- Hiç kimse keyfi olarak tutulamaz, alıkonulamaz ve sürülemez.

www.todaie.gov.tr
(Düzenlenmiştir.)

4.4 5.Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın beşinci alt problemi “6. Sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile ders kitaplarında (MEB-Özel Yayınevi) verilme düzeyi aynı olmayan kavramlar nelerdir?” Bu alt probleme ilişkin veriler Tablo 11 ’de gösterilmiştir.

Tablo 11: 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile Ders Kitaplarında (MEB-Özel Yayınevi) Verilme Düzeyi Aynı Olmayan Kavramlar

	Kavramlar	Programdaki düzeyleri	MEB yayınevi düzeyi	Yakınçağ yayınevi düzeyi
1	Aile	Pekiştirme	Giriş	Giriş
2	Akrabalık	Pekiştirme	Giriş	Pekiştirme
3	Bağımsızlık	Geliştirme	Giriş	Giriş
4	Barış	Geliştirme	Geliştirme	Giriş
5	Beşeri ortam	Pekiştirme	Giriş	Giriş
6	Birey	Geliştirme	Giriş	Giriş
7	Buluş	Geliştirme	Geliştirme	Giriş
8	Bütçe	Pekiştirme	Giriş	Giriş
9	Coğrafi konum	Geliştirme	Geliştirme	Giriş
10	Çevre	Pekiştirme	Geliştirme	Geliştirme
11	Çevre kirliliği	Pekiştirme	Geliştirme	Geliştirme
12	Dayanışma	Pekiştirme	Pekiştirme	Geliştirme
13	Değer	Pekiştirme	Geliştirme	Giriş
14	Değişim	Pekiştirme	Giriş	Giriş
15	Dil	Pekiştirme	Pekiştirme	Giriş
16	Doğal ortam	Pekiştirme	Pekiştirme	Giriş
17	Duygu	Pekiştirme	Giriş	Giriş
18	Emek	Pekiştirme	Pekiştirme	Giriş
19	Estetik	Geliştirme	Giriş	Giriş
20	Grup	Geliştirme	Giriş	Giriş
21	Hoşgörü	Geliştirme	Giriş	Giriş
22	İsraf	Geliştirme	Giriş	Giriş
23	İşsizlik	Geliştirme	Giriş	Giriş
24	Kamuoyu	Pekiştirme	Giriş	Giriş
25	Kanıt	Geliştirme	Giriş	Giriş
26	Katılım	Pekiştirme	Giriş	Giriş
27	Kronoloji	Geliştirme	Giriş	Giriş
28	Kültürel öge	Geliştirme	Geliştirme	Giriş
29	Millet	Geliştirme	Giriş	Pekiştirme
30	Mili egemenlik	Geliştirme	Geliştirme	Giriş
31	Milli kültür	Geliştirme	Giriş	Giriş
32	Rol	Geliştirme	Giriş	Giriş
33	Saltanat	Geliştirme	Giriş	Giriş
34	Sanayi	Geliştirme	Giriş	Pekiştirme
35	Sermaye	Geliştirme	Giriş	Geliştirme
36	Sivil toplum kuruluşu	Geliştirme	Giriş	Giriş

37	Şehirleşme	Geliştirme	Giriş	Giriş
38	Tasarruf	Geliştirme	Giriş	Giriş
39	Tören	Geliştirme	Giriş	Giriş
40	Ulaşım	Geliştirme	Giriş	Giriş
41	Yargı	Pekiştirme	Giriş	Giriş
42	Yasama	Geliştirme	Giriş	Geliştirme
43	Yerleşme	Pekiştirme	Pekiştirme	Giriş
44	Yön	Pekiştirme	Giriş	Giriş

Tablo 11’de görüldüğü gibi “6. Sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile ders kitaplarında (MEB-Özel Yayınevi) verilme düzeyi aynı olmayan kavramlar nelerdir?” verilmiştir.

Tablo 11’den hareketle 6. sınıf sosyal bilgiler öğretim programında yer alan **44 kavram**, MEB-Özel Yayınevlerince verilmek istenen düzeyin altında veya üstünde sunulmuştur. Bunlardan MEB yayınevinde tespit edilen **34 kavram** verilmek istenilen düzeyin altında veya üstünde verilmiş iken Özel Yayınevinde ise **39 kavram** verilmek istenilen düzeyin altında veya üstünde verilmiştir.

Bu alt probleme ilişkin ders kitaplarında örnekler şu şekilde gösterilmiştir?

OLAYLAR KİMLERİ NASIL ETKİLİYOR?

Ben, Yıldız Karapınar. 6. sınıf öğrencisiyim. Akdeniz Mahallesi’nde yaşıyorum. Yaşadığım mahallenin girişindeki kavşakta trafik ışıkları bulunmuyor. Okula gitmek için her gün o kavşaktan geçmek zorundayım.

Sizce, kavşakta trafik ışıkları bulunmaması Yıldız’ı ve diğer insanları nasıl etkilemektedir? Açıklayınız.

Yıldız’ın yaşadığı olay gibi günlük hayatınızda karşılaştığınız olaylar sizi ve diğer insanları etkilemektedir. Toplumdaki her birey yaşanan olaylardan farklı biçimlerde etkilenebilir. Çünkü insanlar farklı duyu, düşünce ve kişilik özelliklerine sahiptir. Sizin yaşadığınız bir olay sadece sizi değil ailenizi, akrabalarınızı, arkadaşlarınızı ve çevrenizdeki insanları da etkilemektedir. Aynı şekilde çevrenizde meydana gelen bir olayın çok farklı sonuçları olabilmekte ve bu olay birçok insanı etkileyebilmektedir. Bu durumu bir örnekle açıklayalım. Aşağıda, hayata geçirilen bir çevre projesiyle ilgili haberi ve görüşlere yer verilmiştir. Şimdi bu haberi ve görüşleri okuyalım.

Şekil 29: Aile kavramının MEB Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 29’ da görüldüğü gibi Aile kavramı: 1.Ünitede sadece metin içerisinde yer aldığı için **GİRİŞ** düzeyinde değerlendirilmiştir. Ancak → Aile kavramı programda **PEKİŞTİRME** düzeyinde verilmiştir.

 Yukarıdaki cümle grupları arasındaki farklar nelerdir?

Günlük konuşmalarımızda kişiden kişiye değişen ve insanların kendi düşüncelerini yansıtan ifadeleri kullanırız. Örneğin, "Baklava en lezzetli tatlıdır.", "Sosyal bilgiler dersi, en eğlenceli derstir.", "Futbol oynamayı severim." Bu cümlelerle bir konu hakkındaki duygu ve düşüncelerimizi ifade ederiz. Sahip olduğumuz birikimi, değerleri ve hayata bakışımızı görüşlerimize yansıtırız.

Şekil 30: Grup kavramının MEB Yaynevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 30' da görüldüğü gibi Grup kavramı: 1.Ünitede sadece soru içerisinde geçtiği için *GİRİŞ* düzeyinde değerlendirilmiştir. Ancak Grup kavramı programda *GELİŞTİRME* düzeyinde verilmiştir

OLAYLAR KİMLERİ NASIL ETKİLİYOR?

Ben, Yıldız Karapınar. 6. sınıf öğrencisiyim. Akdeniz Mahallesi'nde yaşıyorum. Yaşadığım mahallenin girişindeki kavşakta trafik ışıkları bulunmuyor. Okula gitmek için her gün o kavşaktan geçmek zorundayım.

 Sizce, kavşakta trafik ışıkları bulunmaması Yıldız'ı ve diğer insanları nasıl etkilemektedir? Açıklayınız.

Yıldız'ın yaşadığı olay gibi günlük hayatınızda karşılaştığınız olaylar sizi ve diğer insanları etkilemektedir. Toplumdaki her birey yaşanan olaylardan farklı biçimlerde etkilenebilir. Çünkü insanlar farklı duygu, düşünce ve kişilik özelliklerine sahiptir. Sizin yaşadığınız bir olay sadece sizi değil ailenizi, akrabalarınızı, arkadaşlarınızı ve çevrenizdeki insanları da etkilemektedir. Aynı şekilde çevrenizde meydana gelen bir olayın çok farklı sonuçları olabilmekte ve bu olay birçok insanı etkileyebilmektedir. Bu durumu bir örnekle açıklayalım. Aşağıda, hayata geçirilen bir çevre projesiyle ilgili habere ve görüşlere yer verilmiştir. Şimdi bu haberi ve görüşleri okuyalım.

Şekil 31: Akrabalık kavramının MEB Yaynevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 31' de görüldüğü gibi Akrabalık kavramı: 1.Ünitede sadece metin içerisinde yer aldığı için *GİRİŞ* düzeyinde değerlendirilmiştir. Ancak Akrabalık kavramı programda *PEKİŞTİRME* düzeyinde verilmiştir.

Ülkemizde ve dünyanın birçok ülkesinde uluslararası kültür, sanat, fuar ve spor etkinlikleri yapılmaktadır. Bu etkinliklere, kültür farkı gözetilmeksizin birçok ülkeden insanlar katılmaktadır. Böylece hem insanlar hem ülkeler birbirlerini daha iyi tanımakta ve kaynaşmaktadır. İnsanlar ve ülkeler arasındaki dostluklar gelişmekte, hoşgörü artmaktadır. Örneğin, uzun yıllar ilişkileri iyi

Şekil 32: Hoşgörü kavramının MEB Yaynevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 32' de görüldüğü gibi Hoşgörü kavramı: 5.Ünitede sadece metin içerisinde yer aldığı için *GİRİŞ* düzeyinde değerlendirilmiştir. Ancak Hoşgörü kavramı programda *GELİŞTİRME* düzeyinde verilmiştir.

katılmıştır.

? Atatürk'ün, bir sözcüğün kökeninin nereden geldiğini bulmasından sonra büyük memnuniyet duyması onun hangi özelliğini gösterir?

Bilimi, milli bağımsızlıkla eş tutan Atatürk, 1932 yılında İsviçreli bilim insanı Prof. Albert Malche (Albirt Maş)'a o dönemde tek yüksek öğretim kurumumuz olan Darülfünun'u inceletir. Ondan çok ayrıntılı bir rapor ister. Atatürk, Malche'in hazırladığı raporun her cümlesini dikkatle inceler ve görüşlerini uzun notlar hâlinde hazırlar. Üniversite konusunu önemle ele alan Atatürk'ün öncülüğünde 1933 yılında çağdaş ölçütlere uygun bilim üreten bir kurum olarak İstanbul Üniversitesi kurulmuştur. Atatürk de zaman zaman bu üniversiteyi ziyaret ederek bu kurumun çalışmalarına destek vermiştir.

Şekil 33: Bağımsızlık kavramının MEB Yayınvinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 33' te görüldüğü gibi Bağımsızlık kavramı: 7.Ünitede sadece metin içerisinde yer aldığı için *GİRİŞ* düzeyinde değerlendirilmiştir. Bağımsızlık kavramı programda *GELİŞTİRME* düzeyinde verilmiştir.

OLAYLAR KİMLERİ NASIL ETKİLİYOR?

Ben, Yıldız Karapınar. 6. sınıf öğrencisiyim. Akdeniz Mahallesi'nde yaşıyorum. Yaşadığım mahallenin girişindeki kavşakta trafik ışıkları bulunmuyor. Okula gitmek için her gün o kavşaktan geçmek zorundayım.

? Sizce, kavşakta trafik ışıkları bulunmaması Yıldız'ı ve diğer insanları nasıl etkilemektedir? Açıklayınız.

Yıldız'ın yaşadığı olay gibi günlük hayatınızda karşılaştığınız olaylar sizi ve diğer insanları etkilemektedir. Toplumdaki her birey yaşanan olaylardan farklı biçimlerde etkilenebilir. Çünkü insanlar farklı duygu, düşünce ve kişilik özelliklerine sahiptir. Sizin yaşadığınız bir olay sadece sizi değil ailenizi, akrabalarınızı, arkadaşlarınızı ve çevrenizdeki insanları da etkilemektedir. Aynı şekilde çevrenizde meydana gelen bir olayın çok farklı sonuçları olabilmekte ve bu olay birçok insanı etkileyebilmektedir. Bu durumu bir örnekle açıklayalım. Aşağıda, hayata geçirilen bir çevre projesiyle ilgili habere ve görüşlere yer verilmiştir. Şimdi bu habere ve görüşleri okuyalım.

Şekil 34: Birey kavramının MEB Yayınvinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 34' te görüldüğü gibi Birey kavramı: 1.Ünitede sadece metin içerisinde yer aldığı için *GİRİŞ* düzeyinde değerlendirilmiştir. Ancak Birey kavramı programda *GELİŞTİRME* düzeyinde verilmiştir.

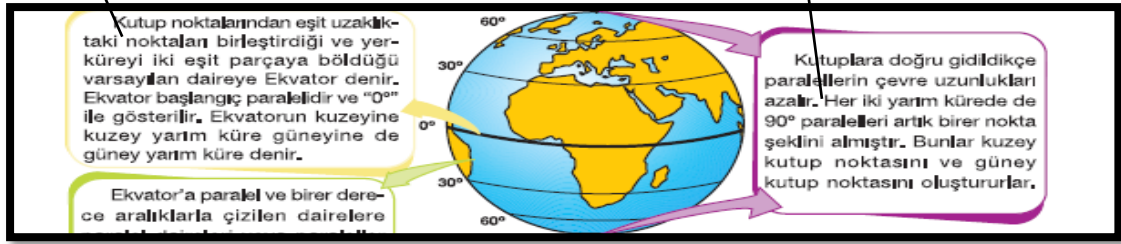
Kutup Çevresinde Yaşam

Burası, Kuzey Kutbu. Kutupta yaşam şartları zordur. Yaşam, soğukla mücadeleyle

Şekil 35: Kutup kavramının MEB Yayınvinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 35'te görüldüğü gibi Kutup kavramı: 2.Ünite de metin içerisinde yer alması ve görsellerle desteklediği için *GELİŞTİRME* Düzeyinde değerlendirilmiştir. Ancak Kutup kavramı programda *GİRİŞ* düzeyinde verilmiştir.

Devleti yöneten kağanlar önemli kararları kurultay denilen bir meclise danışarak alırlardı. Kurultayda siyasi, askeri ve ekonomik kararlar alınırdı. Kurultay devlet yönetiminde son derece önemli bir meclisti. Kök Türk hükümdarı Bilge Kağan'ın devletin merkezini surlarla çevirme ve yerleşik yaşama geçme teklifi meclis tarafından kabul edilmemiştir.

Şekil 36: Kurultay kavramının MEB Yaynevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 36'da görüldüğü gibi Kurultay kavramı: 3.Ünite de metin içerisinde yer alması ve görsellerle desteklediği için *GELİŞTİRME* Düzeyinde değerlendirilmiştir. Ancak Kurultay kavramı programda *GİRİŞ* düzeyinde verilmiştir.

Orhun Kitabeleri'ni incelediğimizde ilk Türk devletleriyle ilgili önemli bilgilere ulaşmaktayız. Kitabelere göre, Türk hükümdar ve ailesine devleti yönetme yetkisi Tanrı tarafından veriliyordu. Bu inanışa "kut" denilmiştir. Kitabelerde geçen "Tanrı, Türk halkı yok olmasın diye babam İleriş Kağan'ı, annem Bilge Hatun'u göndermiş, Tanrı beni hakan olarak tahta oturttu" ifadeleri bu inanışı göstermektedir.

Şekil 37: Kut kavramının MEB Yaynevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 37'de görüldüğü gibi Kut kavramı: 3.Ünite de metin içerisinde yer alması ve Kitaptan atıf yapılarak desteklediği için *GELİŞTİRME* Düzeyinde değerlendirilmiştir. Ancak Kut kavramı programda *GİRİŞ* düzeyinde verilmiştir.

Komşu Ülkeler Sınır İllerini Canlandırdı

2009 yılına ilişkin yapılan bir araştırmada sınır illeri öne çıktı. Trakya, Doğu ve Güneydoğu'daki sınır illeri Edirne, Kırklareli, Artvin, Ardahan, Kars, Iğdır, Ağrı, Van, Hakkari, Şırnak, Mardin, Şanlıurfa, Gaziantep, Kilis ve Hatay'da bulunan gümrük kapılarındaki hareketlilik, illerin ekonomisini olumlu yönde etkiliyor. Bu durum ise Türkiye'nin, komşu ülkelerle barışçı yollarla ilişkilerini düzenlemeye yönelik politikaların ve ticari ilişkilerini geliştirmek için gösterdiği çabaların bir sonucu olarak değerlendiriliyor.

Gazete haberi, 11 Aralık 2009. (Düzenlenmiştir.)

Şekil 38: Gümrük kavramının MEB Yaynevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 38' de görüldüğü gibi Gümrük kavramı: 5.Ünite de metin içerisinde yer alması ve Görselle desteklediği için *GELİŞTİRME* Düzeyinde değerlendirilmiştir. Ancak Gümrük kavramı programda *GİRİŞ* düzeyinde verilmiştir.

"Birlikten kuvet doğar." atasözünü işitmişsinizdir. Bu atasözünde olduğu gibi insanlar birlik olursa, ihtiyaçları olduğunda birbirleriyle yardımlaşarlarsa, iş birliği yaparlarsa bütün zorlukları ortadan kaldıracaklar, sorunları çözecekler. Ülkeler için de geçerli olan bu durumu, dünyada yaşanan doğal afetler, küresel sorunlar ve çevre kirliliğine çözüm bulmak için yapılan dayanışma ve iş birliğinde de görmek mümkündür.

Şekil 39: Çevre Kirliliği kavramının MEB Yaynevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

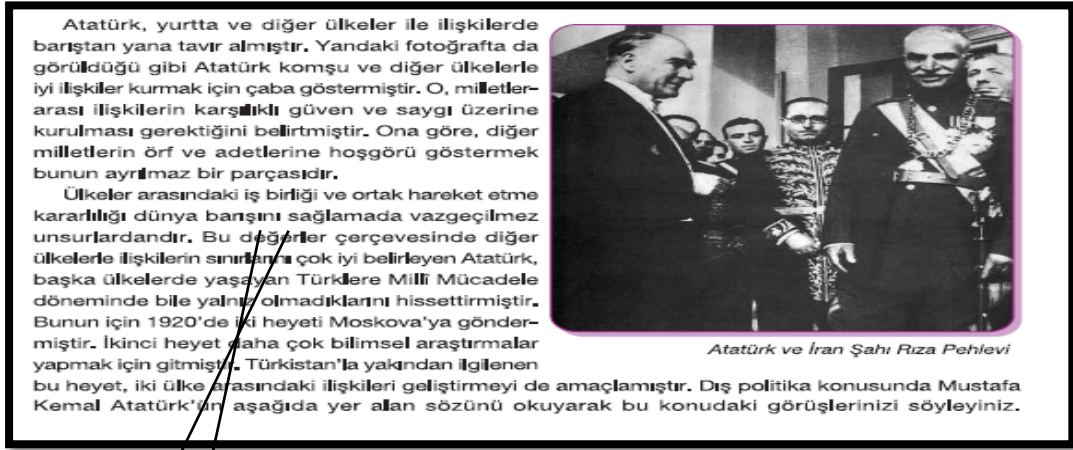
Şekil 39' da görüldüğü gibi Çevre Kirliliği kavramı: 5.Ünite de metin içerisinde yer alması ve Haberle desteklediği için *GELİŞTİRME* Düzeyinde değerlendirilmiştir. Ancak Çevre Kirliliği kavramı programda *PEKİŞTİRME* düzeyinde verilmiştir.

Karadeniz'i Kurtarmak İçin

Uluslararası Karadeniz Etkinlik Günü, 31 Ekim ve 2 Kasım 2010 tarihlerinde Çevre ve Orman Bakanlığı ile Karadeniz'in Kirliliğine Karşı Korunması Komisyonu ortaklığında düzenlenen etkinliklerle Trabzon'da kutlandı.

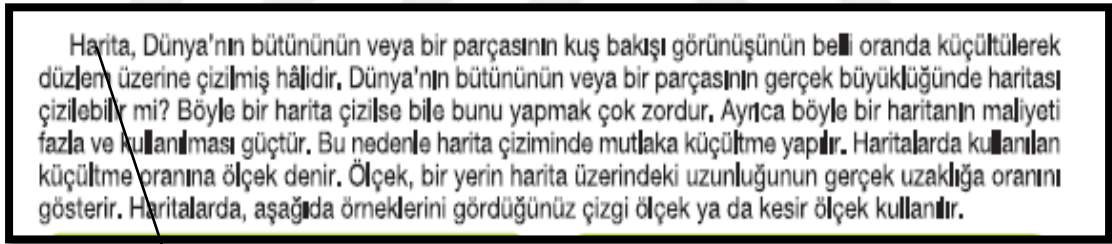
Karadeniz'in karşı karşıya olduğu çevre kirliliği, bu kirlilikle mücadele için çeşitli alanlarda yapılan etkinlikler ve Karadeniz'in şu anki durumunun tartışıldığı üç gün süren bir panel düzenlendi.

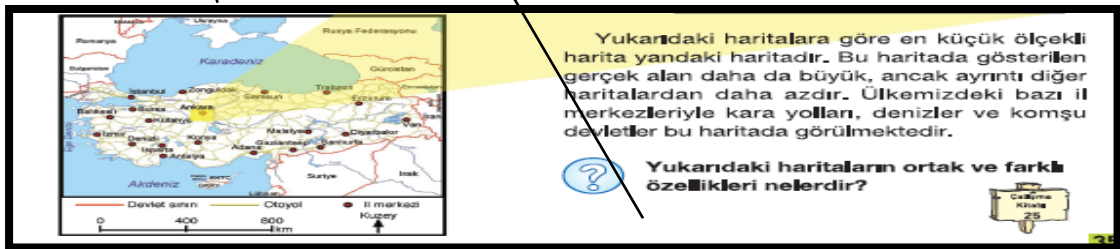
Şekil 40: Değer kavramının MEB Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

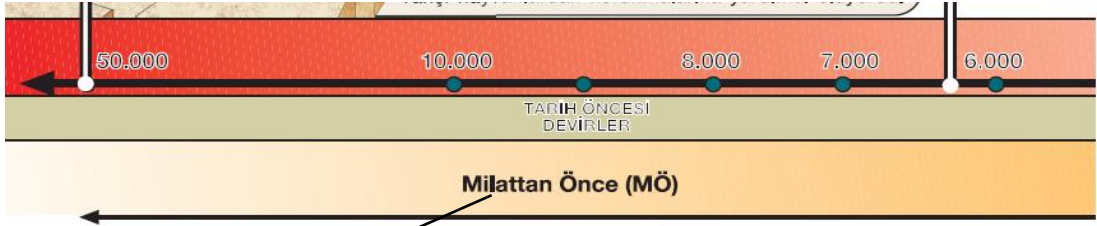
Şekil 40'ta görüldüğü gibi Değer kavramı: 5. Ünite de metin içerisinde yer alması ve M. Kemal'in konuşmasıyla desteklendiği için **GELİŞTİRME** Düzeyinde değerlendirilmiştir. Ancak Değer kavramı programda **PEKİŞTİRME** düzeyinde verilmiştir.

Şekil 41: Harita kavramının MEB Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

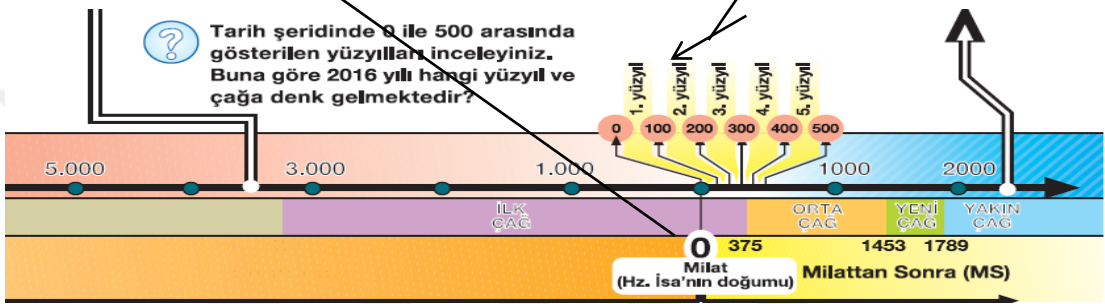
Şekil 41'de görüldüğü gibi Harita kavramı: 2. Ünite de metin içerisinde Detaylı alması Görselle desteklenmesi ve soru ile desteklediği için **PEKİŞTİRME** Düzeyinde değerlendirilmiştir. Ancak Harita kavramı programda **GELİŞTİRME** düzeyinde verilmiştir.

Şekil 42: Milat kavramının MEB Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 42’ de görüldüğü gibi Milat kavramı: 2.Ünite de Görselle desteklenmesi ve açıklayıcı şekillerle desteklediği için *PEKİŞTİRME* Düzeyinde değerlendirilmiştir. Ancak Milat kavramı programda *GİRİŞ* düzeyinde verilmiştir.

UYGARLIKLARIN BEŞİĞİ

“Uygarılıkların beşığı” sözünden ne anlıyorsunuz?

Türkiye, uyarlıkların kesiştiği bir yerde bulunmaktadır. Bu uyarlıklar; tarih öncesi devirlerde Anadolu’da yaşayan Hititler, Urartular, Frigler, İyonlar ve Lidyalılar ile Mezopotamya’da yaşayan Sümerler, Babilliler ve Asurlulardır. Anadolu ve Mezopotamya uyarlıkları ile ilgili aşağıdaki bölümleri okuyarak görselleri, tarih şeridini ve yan sayfadaki haritayı inceleyiniz.

Şekil 43: Uygarılık kavramının MEB Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 43’ te görüldüğü gibi Uygarılık kavramı: 2.Ünite de Başlık şeklinde geçmesi, metin içerisinde geçmesi, Görselle desteklenmesi ve sorularla desteklediği için *PEKİŞTİRME* Düzeyinde değerlendirilmiştir. Ancak Uygarılık kavramı programda *GİRİŞ* düzeyinde verilmiştir.

Mezopotamya ve Anadolu uyarlıklarını daha yakından tanımaya ne dersiniz? Bunun için o devirlerde yaşayan çocukların anlattıklarına bir göz atalım.

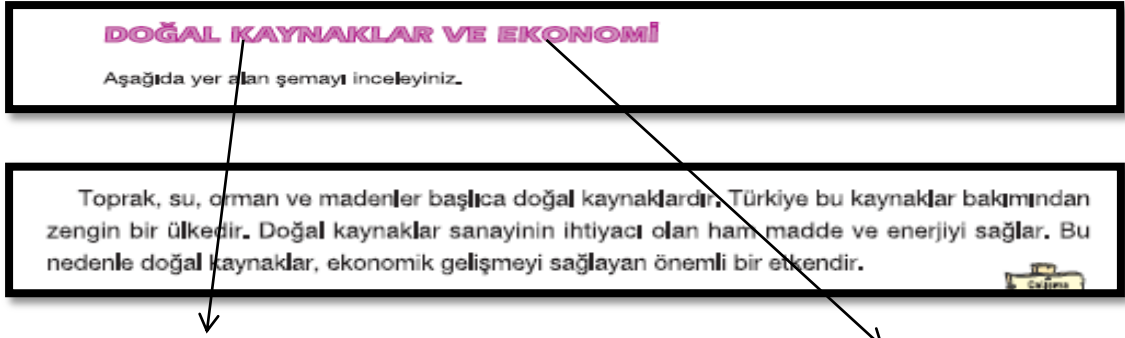
Sümerler

Ziggurat'ın temsili resmi

Merhaba, ben Eanna. Uruk şehrinde yaşıyorum. Benim adım, şehrimizdeki zigguratın geliyor. Gögün evi anlamına gelen Eanna Ziggurati yedi katlı olup üç ana bölümden oluşuyor. İlk katlar erzak deposu, orta katlar okul ve tapınak, son katlar ise rasathane (gözlemevi) olarak kullanılıyor. Babam rasathanede çalışıyor. Burada gezegenleri, Ay'ı ve Güneş'i gözlemliyorlar. Ay'ın gözlemlemesi sonucunda Ay yılı esasına dayalı takvim bulundu.

Mezopotamya ve Anadolu uyarlıklarının yerleşme, ekonomik faaliyet ve sosyal yapı bakımından benzerlik ve farklılıkları nelerdir? Açıklayınız.

Çalışma

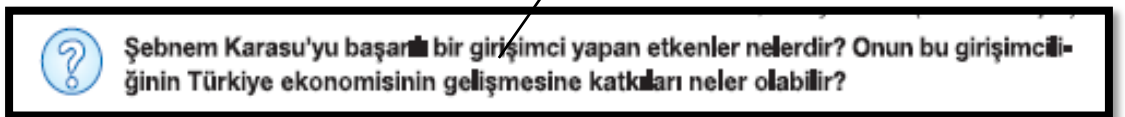
Şekil 44: Doğal kaynaklar kavramının MEB Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 44' te görüldüğü gibi Doğal kaynaklar kavramı: 4.Ünite de Başlık olarak yer alması, metin içerisinde geniş yer alması, çalışma kitabında yer alması, örneklendirilmesi ve sorularla desteklediği için *PEKİŞTİRME* Düzeyinde değerlendirilmiştir. Ancak Doğal kaynaklar kavramı programda *GELİŞTİRME* düzeyinde verilmiştir.

Şekil 45: Girişimcilik kavramının MEB Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 45' te görüldüğü gibi Girişimcilik kavramı: 4.Ünite de metin içerisinde yer alması, Gazete haberi ile desteklenmesi ve sorularla desteklediği için *PEKİŞTİRME* Düzeyinde değerlendirilmiştir. Ancak Girişimcilik kavramı programda *GELİŞTİRME* düzeyinde verilmiştir

KAYNAKLAR VE İHTİYAÇLAR

“Bundan 25-30 yıl öncesine kadar yağışın bol olduğu yıllarda ihracatımız artıyor, yağışın az olduğu yıllarda ihracatımız azalıyor,” diyen bir kişinin sözleri o dönemlerde Türkiye'nin ihraç ettiği ürünler hakkında nasıl bir fikir vermektedir? Açıklayınız.

Şekil 46: İhracat kavramının MEB Yayinevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 46’ da görüldüğü gibi İhracat kavramı: 5.Ünite de metin içerisinde yer alması, görselde gösterilmesi desteklenmesi ve sorularla desteklediği için *PEKİŞTİRME* Düzeyinde değerlendirilmiştir. Ancak İhracat kavramı programda *GELİŞTİRME* düzeyinde verilmiştir.

Ülkemizde hangi sektörün ithalattaki oranı ihracattaki oranından daha azdır?

135

Oligarşi

Hakimiyetin belirli bir grubun elinde olduğu yönetim şeklidir. Genellikle yönetimdeki grup, askerî, siyasi veya maddi bakımdan ülkenin ileri gelen kişilerinden oluşur. Az sayıda insan yönetimde söz sahibidir. Siyasi gücü elinde bulunduran bu grup, devletin tüm kurumlarının kontrolünü elinde tutar.

Oligarşi ile yönetilen bir ülkede demokrasinin temel ilkelerinden hangileri uygulanmaz? Karşılaştırınız.

Şekil 47: Oligarşi kavramının MEB Yayinevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 47’ de görüldüğü gibi Oligarşi kavramı: 6.Ünite de metin içerisinde geçmesi ve başlık altında anlatılması, soru ile desteklediği için *PEKİŞTİRME* Düzeyinde değerlendirilmiştir. Ancak Oligarşi kavramı programda *GİRİŞ* düzeyinde verilmiştir.

Monarşi

Yan tarafta yer alan monarşi yönetiminin anlatıldığı temsili çizimi inceleyiniz.

Bu yönetimlerde hakimiyet tek kişide toplanmıştır. Bu kişi padişah, kral, hükümdar, imparator gibi isimlerle adlandırılmıştır. Yasa koyma, yargılama, vergi toplama, savaşa ve barışa karar verme yetkisine sahiptir. Yüzyıllar boyunca dünyada en yaygın yönetim şekli olarak uygulanmıştır.

Monarşi ile yönetilen bir ülkede demokrasinin temel ilkelerinden hangileri uygulanmaz?

104

Şekil 48: Monarşi kavramının MEB Yayinevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 48’ de görüldüğü gibi Monarşi kavramı: 6.Ünite de metin içerisinde geçmesi ve başlık altında anlatılması, soru ve görseller ile desteklediği için *PEKİŞTİRME* Düzeyinde değerlendirilmiştir. Ancak Monarşi kavramı programda *GİRİŞ* düzeyinde verilmiştir.

Türkler, İslamiyet'i kabul ettikten sonra da birçok devlet kurmuşlardır. Şimdi bu ilk Türk-İslam devletlerinin siyasal, sosyal ve kültürel özelliklerini, dönemin devlet adamları ve Türk büyüklerinin yaşamlarından hareketle birlikte öğrenelim.

Şekil 49: Kültür kavramının MEB Yaynevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 49' da görüldüğü gibi Kültür kavramı: 3.Ünite de metin içerisinde geçmesi ve kültür olarak geçtiği için GİRİŞ Düzeyinde değerlendirilmiştir. Ancak Kültür kavramı programda GELİŞTİRME düzeyinde verilmiştir.

Kutadgu Bilig, Türkçe yazılmıştır. Türk kültüründeki insan ilişkilerini, yönetim kurallarını, ahlaki ve toplumsal değerleri yansıtır. Özellikle iktidar ve halk arasındaki ilişkileri ele aldığı için Türk tarihi açısından büyük önem taşır.

Binlerce yıl önce Mete'nin temelini attığı Türk ordusunun tarih boyunca gösterdiği değişim ve ilerlemeyi İstanbul'daki Askerî Müze'de görmeye ne dersiniz? Müzeye gitme imkânınız yok mu? Bu müzeyi sanal olarak da ziyaret edebilirsiniz. Aşağıda çeşitli fotoğrafların yer aldığı sanal müzeye www.tsk.tr adresinden ulaşabilirsiniz.

Şekil 50: Değişim kavramının MEB Yaynevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 50' de görüldüğü gibi Değişim kavramı: 3.Ünite de sadece metin içerisinde yer aldığı için GİRİŞ düzeyinde değerlendirilmiştir. Ancak Değişim kavramı programda PEKİŞTİRME düzeyinde verilmiştir.

Vatandaş olarak haklarımızı ve sorumluluklarımızı bu ders sayesinde öğreniyoruz. Örneğin; vergi vermek, kanunlara uymak, askerlik yapmak, seçimlere katılmak bu hak ve sorumluluklardan bazılarıdır. Haklarımızı nasıl koruyacağımız ve haksızlığa uğradığımızda neler yapmamız gerektiği konularında sosyal bilgiler dersinin yol gösterici bir rolü vardır. Bize başkalarının haklarına ve düşüncelerine neden saygı duyulması gerektiğini öğretir. Ayrıca insanlığın ilk çağlardan günümüze oluşturduğu ortak mirası ve bu mirasın gelişim aşamalarını bu derste öğreniriz.

Şekil 51: Rol kavramının Özel (Yakınçağ) Yaynevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 51'de görüldüğü gibi Rol kavramı: 1. Ünite de metin içerisinde geçtiği için GİRİŞ Düzeyinde değerlendirilmiştir. Ancak Rol kavramı programda GELİŞTİRME düzeyinde verilmiştir.

“Ben göreve vatandaşların seçimi ile geldim. Topluma karşı görev ve sorumluluk anlayışımı, yapacaklarımı anlattım. Rakiplerim de vardı. Onlar da kendi yaklaşımlarını, düşünce ve projelerini anlattılar. Seçim yapıldı. İnsanlar oylarını gizli olarak verdiler, oyların sayımı açık yapıldı ve en çok oyu alanlar temsilci oldu. Ben de seçilmiş ve seçilenlerden oluşan meclisin üyesi, milletimin temsilcisi olmuştum. Mecliste milletimin egemenliğini de temsil ediyordum.” Tanıtımından anlaşıldığı gibi bu yönetim halkın iktidarı anlamına gelir. Siyasal iktidarlar halkın oylarıyla be-

Şekil 52: Milli Egemenlik kavramının Özel (Yakınçağ) Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 52’ de görüldüğü gibi Milli Egemenlik kavramı: 6. Ünite de metin içerisinde geçtiği için *GİRİŞ* Düzeyinde değerlendirilmiştir. Ancak Milli Egemenlik kavramı programda *GELİŞTİRME* düzeyinde verilmiştir.

reklerini yerine getiriyorduk. Sevgili arkadaşlar ülkemizin adı Türkiye Cumhuriyetidir. Cumhuriyeti kısaca tarif edersek; milletin egemenliği kendi elinde tuttuğu ve bunu belirli süreler için seçtiği milletvekilleri aracılığıyla kullandığı yönetim biçimidir. Ülkemizde 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet ilan edildi. İlk Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk’tür.

Kendimizi de gelecek nesilleri de düşünmüyoruz. Yukarıdaki fotoğraflardan da anlaşıldığı gibi doğal kaynakları bilinçli bir şekilde kullanmıyoruz. Doğal kaynakları hızla tüketiyor ve kirletiyoruz. Hızlı ve bilinçsiz tüketim ile kirlilik doğal kaynakların yok olmasına neden oluyor. Aslında yok olan sadece doğal kaynaklar değil aynı zamanda insanlığın gelecekteki sağlıklı ve huzurlu yaşamı. Doğanın gelecekte insanın ihtiyaçlarını karşılayamaz bir durumda olmaması için önlemler alınmalıdır. Eğer önlem alınmaz ise hem bugünümüz hem yarınımız tehlikede.

Şekil 53: Tüketim kavramının Özel (Yakınçağ) Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 53’ te görüldüğü gibi Tüketim kavramı: 4. Ünite de metin içerisinde geçtiği için *GİRİŞ* Düzeyinde değerlendirilmiştir. Ancak Tüketim kavramı programda *PEKİŞTİRME* düzeyinde verilmiştir.

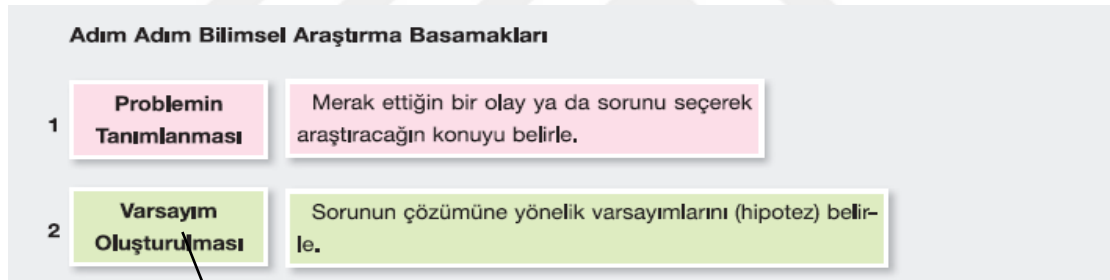
Sonra amcam bana döndü ve "Biliyor musun Cihan." dedi. "Ben yargıçım. Mahkemeler, millet adına 'yargı yetkisini' kullanırlar ve Anayasamız, millet adına yargı yetkisini kullanan mahkemeleri bağımsız kılmıştır. Yargıçlar kanunları uygularlar, vicdanlarının sesini dinlerler ve hiç kimseden emir almazlar."

Amcama beni böyle güzel yerlerde gezdirdiği ve bana verdiği bilgiler için çok teşekkür ettim. Bu yaz, okulda arkadaşlarıma anlatacağım o kadar çok şey öğrendim ki... Kendimi çok şanslı bir çocuk olarak hissettim.

Şekil 54: Yargı kavramının Özel (Yakınçağ) Yayınvinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 54' te görüldüğü gibi Yargı kavramı: 6. Ünite de metin içerisinde geçtiği için *GİRİŞ* Düzeyinde değerlendirilmiştir. Ancak Yargı kavramı programda *PEKİŞTİRME* düzeyinde verilmiştir.

Öğretmenimin anlattığı bilimsel araştırma basamaklarını göz önünde tutarak belirlemiş olduğum araştırma konum hakkında çalışmalara başladım. Araştırma konum "İstanbul'un trafik sorunu ve çözüm yolları" idi. Öğretmenim, varsayımın henüz doğrulanmamış düşünceler anlamına geldiğini söylemişti. Araştırma öncesi belirlenen bu düşünceler bazen deneylerle, araştırmalarla doğrulanır bazen de çürütülmeye çalışılır. Öğretmenimden öğrendiğim bilgilerden hareketle ben de varsayımı belirledim. Belirlemiş olduğum varsayım İstanbul'daki trafik sorununun düzenli ve geniş yollar, köprüler yapılarak çözümlenebileceği idi.

Şekil 55: Varsayım kavramının Özel (Yakınçağ) Yayınvinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 55' te görüldüğü gibi Varsayım kavramı: 1. Ünite de metin içerisinde geçtiği ve örneklendirildiği için *GELİŞTİRME* Düzeyinde değerlendirilmiştir. Ancak varsayım kavramı programda *GİRİŞ* düzeyinde verilmiştir.

TARİH BOYUNCA YERLEŞME

HAZIRLANALIM

İnsanlar, tarih boyunca yerleşim yeri seçiminde nelere dikkat etmiş olabilir? Örnek vererek açıklayınız.

Bir zaman makineniz olsaydı tarihte hangi zamana gitmek isterdiniz? Neden?

Ülkemizde olduğu gibi dünyada da insanlar yerleşmek için öncelikle ovalar, akarsu, göl ve deniz kenarları gibi yaşam koşulları uygun olan yerleri tercih ederler. Aşağıdaki fotoğraflarda görülen dağlık ve ormanlık alanlar ile çöl ve buzullar insan yaşamını zorlaştıran ve yerleşmeye uygun olmayan alanlardır. Buralarda yerleşme olsa bile nüfus oldukça azdır.

SORU

Yukarıdaki fotoğraflarda gördüğünüz yerlere yerleşmek ister miydiniz? Neden?

Şekil 56: Yerleşme kavramının Özel (Yakınçağ) Yayınvinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 56' da görüldüğü gibi Yerleşme kavramı: 2. Ünite de Konu başlığı olarak yer almış olması ve 5. Ünite de metin içinde ve soru olarak geçtiği için *GELİŞTİRME* Düzeyinde değerlendirilmiştir. Ancak Yerleşme kavramı programda *PEKİŞTİRME* düzeyinde verilmiştir.

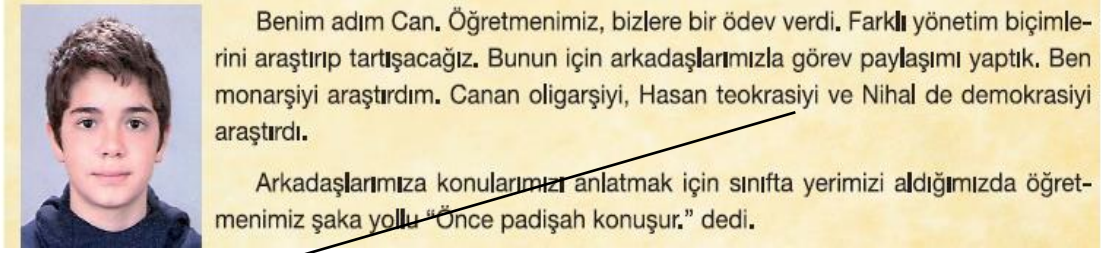
HAZIRLANALIM

Dünya ülkeleri arasında doğal afetlerde ve çevre sorunlarında iş birliği ve yardımlaşma olmazsa neler olabilir? Açıklayınız.

Şekil 57: Çevre kavramının Özel (Yakınçağ) Yayınvinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

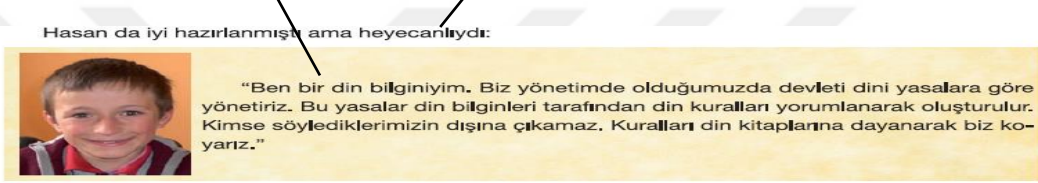
Şekil 57' da görüldüğü gibi Çevre kavramı: 5. Ünite de Hazırlık çalışması olarak yer almış olması, metin içerisinde yer verildiği için *GELİŞTİRME* Düzeyinde değerlendirilmiştir. Ancak Çevre kavramı programda *PEKİŞTİRME* düzeyinde verilmiştir.

Ülkemiz diğer ülkelerle sadece doğal afetlerde değil çevre sorunlarında da dayanışma ve iş birliği içindedir. Buna örnek olarak ülkemizin Karadeniz'de yaşanan kirlilik nedeniyle Karadeniz'i çevreleyen ülkeler ile yaptığı iş birliğidir. Karadeniz'e kıyaslı olan ülkeler, başta Türkiye olmak üzere Bulgaristan, Romanya, Ukrayna, Rusya Federasyonu ve Gürcistan Karadeniz'deki kirlilik sorununun çözümü için bir araya gelmişlerdir.

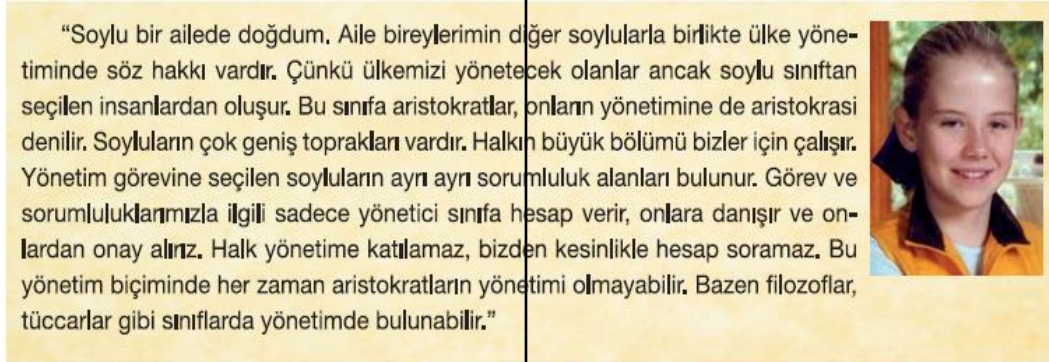
Şekil 58: Teokrasi kavramının Özel (Yakınçağ) Yaynevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 58’ de görüldüğü gibi Teokrasi kavramı: 6. Ünite de metin içerisinde geçmesi, tanımlanması ve etkinlik olarak çocukları konuşturarak verildiği için *GELİŞTİRME* Düzeyinde değerlendirilmiştir. Ancak Teokrasi kavramı programda *GİRİŞ* düzeyinde verilmiştir.

Daha öğretmenimiz bu hangi yönetim diye sormadan sınıftan "teokratik yönetim" sesleri duyuldu.

İkinci sunucu Canan'dı. O da sınıfa döndü ve şunları söyledi:

Canan sözlerini tamamlayınca öğretmenimiz yine sınıfa sordu: "Peki, bu hangi yönetim biçimidir?" Sınıf yine hep bir ağızdan cevap verdi: "Oligarşi... Soylular sınıfının veya bir zümrenin yönetimi."

Şekil 59: Oligarşi kavramının Özel (Yakınçağ) Yaynevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 59’ da görüldüğü gibi Oligarşi kavramı: 6. Ünite de metin içerisinde geçmesi, tanımlanması ve etkinlik olarak çocukları konuşturarak verildiği için *GELİŞTİRME* Düzeyinde değerlendirilmiştir. Ancak oligarşi kavramı programda *GİRİŞ* düzeyinde verilmiştir.

OLGU-GÖRÜŞ

HAZIRLANALIM

Bir konu hakkında herkes aynı görüş ve düşünceye sahip olabilir mi? Açıklayınız.
“Sağlıklı yaşam için spor yapılmalıdır.”, “Futbol, en eğlenceli spor dalıdır.”

Yukarıdaki cümlelerden hangisinin, herkesin kabul edeceği bir doğru olduğunu düşünüyorsunuz? Neden?

Olaylar, insanlarda farklı duyu ve düşünceler yaratabilir. Bazen öyle olaylar olur ki bazı kişiler “iyi” olarak değerlendirirken bazıları da sonuç için “kötü” diyebilir. Bu farklı yorumlar, insanların bakış açılarıyla ilgilidir. Kişiye göre değişen bu tür anlatım ve bilgilere görüş denir. Ancak bazen de herkesin aynı kanıda olduğu durumlar vardır. Kişiye göre değişmeyen, herkesçe kabul edilen, kanıtlanabilir bilgi ve anlatımlara olgu denir.

Şekil 60: Olgu kavramının Özel (Yakınçağ) Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 60’ da görüldüğü gibi Olgu: 1.Ünite de Başlık olarak yer alması, metin içerisinde geniş yer alması, örneklendirilmesi ve sorularla desteklediği için PEKİŞTİRME Düzeyinde değerlendirilmiştir. Ancak Olgu kavramı programda GELİŞTİRME düzeyinde verilmiştir.

Ankara, Türkiye'nin başkentidir.

Ağrı Dağı, Türkiye'nin en yüksek dağıdır.

İstanbul Türkiye'nin en kalabalık şehridir.

SORU

Yukarıda verilen olgu ve görüş ifadelerinden hareketle siz de olgu ve görüşlere örnekler veriniz.

İyon Uygarlığı

Bir Anadolu uygarlığı olan İyonlar, İzmir ve çevresinde şehir devletleri kurmuşlardır. İyonlarda özgür düşünce gelişmiş bunun sonucunda bilim sanat kültür alanında önemli ilerlemeler kaydetmişlerdir. Bu özgür ortamda Tales gibi önemli bilim adamları yetişmiştir.

Deniz kıyısında ve ticaret yolları üzerinde bulduklarından ticaretle uğraşmışlar ve zenginleşmişlerdir. İyonlar mimaride, bilim ve sanatta oldukça ilerlemişlerdir. Yandaki fotoğrafta İyonlar döneminde Efes'te yapılan bir kütüphane görülmektedir.

Fotoğraf 2.20: İyonların yaptığı Celsus (Kilsis) Kütüphanesi kalıntıları Efes (İzmir)

SORU

Kütüphane görselinden hareketle İyonların kültür hayatı ile ilgili neler söylenebilir?

Şekil 61: Kültür kavramının Özel (Yakınçağ) Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 61’ de görüldüğü gibi Kültür kavramı: 2.Ünite de ve 5. Ünite de metin içinde yer alması, görselle ve sorularla desteklediği için PEKİŞTİRME Düzeyinde değerlendirilmiştir. Ancak kültür kavramı programda GELİŞTİRME düzeyinde verilmiştir.

"Türkler, on beş asır evvel Asya'nın göbeğinde muazzam devletler teşkil etmiş ve insanlığın her türlü kabiliyetlerine belirti olmuş birer unsurdur. Sefirlerini Çin'e gönderen ve Bizans'ın sefirlerini kabul eden bir Türk Devleti, ecdadımız olan Türk milletinin kurduğu bir devlet idi."

Mustafa Kemal Atatürk

Utkan Kocatürk, Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, s. 275

HAZIRLANALIM

Türkler için söylenen "ordu-millet" sözünden ne anlıyorsunuz? Açıklayınız.

Şekil 62: Millet kavramının Özel (Yakınçağ) Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 62' de görüldüğü gibi Millet kavramı: 3.Ünite de metin içinde yer alması, görselle ve hazırlık çalışmaları ile desteklediği için **PEKİŞTİRME** Düzeyinde değerlendirilmiştir. Ancak Millet kavramı programda **GELİŞTİRME** düzeyinde verilmiştir.

Türk yurdunun adından dolayı "Turan Taktiği" (Kurt Ka-panı) adı verilmektedir.

Türk tarihi araştırmacısı Jean Paul Roux'un anlattıklarına göre, "Savaşlara çoğu kez halkın tümünün katılımı, ordu örgütlenmesinde disiplini gevşetecek bir sonuç doğurmaz. Orduya katılım başka hiçbir toplumda görülme-yen düzeyde gönüllülüğe dayanır. Hiçbir askere ücret ödenmez. Kimse kimseyi zorlamaz, herkes savaşa isteyerek katılır. Türk ordusu ayağa kalkmış bir halk, yürüyen bir ulustu. Bu yüzden Türklerle "ordu-millet" denir.

Resim 3.3: İlk Türk devletlerinde askerler temsili resim

NÜFUS VE EKONOMİ

Dünyada nüfus her yere eşit olarak dağılmamıştır. Aşağıdaki dünya iklim kuşakları haritası incelendiğinde dünyada insanların iklimi elverişli yerlerde daha yoğun olarak yaşadıkları görülmektedir. Ilıman ve sıcak iklimin etkili olduğu yerlerde nüfus da yoğundur.

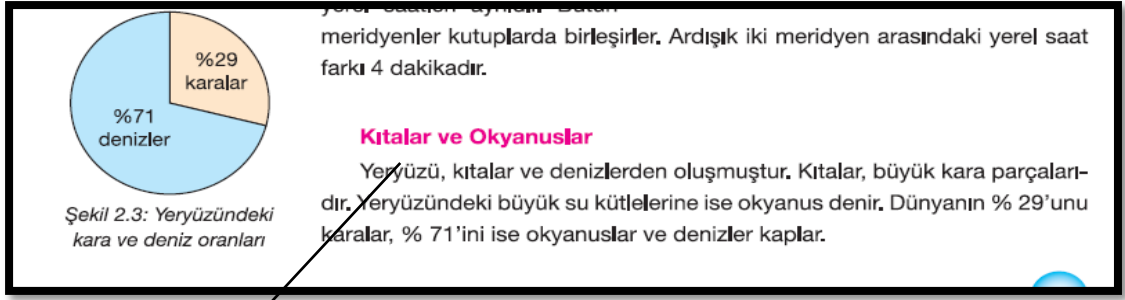
Şekil 63: Nüfus kavramının Özel (Yakınçağ) Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 63' de görüldüğü gibi Nüfus kavramı: 5.Ünite de metin içinde yer alması, başlık olarak yer verilmesi ve sorular ile desteklediği için **PEKİŞTİRME** Düzeyinde değerlendirilmiştir. Ancak nüfus kavramı programda **GELİŞTİRME** düzeyinde verilmiştir.

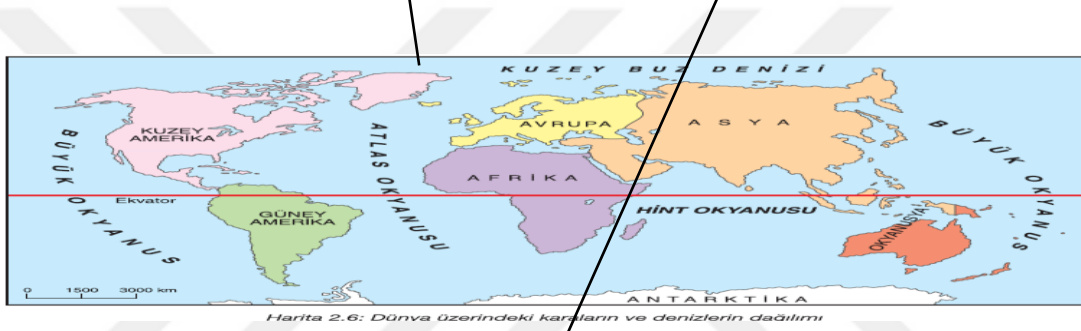
SORU

Yukarıda bazı ülkelerle ilgili çeşitli fotoğraflar verilmiştir. Bu ülkelerde nüfusun ve ekonomik faaliyetlerin dağılımını araştırınız. Bu ülkelerde nüfus ve ekonomik faaliyetlerin dağılımını etkileyen faktörler neler olabilir? Açıklayınız.

Şekil 64: Okyanus kavramının Özel (Yakınçağ) Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 64' te görüldüğü gibi Okyanus kavramı: 2.Ünite de metin içinde yer alması, başlık olarak anlatılması ve görsellerle desteklediği için **PEKİŞTİRME** Düzeyinde değerlendirilmiştir. Ancak okyanus kavramı programda **GİRİŞ** düzeyinde verilmiştir.

Yukarıda yer alan haritada görüldüğü gibi dünya üzerinde üç büyük okyanus bulunur. Bunlar; Pasifik (Büyük) Okyanusu, Atlas (Atlantik) Okyanusu ve Hint Okyanusu'dur. Kıtalar ise; Asya, Afrika, Kuzey Amerika, Güney Amerika, Antarktika, Avrupa ve Okyanusya (Avusturalya) olmak üzere yedi tanedir.

ÖZGÜRLÜĞÜN SINIRI

HAZIRLANALIM

"Özgürlükler sınırsız değildir. Bir kişinin özgürlüğü başka bir kişinin özgürlük sınırını aşmamalıdır." sözünden ne anlıyorsunuz?

Şekil 65: Özgürlük kavramının Özel (Yakınçağ) Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 65' te görüldüğü gibi Özgürlük kavramı: 1.Ünite de metin içinde yer alması, başlık olarak anlatılması ve sorularla desteklediği için **PEKİŞTİRME** Düzeyinde değerlendirilmiştir. Ancak özgürlük kavramı programda **GİRİŞ** düzeyinde verilmiştir.

Özgürlük: Kişinin, başkalarının haklarına zarar vermeden kendi haklarını kullanabilme ve dilemediğini yapabilmesidir.

İnsan olarak temel hak ve özgürlüklerimiz vardır: Yaşama hakkı, eğitim hakkı, yerleşme ve seyahat özgürlüğü, bilgi edinme, konut dokunulmazlığı, dilekçe hakkı bunlardan bazılarıdır.

SORU

Özgür olmak, her istediğimizi yapmak anlamına gelir mi? Neden?

UYGARLIKLAR BEŞİĞİ ANADOLU VE MEZOPOTAMYA

HAZIRLANALIM

Anadolu ve Mezopotamya'ya niçin uygarlıklar beşiği deniliyor olabilir? Araştırınız.

Aşağıdaki haritada Anadolu ve Mezopotamya bölgesi görülmektedir. Bir önceki konuda insanların tarım, hayvancılık, ticaret gibi ekonomik faaliyetler yapmasına uygun ve doğal kaynakları bol olan bölgeleri yerleşmek için tercih ettiklerinden söz edilmişti. Anadolu ve Mezopotamya bu özellikleri nedeniyle tarihte birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Aşağıdaki haritada bu uygarlıkların hangileri olduğu görülmektedir.

Şekil 66: Uygarlık kavramının Özel (Yakınçağ) Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 66' da görüldüğü gibi Uygarlık kavramı: 2.Ünite de metin içinde yer alması, başlık olarak anlatılması ve tarih şeritleri ve görselle desteklediği için **PEKİŞTİRME** Düzeyinde değerlendirilmiştir. Ancak Uygarlık kavramı programda **GİRİŞ** düzeyinde verilmiştir.

□ Anadolu uygarlıkları
□ Mezopotamya uygarlıkları

Hitit Uygarlığı	Frig Uygarlığı	İyon Uygarlığı	Urartu Uygarlığı	Lidya Uygarlığı	Sümer Uygarlığı	Babil Uygarlığı	Asur Uygarlığı
MÖ	MÖ	MÖ	MÖ	MÖ	MÖ	MÖ	MÖ
2000-700	1200-676	1200-546	900-600	700-547	3500-2000	2105-338	2000-612

Şekil 2.8: Anadolu ve Mezopotamya'da kurulan ilk uygarlıklar tarih şeridi

ATATÜRK VE SOSYAL BİLİMLER

HAZIRLANALIM

Atatürk'ün "Geçmiş bilinmezse gelecek bilinmez. Geçmiş, modern bir devlet kurmada en iyi örnektir." sözünü açıklayınız.

Bir önceki konuda sosyal bilgiler dersinin gelişimimize olan katkılarını öğrendiniz. Peki, sosyal bilgiler dersi konularının daha çok hangi bilimlerle ilgili olduğunu biliyor musunuz? Tarih, coğrafya, arkeoloji ve dil, bu bilim dallarından sadece birkaçıdır. Ülkemizde sosyal bilimlerin gelişmesinde Atatürk'ün büyük katkıları olmuştur. Atatürk bu konuda, daha cumhuriyet ilan edilmeden önce çalışmalarına başlamıştır. Aşağıda Mustafa Kemal Atatürk'ün cumhuriyetin ilanından sonra sosyal bilimlerin geliştirilmesi için yaptığı uygulamalardan bazıları verilmiştir. Bunları inceleyerek günümüzde sosyal bilimlerin alanında ne tür çalışmaların yapıldığını araştırınız.

Şekil 67: Sosyal bilim kavramının Özel (Yakınçağ) Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 67' de görüldüğü gibi Sosyal bilim kavramı: 1.Ünite de metin içinde yer alması, başlık olarak anlatılması hazırlık çalışması ve sorularla desteklediği için **PEKİŞTİRME** Düzeyinde değerlendirilmiştir. Ancak sosyal bilim kavramı programda **GİRİŞ** düzeyinde verilmiştir.

BUNLARI BİLELİM

Tarih, coğrafya, psikoloji, sosyoloji, ekonomi, diplomasi, arkeoloji, sosyal antropoloji, etnografya sosyal bilim dallarından bazılarıdır.

SORU

Sosyal bilgiler dersinde öğrendiklerinizden hareketle, bilinçli bir vatandaşın nasıl olması gerektiği ile ilgili düşüncelerinizi belirtiniz?

Sosyal bilgiler dersinin size hangi katkıları olmuştur? Belirtiniz.

4.5 6.Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın altıncı alt problemi “6. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında (MEB-Özel Yayınevi) verilme düzeyi aynı olan kavramlar nelerdir? ” Tablo 12’de gösterilmiştir.

Tablo 12: 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında (MEB-Özel Yayınevi) Verilme Düzeyi Aynı Olan Kavramlar

GİRİŞ DÜZEYİ	GELİŞTİRME DÜZEYİ	PEKİŞTİRME DÜZEYİ
Aile	Çevre	Bildirge
Beşeri ortam	Çevre kirliliği	Bilim
Bağımsızlık	-	Bölge
Birey	-	Doğal kaynaklar
Bütçe	-	Ekvator
Değişim	-	Etkileşim
Duygu	-	Görüş
Estetik	-	Harita
Hoşgörü	-	İhracat
İsraf	-	İthalat
İşsizlik	-	Kıta
Kamuoyu	-	Kurum
Kanıt	-	Kültür
Katılım	-	Milat
Kronoloji	-	Monarşi
Milli kültür	-	Nüfus
Rol	-	Olgu
Saltanat	-	Ölçek
Sivil toplum kuruluşu	-	Özgürlük
Şehirleşme	-	Sanat
Tasarruf	-	Savaş
Tören	-	Seçim
Ulaşım	-	Sorumluluk
Yargı	-	Telif ve patent
-	-	Ticaret
-	-	Uygarlık
-	-	Vergi

Tablo 12’de görüldüğü gibi“6. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında (MEB-Özel Yayınevi) verilme düzeyi aynı olan kavramlar” verilmiştir. Tablodan hareketle 6. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında (MEB-Özel Yayınevi) verilme düzeyi aynı olan toplam **53 kavram** tespit edilmiştir. Bunlardan GİRİŞ düzeyinde **24 Kavram**, GELİŞTİRME düzeyinde **2 Kavram** ve PEKİŞTİRME düzeyinde **27 Kavram** verilmiştir.

Bu alt probleme ilişkin ders kitaplarında örnekler şu şekilde gösterilmiştir?

SORU

Aşağıda ülkemizin 2012 yılı verilerine göre en çok ithalat yaptığı ilk beş ülke ve ithal ettiği ürünler gösterilmiştir. Bunları inceleyerek ülkemizin diğer ülkelerle olan ithalatını, ülkelerin kaynakları ve ülkemizin ihtiyaçları açısından değerlendiriniz.

1. Rusya Federasyonu'ndan en çok doğal gaz ve endüstri cihazları ithal ediyoruz.

2. Almanya'dan en çok otomobil ve yedek parçalarını ithal ediyoruz.

Şekil 68: İthalat ve İhracat kavramlarının Özel (Yakınçağ) Yayınevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 68'de görüldüğü gibi İthalat ve İhracat kavramlarının 5. Ünite de Soru içerisinde geçtiği, görsel ve örneklerle desteklediği için *PEKİŞTİRME* Düzeyinde değerlendirilmiştir.

SORU

Aşağıda ülkemizin 2012 yılı verilerine göre ihracat yaptığı bazı ülke ve ihraç ettiği ürünler gösterilmiştir. Bunları inceleyerek ülkemizin diğer ülkelerle olan ihracatını, kaynakları ve ihtiyaçları açısından değerlendiriniz.

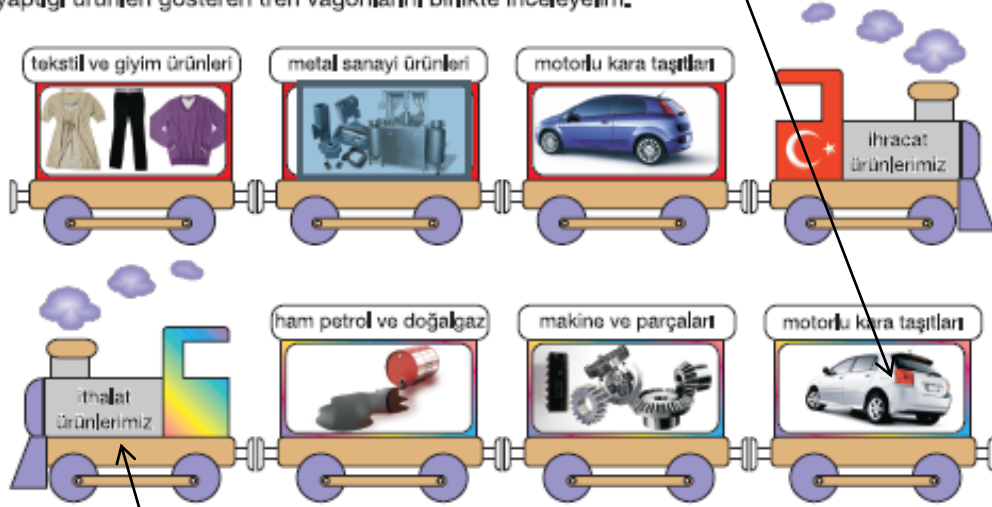

1. Almanya, Fransa, Rusya ve İngiltere'ye tekstil ürünleri ihraç ediyoruz.

2. İngiltere, İtalya ve Rusya'ya elektrikli cihazlar ihraç ediyoruz.

Türkiye İstatistik Kurumunun 2009 yılı verilerine göre, Türkiye en fazla ihracatı sırası ile Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya ve Irak'a yapmıştır. En çok ithalat yapılan ülkeler ise sırasıyla Rusya Federasyonu, Almanya, Çin, ABD ve İtalya'dır. Aşağıda ülkemizin en fazla ihracat ve ithalatını yaptığı ürünleri gösteren tren vagonlarını birlikte inceleyelim.

Aşağıda yer alan tabloda, ülkemizin ihracatını ve ithalatını yaptığı diğer ürünler verilmiştir. Tabloyu birlikte inceleyelim.

Türkiye'nin İhracat ve İthalat Ürünleri Tablosu

İhracat Ürünlerimiz	İthalat Ürünlerimiz
Sebze, meyve ve gıda ürünleri	Meyve, sanayi bitkisi, hububat, gıda ürünleri
Maden ve madeni eşya	Hayvansal ve bitkisel yağlar
Metal cevherleri	Petrol ürünleri, kimyasal madde ve ürünleri
Kauçuk, mobilya	Kâğıt
Halı	Eczacılık ve tıbbi ürünler
Cam, seramik ve ürünleri	Plastik ve ürünleri
Demir ve çelik	Maden ve madeni eşya
Makine ve parçaları	Kakao, pamuk
Motorlu kara taşıtı parçaları	Makine ve parçaları
Suda yüzen taşıt ve parçaları	Hava taşıtları ve parçaları

134

www.tuik.gov.tr (2009)

Şekil 69: İthalat ve İhracat kavramlarının MEB Yaynevinde Yer Alma Şekli ve Düzeyi

Şekil 69'da görüldüğü gibi İthalat ve İhracat kavramlarının 5. Ünite de İnternet haberinde geçtiği, örneklerle desteklediği için *PEKİŞTİRME* Düzeyinde değerlendirilmiştir.

V. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. SONUÇLAR

Bu bölümde 6. Sınıf Sosyal bilgiler ders programına göre incelenen ders kitaplarında belirlenen kavramların bulgular ve yorumlar kısmında verilen verilerin sonuçları aşağıda verilmiştir.

6.Sınıf sosyal bilgiler öğretim programında bazı güncellemelere gidilmiştir. 1998 de çok disiplinli bir yaklaşımla hazırlanmışken, program kendini 2005 yılında tekrar revize ederek disiplinler arası (tematik) bir yaklaşımla uygulamaya konulmuştur. Böylece programa kavram-beceri-değer gibi önemli unsurlar dâhil edilmiştir. 2009 yılında çağın şartlarına ayak uydurmak amacıyla bir takım güncellemelere gidilmiştir.

2005'te yenilenen sosyal bilgiler öğretim programında: 4.Sınıfta 91; 5. sınıfta 121; 6. sınıfta 124; 7. sınıfta 121 kavram verilmiştir. Bunlar **sarmal** bir yapıda giriş, geliştirme ve pekiştirme düzeyinde verilmiştir. Bu kavramlardan araştırma kapsamında incelenen 124 kavramın ders kitaplarında yer alma durumu şöyledir.

1- Ders programında **giriş** düzeyinde verilmesi gereken **28 kavram**, - **geliştirme** düzeyinde verilmesi gereken **58 kavram**, - **pekiştirme** düzeyinde verilmesi gereken ise **38 kavram** vardır. İncelenen MEB 6. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında **giriş** düzeyinde verildiği tespit edilen **41 kavram**, - **geliştirme** düzeyinde verildiği tespit edilen **22 kavram**, - **pekiştirme** düzeyinde verildiği tespit edilen **61 kavram** vardır. Yine incelenen Yakınçağ 6. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında **giriş** düzeyinde verildiği tespit edilen **47 kavram**, - **geliştirme** düzeyinde verildiği tespit edilen **16 kavram**, - **pekiştirme** düzeyinde verildiği tespit edilen **60 kavram** vardır.

Yukarıdaki sonuçlardan yola çıkacak olursak programda verilmesi istenilen giriş-geliştirme ve pekiştirme düzeyindeki kavramlar, hem ders kitaplarında farklı sayılarda yer alması hem de programda istenildiği düzeyde ve sayıda verilmediği tespit edilmiştir. Kavramların bu şekilde ders kitaplarında yer alması programın amacına ters düşmektedir. Bu durum program ile ders kitapları arasında bir tutarsızlığa sebep olmaktadır. Bu nedenle kavramlar öğrencilere programın istediği düzeyde verilememektedir. Ayrıca ders kitaplarının da kendi içinde tutarsızlığı göz önüne

alındığında bu öğrenciler arasında bir eşitsizlik doğuracaktır. Ders kitaplarının eğitim öğretim hayatında en fazla kullanılan materyal olduğunu düşünecek olursak kavramların bu şekilde farklı ele alınması istenilmeden birçok sorunu beraberinde getirecektir.

2- Yakınçağ 6. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında verilen düzeyi bulunmaya çalışılmış ancak *kavrama rastlanılmamış 1 adet kavram* (medya kavramı) vardır. MEB. Yayınevinde ise *Kültürel Öge* kavramına aynı şekilde rastlanılmamıştır. *Medya* kavramının özel yayınevinde yer almaması, *Kültürel Öge* kavramının da MEB. Yayınevinde yer almaması programa uyulmadan hazırlandığını göstermektedir. Bu nedenle bu iki kavramın ders kitaplarında yer almaması öğrencilerin bu kavramları öğrenememesi gibi bir durumu doğuracaktır.

3- Sadece MEB 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı ile Yakınçağ 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında verilen kavramların verilen düzeyleri aynı olan: *GİRİŞ* düzeyinde **24 kavram**, *GELİŞTİRME* düzeyinde **2 kavram**, *PEKİŞTİRME* düzeyinde **27 kavram** ortak olarak verilmiştir. İncelenen iki ders kitabında tespit edilen eşit düzeydeki kavramların bu derece az olması kendileri arasında bir tutarsızlığın olduğunu göstermektedir. Programa göre hazırlanması gereken iki ders kitabında bu şekilde az düzeyde benzerliğin olması programa tam anlamı ile uyulmadan hazırlandıklarını göstermektedir. Bu da programın amacına aykırı bir durumdur.

4- MEB yayınevine ait ders kitabı incelemesinde programda belirtilen **düzeyin altında 34 kavramın** tespit edilmiştir. Yine Yakınçağ yayınevine ait ders kitabı incelemesinde programda belirtilen **düzeyin altında 39 kavramın** tespit edilmiştir. Ders kitaplarında, programın verilmesini istediği düzeyin altında ele alınan kavramlar programın göz önüne alınmadan hazırlandığını bir kere daha ortaya koymaktadır. Bu şekilde daha düşük düzeyde verilen kavramlar öğrencilerin öğrenimlerini tam anlamı ile gerçekleştirememelerini etkileyebilecektir. Bütün bunlar ders kitapları hazırlanırken yeteri kadar kontrol edilmediğini de ortaya koymaktadır.

5- 6.Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan **28 kavram** her iki ders kitabında da, programın öngördüğü şekilde verilmiş yani **eşit düzeyde** yer almıştır. Bunun yanı sıra MEB yayınevi ders kitabı incelemesinde **62 kavram** programın öngördüğü **düzeyin üzerinde**, Yakınçağ yayınevi ders kitabı incelemesinde **56 kavram** programın öngördüğü **düzeyin üzerinde** bir düzeyde tespit edilmiştir. Bu

sonuçlardan hareketle program ile ders kitapları sadece **28 kavramın** öğretiminde tam olarak örtüşmektedir. Bu kavramlar öğrencilere tam olarak anlatılır ise istenilen ölçüde öğrenme gerçekleşecektir. Ancak MEB. Yayınevinde tespit edilen **62 kavramın** programın öngördüğü **düzeyin üzerinde** verilmesi yine Yakınçağ yayınevinin **56 kavramın** programın istediği **düzeyin üzerinde** erilmesi kavram öğretiminin bu şekilde tam olarak gerçekleşmeyeceğini göstermektedir. Bu durum yayınevleri arası tutarsızlığı ortaya koymakta ve programa göre hazırlanmadıklarını bir kez daha gözler önüne sermektedir.

6- Ders kitapları incelemesinde program 6. Sınıf sosyal bilgiler öğretiminde 124 kavramın öğretiminin ön görmüştür. Ancak yapılan ders kitabı incelemesinde 6. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim **programında yer almayıp** MEB. Yayınevin de yer alan **104 Kavram** -, Özel (Yakınçağ) yayınevi yer alan **63 Kavram** tespit edilmiştir. Ders kitaplarında verilen bu kavramların programda ne derece verileceğinin belli olmaması programda sadece 124 kavrama sınırlı kalıp sadece bunların verilmiş düzeyine yer verilmesi program için bir dezavantajdır. Program hazırlayıcılar tarafından ders kitaplarında verilecek kavramların tespit edilip hangi düzeyde verilmesi gerektiği sağlanmalıdır. Ders kitapları içeriklerine bakılmalı ve öğrencinin yaş ve seviyesine uygun kavramların titizlikle verilmesi ve bu sayede öğrenci gelişimi ve öğrenimi açısından önemli olacaktır.

7- Programda verilen kavramlar MEB yayını ders kitabı ile Özel yayınevine ait ders kitabında renklendirme yoluyla vurgulanmamış ve ön plana çıkartılmamıştır. Kavramların renkli verilmemesi ders kitapları açısından bir olumsuzluktur. Kavramların ünite içerisinde renkli veya belirgin verilmesi öğrenci ve öğretmen açısından önemlidir. Bu şekilde verilen kavramlar öğretmen ve öğrencilere o kavramın önemli olduğuna dair ipucu verecek. Bu sayede o üniteye hangi kavramlar üzerinde durulması gerektiği gibi öğretmene ve öğrenciye kolaylık sağlayacaktır.

Bu Üniteye Öğreneceğimiz Kavramlar	
<ul style="list-style-type: none">• Aile• Birey• Düşünce• Genelleme• Görüş	<ul style="list-style-type: none">• Grup• Kişilik• Olgunluk• Rol• Varsayım

Şekil 70: Özel Yayınevinde Ünite Öncesi Kavramların Gösterimi

Şekil 70' den hareketle ünite başlarında verilecek kavramların bu şekilde toplu verilmesi o kavramların öğrenimi açısından önemlidir. Hangi kavramların verileceğini ilişkin bu şekilde bir tablonun Özel yayınevi ders kitabında var olması özel yayınevi için önemlidir. Ancak, böyle bir tabloyu MEB yayınına ait ders kitabında görememekteyiz. Bu da MEB. Yayınevi için bir sınırlılıktır diyebiliriz.

Yapılan bu çalışmada ders kitapları (MEB ve Yakınçağ) incelendiğinde verilen kavramların programda verilmiş düzeyleri ile aynı olmadığı tespit edilmiştir. Bazı kavramların programda yer aldığı düzeyin altında veya üstünde verildiği saptanmış olup bu sebeple programın kendini tekrar güncellemesi gerekmektedir.

5.2. ÖNERİLER

1-Ders kitaplarının ünite giriş kısımlarında o üniteyle ilgili hangi kavram verilecekse onlar belirtilmelidir.

2-Ders kitaplarında verilecek kavramlar ve bu kavramların düzeyi öğretim programına uygun olmalıdır.

3-Ders kitaplarında verilecek kavramlar giriş kısmında ve ünite içerisinde renkli yazılarak dikkat çekilmelidir.

4-Programın ön gördüğü kavramların tamamı atlanmadan ders kitaplarında yer almalıdır.

5-Ders kitaplarında kavramlar belli bir sıra gözetilerek (kavramların derinlik ilkesine göre) verilmelidir.

6-Her iki ders kitabında da kavramlar eksiksiz bir şekilde verilmesi ön görülen üniteye yer almalıdır.

7-Eğer ders kitabının hazırlanmasında programın yetersizliği söz konusu ise program çağın şartlarına uygun güncellenmelidir.

8-Ders kitapları içerik olarak belli bir zümre tarafından kontrol edilerek eksiklikler giderilmeli ve güncel hale getirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Alkış, S. (2012). Sosyal bilgilerde kavram öğretimi. M. Safran (Ed.). *Sosyal bilgiler Öğretimi*. (2. Baskı). İçinde (ss.69-92). Ankara: Pegem Akademi.
- Altun, A. (2013). Yapılandırmacı yaklaşım, sosyal bilgiler programları ve ders kitapları. B. Akbaba (Ed.). *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu sosyal bilgiler*. (1. Baskı). İçinde. (ss.2-26). Ankara: Pegem Akademi.
- Anderson, C., Avery, P. G., Pederson, P. V., Smith, E. S., And John L. Sullivan (1997). *American educational research journal*, vol. 34, 2: pp. 333-364. , First Published Jan 1, 1997.
- Ata, B. (2006). “Sosyal bilgiler eğitiminde yansıtıcı soruşturma geleneği ve oluşturmacı yaklaşımı”, Eğitimde çağdaş yönelimler III: *Yapılandırmacılık ve Eğitim Yansımaları Sempozyumu*, Özel Tevfik Fikret okulları, İzmir, 29 Nisan 2006.
- Ata, B. (2009a). Sosyal bilgiler öğretim programı. C. Öztürk (Ed.). *Sosyal bilgiler öğretimi: Demokratik vatandaşlık eğitimi*. (2. Baskı). İçinde (ss.33-47). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Barr, R., Barth, D. And Shermis, S.S. (1978). *The nature of the social studies. California: Etc Publication*.
- Barth, J.L., ve Demirtaş, A. (1997). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretimi, kaynak üniteler*. Ankara Yök / Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi Yayınları.
- Başoğlu, M. (2009). *Sosyal bilgiler 6. ve 7.sınıf öğretim programlarının öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Baştürk, M. (2005). Ders kitaplarının tarihçesi. Ö. Demirel ve K. Kiroğlu (Ed.). *Konu alanı ders kitabı incelemesi*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Ceyhan, E., ve Yiğit, B. (2003). *Konu alanı ders kitabı incelemesi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çaycı, B. (2007). *Kavram öğretiminde kavramsal değişim yaklaşımının etkililiğinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çepni, S. (2009). *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş*. (4.Baskı). Trabzon.
- Deveci, H., Köse, T. Ç., Bayır, Ö. G. (2014). Öğretmen adaylarının sosyal bilimler

- ve sosyal bilgiler kavramlarına ilişkin bilişsel yapıları: kelime ilişkilendirme testi uygulaması. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2014(16), 101-124.
- Doğanay, A. (2003). Öğretimde kavram ve genellemelerin geliştirilmesi. C. Öztürk ve D. Dilek (Ed.). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. (2. Baskı). İçinde (ss.227- 255). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Doğanay, A. (2005). Öğretimde kavram ve genellemelerin geliştirilmesi. C. Öztürk ve Dilek (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. (2. Baskı). İçinde (ss.227-255). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Dündar, H. (2007). *Kavram analiz stratejisinin öğrencilerin kavram öğrenme başarısı ve hayat bilgisi dersine ilişkin tutumlarına etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dündar, H. (2015). Sosyal bilgilerde kavram öğretimi. B. Tay ve A. Öcal. (Ed.). *Özel öğretim yöntemleri ile sosyal bilgiler öğretimi*. (4. Baskı). İçinde (ss.309-342). Ankara: Pegem Akademi.
- Garcia, J., Michaelis, J. U., & Michaelis, J. U. (2001). *Social studies for children: A guide to basic instruction*. Boston: Allyn and Bacon.
- Güneş, F. (2002). *Ders kitaplarının incelenmesi*. Ankara: Ocak Yayınları.
- Kabapınar, Y. (2011). Yeni öğrenme anlayışının ışığında sosyal bilgiler ders kitapları. C. Öztürk (Ed.). *Sosyal bilgiler öğretimi demokratik vatandaşlık eğitimi*. İçinde (ss.367-401). Ankara: Pegem Akademi.
- Kaptan, F. (1998). Fen öğretiminde kavram haritası yönteminin kullanılması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(14).
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*. (15. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kılıç, A., ve Seven, S. (2008). *Konu alanı ders kitabı incelenmesi*. (7. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Kılıç, D. (2005). Ders kitabının öğretimdeki yeri. Ö. Demirel ve K. Kıroğlu (Ed.). *Konu alanı ders kitabı incelemesi*. Ankara: Pegem A Yayınları.
- Kılıçoğlu, G. (2013). Sosyal bilgiler ders kitaplarında kavram öğretimi. B. Akbaba (Ed.). *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu sosyal bilgiler*. (1. Baskı). İçinde. (ss.327-348). Ankara: Pegem Akademi.
- Kulantaş, N. (2007). *4. ve 5. Sınıf sosyal bilgiler dersinde kullanılan, öğrenci ders ve*

çalışma kitapları ile öğretmen kılavuz kitaplarının öğretmen, öğrenci ve veli görüşlerine göre değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Küçükahmet, L. (2011). *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu.* (3. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- İlter, İ. (2017). Concept-Teaching Practices in Social Studies Classrooms: Teacher Support for Enhancing the Development of Students' Vocabulary. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 17(4), 1135-1164.
- Mckinney, C. W., Larkins, A. G., Ford, M. J., And John C. D(1983). III *American educational research journal*, vol. 20, 4: pp. 663-670. , First Published Jan 1, 1983.
- MEB. (2005a). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi (4-5.sınıflar) öğretim programı.* Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB. (2004). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi (4-5.sınıflar) öğretim programı.* Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB. (2005b). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi (6-7.sınıflar) öğretim programı.* Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB. (2015). *İlköğretim sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitabı.* (5. Baskı). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- NCSS. (2014). Developing state and local social studies standarts. *Social Education*, 8(4), 199-201.
- Nuthall, G. (2000). *American educational research journal*, vol. 37, 1: pp. 247- 304. , First Published Mar 1, 2000.
- Öner, Ü., ve Budak, F. M. (2012). İlköğretim 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler programlarında kullanılan kavramların öğrenci düzeyine uygunluğu. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*. II, (2012): 206-228
- Özdemir, F., ve Çelik, H.(2017). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin savaş ve barış kavramlarının sosyal bilgiler programı ve ders kitaplarında yer alış durumuna ilişkin görüşleri. *International Journal of Social Science Research*, 6(1), 38-60.
- Öztürk, C., ve Otluoğlu, R. (2002). *Sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünler ve yazılı materyaller.* Ankara: Pegem Yayınları.
- Popkewitz, T. S. (1998). *American educational research journal*, vol. 35, 4: pp. 535- 570. , First Published Jan 1, 1998.

- Raudenbush, S. W., Rowan, B., And Cheong , Y. F (1993). *American educational research journal*, vol. 30, 3: pp. 523-553. , First Published Jan 1, 1993.
- Safran, M. (2015). Sosyal bilgiler öğretimine bakış. M. Safran (Ed.). *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi*. İçinde (ss.1-18). Ankara: Pegem Akademi.
- Senemoğlu, N. (2010). *Gelişim öğrenme ve öğretim(kuramdan uygulamaya)*. Ankara: Gazi Kitapevi.
- Seven, S. (2001) . *İlköğretim sosyal bilgiler ders kitapları hakkında öğretmen ve öğrenci görüşleri* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Sönmez, V. (1999). *Sosyal bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu*. (2. Baskı). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Smagorinsky, P., Cook, L. S., & Johnson, T. S. (2003). The Twisting Path of Concep Development in Learning to Teach. Report Series 16002. The National Research Center on English Learning & Achievement.
- Şentürk, M. (2014). *Sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan karikatürlerin hedef kavramların öğretilmesine ve öğrenci tutumuna etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Tavşancıl, E., ve Aslan, E. (2001). *Sözel, yazılı ve diğer materyaller için içerik analizi ve uygulama örnekleri*. İstanbul: Epsilon Yayınevi.
- Tokcan, H. (2015). *Sosyal bilgilerde kavram öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Tokcan, H., ve Alkan, G. (2013). Sosyal bilgiler öğretiminde kavram karikatürlerinin öğrenci başarısına etkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(2), 1-19.
- Topcubaşı, T., ve Polat, S. (2014). Sosyal bilgiler öğretiminde kavram karikatürlerinin öğrenci başarısına etkisi. *International Journal Of New Trends İn Arts, Sports & Science Education (İjtase)*, 3(2).
- Ülgen, G. (2001). *Kavram geliştirme kuramlar ve uygulamalar*. (3. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Ülgen, G. (2004). *Kavram geliştirme kuramlar ve uygulamalar*. (4. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Yazıcı, H . ve Koca, K. (2015). Sosyal bilgiler öğretim programı. B. Tay ve A. Öcal (Ed.). *Özel öğretim yöntemleri ile sosyal bilgiler öğretimi*. (4. Baskı). İçinde (19-40). Ankara: Pegem Akademi.

- Yel, S. (2011). Kavram geliştirme ve öğretimi. C. Öztürk (Ed.). *Sosyal bilgiler öğretimi demokratik vatandaşlık eğitimi*. (2. Baskı). İçinde (ss.111- 143). Ankara: Pegem Akademi.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2008). *Nitel araştırma yöntemleri*. (7. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

EKLER

Ek 1: İncelenen MEB. Yayınları 6. Sınıf İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı

İLKÖĞRETİM

SOSYAL BİLGİLER

DERS KİTABI

6

YAZARLAR
KOMİSYON

DEVLET KİTAPLARI
BEŞİNCİ BASKI

....., 2015

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI.....: 5032
DERS KİTAPLARI DİZİSİ.....: 1515

15.?.Y.0002.4156

Her hakkı saklıdır ve Millî Eğitim Bakanlığına aittir. Kitabın metin, soru ve şekilleri
kamen de olsa hiçbir surette alınıp yayımlanamaz.

EDİTÖR

Prof. Dr. Nuri KÖSTÜKLÜ

DİL UZMANI

Emine KOÇAK

GÖRSEL TASARIM UZMANI

Fatih SAĞLAM

Nuri Özgür ÜNAL

Ayla BUDAK

ÖLÇME - DEĞERLENDİRME UZMANI

Dr. Nurdan ATEŞOK DEVECİ

PROGRAM GELİŞTİRME UZMANI

Sonay OSMANİGAOĞLU

REHBERLİK UZMANI

Banu ÖZDEMİR

ISBN 978-975-11-3549-0

Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulunun 17.12.2010 gün ve 239 sayılı kararı ile
ders kitabı olarak kabul edilmiş, Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün 10.04.2015 gün
ve 3897207 sayılı yazısı ile **beşinci** defa 588.527 adet basılmıştır.

İLKÖĞRETİM

SOSYAL BİLGİLER

6

Ders Kitabı

Bu kitap, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 30.12.2014 tarihli ve 121 sayılı (ekli listenin 17'inci sırasında) kurul kararı ile 2014 - 2015 öğretim yılından itibaren 5 (beş) yıl süre ile ders kitabı olarak kabul edilmiştir.

Yazar
Zahide TEKTEN

ISBN

978 - 605 - 5345 - 26 - 6

Editör

Kamil KUŞ

Dil Uzmanı

Jülide ALTAY

Görsel Tasarımcı

Alime Gülhan MÜFTÜOĞLU

Program Geliştirme Uzmanı

Rüksen Lavent VEZNEDAROĞLU

Ölçme Değerlendirme Uzmanı

Ali AKIN

Rehberlik ve Gelişim Uzmanı

Nazlı KILIÇOĞLU

Baskı

Ada Matbaacılık, Ankara - 2015

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Yasemin KARAKUŞ
Doğum Yeri ve Tarihi : Meram / 01.01.1991
Medeni Hali : Evli-1 Kızı var
İletişim Bilgileri : yasemin_kesmece@hotmail.com
(5428178264 (GSM))

EĞİTİM

1997-2005 : Meram 24 Kasım İlköğretim Okulu
2005-2009 : Selçuklu Cumhuriyet Lisesi
2010-2014 :Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği
2014- 2019 :Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı

YAYINLAR

Tokcan, H., Yiter, S., Oğuz, H., **Kesmece**, Y., & Karakuş, H. (2015). Kelime ilişkilendirme testi aracılığıyla 5. sınıf öğrencilerinin doğal afetlere ilişkin bilişsel yapılarının incelenmesi. *IV. Uluslararası sosyal bilgiler eğitimi sempozyumu*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Bolu, Türkiye, 23-25.

Tokcan, H., Yiter, S., Oğuz, H., **Kesmece**, Y., & Karakuş, H. (2015). 5. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında ders programındaki kavramların yer alma durumu. *VII. Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitim Kongresi/ 8-10 Mayıs / Nevşehir*, 67.

İŞ DENEYİMİ

YABANCI DİL